

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 15

FÖRSTA KAMMAREN

1970

7—8 april

Debatter m. m.

Tisdagen den 7 april

Sid.

Interpellation av herr Nilsson, Nils, (cp) ang. den framtida verksamheten vid jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringsens skolor, m. m.	4
Meddelande ang. enkel fråga av herr Hjorth (s) ang. utlåning av vapen och ammunition	6

Onsdagen den 8 april

Svar på enkel fråga av herr Petersson, Hans, (fp) om inskrivning av akademiska betyg för vissa vuxenstuderande	7
Skördeskadeskyddet m. m.	8
Om prövning av handikappads önskan att erhålla fosterbarn	20
Riksbankens penning- och valutapolitik	22
Åtgärder för direkt begränsning av bankernas upplåning i riksbanken	39
Den ekonomiska politiken	40
Om åtgärder för undvikande av företagsnedläggningar	72
Om ökad insyn i enskilda och statliga företag	74

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 8 april

	Sid.
Jordbruksutskottets utlåtande nr 11, ang. skörde-skadeskyddet m. m.	8
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 14, om prövning av handikappads önskan att erhålla fosterbarn	20
— nr 15, om utbildning i medicinsk teknik	22
— nr 16, om samordning av den civila och militära sjukvårdsutbildningen	22
— nr 17, om en regionplan för användningen av landets grustillgångar	22
— nr 18, om offentliga utfrågningar i statliga utredningar	22
Bankoutskottets utlåtande nr 17, om automatisk överföring av medel från postlönekonto till annan bank	22
— nr 18, ang. granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning	22
— nr 19, ang. den ekonomiska politiken	40
— nr 20, om åtgärder för undvikande av företagsnedläggningar	72
— nr 21, om ökad insyn i enskilda och statliga företag	74
Utrikesutskottets utlåtande nr 5, om dels uttalande angående antisemitismen i Sovjetunionen och Östeuropa, dels avståndstagande från förföljelser mot kristna	75

Tisdagen den 7 april

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Upplästes en till kammaren inkommen skrivelse av följande lydelse:

Till riksdagen

Med stigande oro har jag under senaste året kunnat iakttä hur regeringens oförmåga att hålla tillbaka den offentliga utgiftstegringen tvingat riksbanksledningen föra en till sina verkningar hänsynslös penning- och valutapolitik. Det exceptionellt höga ränteläget och den allmänna åtstramningen på penningmarknaden har starkt försvärat en nödvändig utbyggnad av den svenska industrins kapacitet. Särskilt den mindre och medelstora företagsamheten, som ofta saknar självfinansieringsmöjligheter, har drabbats hårt. Utvecklingen av handelsbalansen, bytesbalansen och vår valutaställning har varit eller är negativ och kan med en sådan politik inte förändras till det bättre.

Under det senaste året har vi också sett flera exempel på att valutapolitiken handhåfts på ett mindre klokt sätt. Detta har uppenbarligen bidragit till att förvärra problemen.

Riksbanksledningens starka beroendeförhållande till regeringens politiska ställningstaganden torde också ha bidragit till den förtroendeklyfta som uppstått mellan svensk företagsamhet och regeringens sätt att handlägga både den ekonomiska politiken och näringspolitiken.

Till detta kommer att enligt min mening bankofullmäktige ej medgivits de praktiska möjligheter till medinflytande på besluten som är förutsättningen för att delaktighet i ett ansvar skall te sig rimligt.

Mot denna bakgrund begär jag mitt entledigande från uppdraget som riksbanksfullmäktig och kommer att föreslå annan ledamot av moderata samlingspartiets riksdagsgrupp som representant i fullmäktige.

Stockholm den 6 april 1970.

Yngve Holmberg

På särskilda propositioner biföll kammaren berörda anhållan samt beslöt, att vederbörligt val skulle i föreskriven ordning anställas.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge föreslå, att första kammaren ville besluta att vid sammanträde, som komme att hållas onsdagen den 15 innevarande månad, företaga val av valmän och suppleanter för utseende av ej mindre fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret än även suppleanter för fullmäktige i nämnda bank och kontor.

Detta förslag antogs.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 57, med förslag till lag om otillbörlig marknadsföring, m. m., hänvisades propositionen, såvitt den avsåg ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar, till konstitutionsutskottet och i övrigt till lagutskott.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 94, med förslag till lag om arbetsgivares kvittningsrätt, m. m.

Interpellation ang. den framtida verksamheten vid jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens skolor, m. m.

Föredrogos och hänvisades motionerna nr 1070—1076 till statsutskottet, motionen nr 1077 till jordbruksutskottet och motionen nr 1078 till lagutskott.

Föredrogs och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 5.

Anmäldes och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 92, med förslag till lag om ändring i folkbokföringsförordningen (1967:198), m. m.;

nr 93, med förslag till lag om ändring i lagen (1959:99) om köttbesiktning m. m.; och

nr 101, med förslag till förordning om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten.

Anmäldes och bordlades

utrikesutskottets utlåtande nr 6, i anledning av dels Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse för verksamheten inom Europarådets ministerkommitté under år 1969, dels skrivelse från den parlamentariska delegationen hos Europarådets rådgivande församling med redogörelse för församlingssessionerna under år 1969, dels motioner om bildande av en europeisk ungdomsfond inom Europarådet;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på driftbudgeten för budgetåret 1970/71 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner;

nr 44, i anledning av motioner om ett statligt företag för tillverkning av tekniska hjälpmedel för handikappade;

nr 45, i anledning av motioner om avveckling av ortsgrupperingen av de statsanställdas löner;

nr 46, i anledning av motioner om löneavdrag för statstjänsteman vid tjänstledighet för fullgörande av offentligt uppdrag;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1970/71 jämte motion;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta till vissa personer;

nr 49, i anledning av vissa motioner i skolfrågor; och

nr 51, angående överlämnande till lagutskott av två till statsutskottet hänvisade motioner;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av motion om ökat minoritetsskydd åt aktieägare i svenskt aktiebolag;

nr 24, i anledning av motioner om en översyn av bestämmelserna angående aktiemission; och

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling, m. m.; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 19, i anledning av motioner om inrättande av toaletter på bussar och busstationer m. m.

Interpellation ang. den framtida verksamheten vid jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens skolor, m. m.

Herr NILSSON, NILS, (cp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! I samband med det europeiska naturvårdsåret igångsattes en stor kampanj inom Europa för att fästa uppmärksamheten på vikten av naturvård. Miljövården, inom vilken

Interpellation ang. den framtida verksamheten vid jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens skolor, m. m.

även naturvärden inneslutes, röner numera med all rätt stor uppmärksamhet. Vi befinner oss dock endast i början av ett mycket stort arbete, och inom många områden har miljöförstörelsen redan gått långt. Åtgärder vidtages i rationaliserande syfte vilkas verkningar på sikt vi inte alltid känner till och kanske inte heller uppmärksammar förrän avsevärd skada hunnit att uppstå. Det må här räcka med att omnämna gifters användande i olika sammanhang, även om en uppräknings skulle kunna göras lång.

Det är därför av vikt att så långt möjligt kunna följa olika åtgärders inverkan på vår miljö och därmed i tid kunna vidtaga åtgärder om sådana är erforderliga.

Vården av den för oss livsviktiga miljön är även en betydande informations- och fostringsfråga. Att på ett rätt sätt umgås med vår natur är ingen ringa fråga med tanke på det starkt ökade behovet av friluftsliv.

I de naturanknutna skolorna — jordbruket, skogen och trädgårdsnäringens skolor — har vi en informationsapparat som redan finns uppbyggd och som skulle kunna utnyttjas i betydligt vidare sammanhang än vad som nu är fallet. Vi har här lärarkrafter, lokaler, undervisningsmaterial och fasta utbildningsanordningar som ligger direkt klara att tagas i bruk för ett ändamål som t. ex. en naturvårdskampanj, eller för speciell undervisning för såväl skolungdom som vuxna t. ex. lägerskolor.

Då de är fördelade över hela vårt land skulle de även kunna fungera som fasta centraler för naturinformation och dessutom som observationsstationer med uppgift att var och en på sin plats genom observationer följa förändringar i miljön.

Dessa skolor är nu föremål för utredning av organisationskommittén för jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens skolor (OJST). För

skogsskolornas del kommer dessa — numera till antalet fyra, Kalleberga inräknat — att ersättas med två skogsinstitut, och förslag föreligger till ytterligare nedskärning av antalet skolor för jordbruk och skogsbruk med ytterligare ett tiotal. Vid bedömningen av behovet synes det enbart rent yrkesmässiga behovet varit avgörande. Starke skäl talar dock för, att de så viktiga miljövårdsfrågorna får vederbörlig uppmärksamhet i dessa sammanhang.

Av den lärarpersonal som finnes vid dessa skolor skulle vid en kraftig nedskärning av antalet skolor ett flertal bli friställda. Så blir nu fallet vad beträffar skogsskolorna. Vid dessa senare torde detta i särskild grad komma att drabba yrkeslärarna då denna lärarkategori skall utgå.

Enligt de uppgifter som jag kunnat erhålla vet de lärare som ej kan erhålla tjänster ännu ej var eller när de kommer att få nytt arbete. De lärare som är knutna till jordens, skogens och trädgårdens skolor kommer i sitt arbete i nära kontakt med naturvårdsfrågor och miljövårdsfrågor i allmänhet och utgör härvid en tillgång som bör tillvaratagas.

Med vad som i interpellationen anförts hemställes om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få ställa följande frågor:

Inrymmer det uppdrag som organisationskommittén för jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens skolor erhållit möjlighet att vid bedömning av den framtida dimensioneringen av nämnda skolor ta vederbörlig hänsyn till den betydelse som miljövårdsfrågorna kan innebära i dessa sammanhang?

Om så inte är fallet vill statsrådet medverka till att dessa frågor får det beaktande som kan vara nödvändigt innan befintliga skolor — skogsskolorna inräknade — definitivt läggs ned?

På vilket sätt kommer friställda lä-

Meddelande ang. enkel fråga

rare att beredas trygghet i sin anställning?

Vill statsrådet medverka till att viss försöksverksamhet får påbörjas vid de skogsskolor där undervisning skall upphöra, eller vid någon av dem?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågasvarande spörsmål finge framställas.

Anmälades och bordlades följande motioner:

nr 1079, av herr *Richardson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 37, angående samordning av veterinärhögskolans verksamhet med annan forskning och utbildning m. m.;

nr 1080, av herr *Skärman m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 37, angående samordning av veterinärhögskolans verksamhet med annan forskning och utbildning m. m.;

nr 1081, av herr *Wallmark*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 37, angående samordning av veterinärhögskolans verksamhet med annan forskning och utbildning m. m.;

nr 1082, av fröken *Stenberg m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 46, angående dialekt- och ortnamnsarkiven m. m.; samt

nr 1083, av herr *Österdahl*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 60, med förslag till lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring, m. m.;

nr 1084, av herr *Andreasson*,

nr 1085, av fröken *Stenberg* och herr *Sörenson*,

nr 1086, av herr *Wallmark*, samt

nr 1087, av herrar *Österdahl* och *Sörenson*,

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 66, med förslag till lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring, m. m.;

nr 1088, av herrar *Brundin* och *Strandberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 73, angående an-

slag för budgetåret 1970/71 till miljö-
vårdsinformation och till en rikskampanj mot nedskräpning;

nr 1089, av herr *Bohman m. fl.*,

nr 1090, av fröken *Mattson*,

nr 1091, av herr *Olsson, Johan*, och fru *Olsson, Elvy*,

nr 1092, av herr *Pettersson, Karl, m. fl.*,

nr 1093, av herr *Stefanson m. fl.*, samt

nr 1094, av herr *Wallmark*,

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 74, med förslag till ny organisation av läkemedelsförsörjningen m. m.; ävensom

nr 1095, av herr *Bohman m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 110, angående vissa organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret;

nr 1096, av herr *Lindblad*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 110, angående vissa organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret; samt

nr 1097, av herr *Österdahl*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 110, angående vissa organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framställdes av herr *Hjorth (s)* till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet: "Avser Statsrådet ta initiativ till en översyn av bestämmelserna angående utlåning av vapen och ammunition?"

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.10.

In fidem

K.-G. Lindelöv

/Solveig Gemert

Onsdagen den 8 april

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN** erhöill på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Jag ber att få föreslå, att kammaren måtte besluta, att antalet suppleanter för de valmän, som skall utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret jämte suppleanter för dem, bestämmas till tio.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Om inskrivning av akademiska betyg för vissa vuxenstuderande

Herr statsrådet **MOBERG** fick ordet för att besvara herr *Hans Peterssons* (fp) fråga till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet om inskrivning av akademiska betyg för vissa vuxenstuderande, vilken fråga inlagts i kammarens protokoll för den 19 mars, och yttrade:

Herr talman! Herr Hans Petersson har frågat chefen för utbildningsdepartementet, om han avser vidta åtgärder för att de vuxenstuderande som enligt kungörelsen den 11 april 1969 beretts tillfälle till akademiska studier skall kunna få samtliga tidigare förvärvade akademiska betyg inskrivna i sin tentamensbok. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Sådan vuxenstuderande som herr Petersson avser och som deltagit i decentraliserad akademisk utbildning eller i akademisk utbildning anordnad av Hermods korrespondensinstitut och som fått bevis över godkända prov i sådan utbildning äger tillgodoräkna sig detta inom ramen för de 60 poäng som försöksverksamheten med vidgat tillträde

omfattar. Vill han tillgodoräkna sig ytterligare poäng krävs för närvarande dispens av konsistoriet. Som jag tidigare framhållit i denna kammare räknar jag med att ansökan om sådan dispens skall behandlas med all tänkbar generositet.

I fråga om prov som vuxenstuderande avlagt inom ramen för universitetscirkelverksamhet finns inga generella regler om tillgodoräknande av prov för examen. Detta innebär dock inte att tillgodoräknande av prov inte kan ske. Det är examinatorns sak att i varje enskilt fall avgöra om och i vilken utsträckning han kan godtaga prov från en universitetscirkel som tillräckligt bevis för att den studerande har de kunskaper och färdigheter som fordras för godkänd tentamen.

Herr **PETERSSON, HANS**, (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Moberg för svaret.

Statsrådet har i svaret redogjort för principerna. Jag vill emellertid påpeka att enligt bestämmelserna en vuxenstuderande som i akademisk kurs, anordnad av t. ex. studieförbund, förvärvat akademiskt betyg kan få detta infört i sin tentamensbok endast under den försättningsen att betyget förvärvats i ämne som han genom inskrivning blivit behörig att studera. En student däremot får samtliga tidigare akademiska betyg införda.

Man kan naturligtvis påstå att dessa vuxenstuderande genom den nu pågående försöksverksamheten fått möjligheter till högre studier som aldrig förr. Man kan emellertid tid också förstå deras förundran att inte deras men väl deras medstuderandes tidigare betyg kan bli införda i tentamensbok.

Ang. skördeskadeskyddet m. m.

Med tanke på att många av dessa vuxenstudier bedrivit studier vid sidan av förvärvsarbetet tycker man att det borde vara rimligt att de får samma bevis för sina prestationer som de vanliga studenterna. Statsrådet har i sitt svar framhållit att han räknar med generös dispensgivning. Det är ett bra svar, för vilket jag är synnerligen tacksam. Dock kvarstår det faktum att en del av dessa vuxenstudier alltjämt kommer i kläm. De studerar kanske med en känsla av osäkerhet beträffande bedömningen av deras tidigare studier. Det är för dem vi bör försöka göra något ytterligare, eventuellt i form av generell dispens eller — kanske allra helst — ändrade bestämmelser.

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Låt mig för klarhetens skull konstatera att vi på denna punkt har samma uppfattning. Den försöksverksamhet med vidgat tillträde till högre utbildning som vi har påbörjat i år har fått en glädjande stor omfattning. Enligt de senaste rapporterna är det 800 personer som tagit chansen att skaffa sig denna utbildning. Jag räknar med att försöksverksamheten kommer att utvidgas och att den utvidgade verksamheten bör kunna bedrivas med tillämpning av enklare regler än de nuvarande. Kompetensutredningen kommer nämligen i sitt huvudbetänkande att behandla erfarenheterna av årets försöksverksamhet och på grundval därav lägga fram förslag till mer definitiva regler. Jag räknar med att dessa förslag kommer att framläggas senare i år.

I samband med den departementsbehandling som sedan följer kommer jag — i den mån jag får tillfälle därtill — att noga pröva om man skall låta en vuxenstudierande, som skaffat sig 60 poäng, fortsätta sina studier vid filosofisk fakultet utan den dispensprövning som för närvarande krävs.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogos och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 92, med förslag till lag om ändring i folkbokföringsförordningen (1967: 198), m. m.; och

nr 93, med förslag till lag om ändring i lagen (1959: 99) om köttbesiktning m. m.

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 101, med förslag till förordning om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten.

Föredrogos och hänvisades motionerna nr 1079—1081 till jordbruksutskottet,

motionen nr 1082 till statsutskottet, motionerna nr 1083—1087 till lagutskott,

motionen nr 1088 till jordbruksutskottet och

motionerna nr 1089—1097 till statsutskottet.

Föredrogos och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 6, statsutskottets utlåtanden nr 6 och 44—49 samt memorial nr 51, första lagutskottets utlåtanden nr 23—25 ävensom allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 19.

Ang. skördeskadeskyddet m. m.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 11, i anledning av motioner angående skördeskadeskyddet m. m.

Till jordbruksutskottet hade hänvisats följande av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 170, av herr *Eskilsson m. fl.*, och

II: 197, av herr *Krönmark m. fl.*, vari hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt Kungl. Maj:t att genom skördestatistiska nämnden utreda förutsättningarna för sådana förändringar i skördeskadestyddet, att, enligt vad som i motionerna anförts, utbetalningarna av ersättningsarna kunde ske samma år som skördeskadorna uppstått,

dels de likalydande motionerna I: 259, av herr *Pettersson, Axel Georg, m. fl.*, och II: 296, av herr *Larsson i Öskevik m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära skyndsamt översyn av jordbrukets skördeskadestydd genom skördestatistiska nämnden eller på annat sätt, främst avseende 1) sänkt självrisk; 2) indelning i mindre skördeuppskattningsområden, som vore geografiskt och odlingsmässigt enhetligare, så att en rättvisare skördeskadeersättning kunde uppnås; samt 3) särskilda provytgardar för grödor som icke odlades allmänt inom området,

dels de likalydande motionerna I: 424, av herr *Nilsson, Ferdinand, m. fl.*, och II: 469, av herr *Persson i Heden m. fl.*, vari yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om en översyn av det obligatoriska skördeskadestyddet, varvid borde övervägas behovet av ökade resurser och förbättrad teknisk utformning, varjämte borde eftersträvas att ersättningsbeloppen skulle kunna utbetalas eller i vart fall beskattas inom samma skatteår som skadan skedde; ävensom att riksdagen skulle besluta att med verkan redan i fråga om skador på 1969 års skörd höja den för behovsprövade bidrag avsedda andelen av skördeskademedlen från en till två procent,

dels de likalydande motionerna I: 431, av herr *Åkesson m. fl.*, och II: 607, av herr *Nilsson i Lönsboda m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att frågan om permanent

Ang. skördeskadestyddet m. m.

skördeskadestydd måtte för yrkesmässigt fruktodling skyndsamt utredas,

dels ock de likalydande motionerna I: 944, av herrarna *Skagerlund* och *Axelsson*, samt II: 1097, av herr *Rimås* och herr *Eriksson* i Arvika, vari yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om en översyn av skördeskadeförsäkringen i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

1. lämna utan åtgärd motionerna I: 170 och II: 197, I: 259 och II: 296, I: 431 och II: 607, I: 944 och II: 1097 samt, såvitt däri hemställt om översyn av det obligatoriska skördeskadestyddet, motionerna I: 424 och II: 469,

2. lämna motionerna I: 424 och II: 469, såvitt i övrigt vore i fråga, utan åtgärd.

Reservationer hade anförts

1, angående metodiken för skördeuppskattning och skördeskadestyddets administration av herrarna *Carl Eskilsson* (m), *Skagerlund* (fp), *Svenungsson* (m), *Annerås* (fp), *Nils Nilsson* (cp), *Hansson* i Skegrie (cp), *Jonasson* (cp), *Berndtsson* (fp) och *Hedin* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen måtte som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anför i anledning av motionerna I: 170 och II: 197, I: 259 och II: 296, I: 431 och II: 607, I: 944 och II: 1097 samt, såvitt däri hemställt om översyn av det obligatoriska skördeskadestyddet, motionerna I: 424 och II: 469;

2, angående behovsprövade skördeskadebidrag, av herrarna *Skagerlund* (fp), *Svenungsson* (m), *Annerås* (fp), *Nils Nilsson* (cp), *Hansson* i Skegrie (cp), *Jonasson* (cp) och *Berndtsson* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i

Ang. skördeskadeskyddet m. m.

viss del bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 424 och II: 469, såvitt i övrigt vore i fråga, som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört angående ramen för utbetalning av behovsprövade skördeskadebidrag.

Herr **ESKILSSON** (m):

Herr talman! När det nuvarande skördeskadeskyddet för tio år sedan avslöste tidigare provisoriska anordningar avsåg riksdagen att jordbruket skulle få ett permanent skydd mot inkomstbortfall på grund av skördeskador.

Under 1969 har det nya systemet satts på ett verkligt eldprov. För jordbrukets vidkommande hade vi nämligen synnerligen ogynnsamma väderleksförhållanden under fjolåret. Det började med ymnig nederbörd på våren, som försenade sådden, och fortsatte med en ovanligt varm och torr sommar, som minskade skörden avsevärt. Skördeförlusterna blev därför stora, och de utbetalade skördeskadeersättningarna har också blivit större än någonsin förr. När siffrorna äntligen var klara veckan före påsk visade det sig att ersättningarna uppgick till 136 miljoner kronor. För första gången har ersättningar betalats ut över nästan hela landet och till mer än en fjärdedel av samtliga brukare.

De utbetalade ersättningarna är alltså betydande och utgör givetvis en värdefull hjälp för dem som drabbas av skördeförluster. Men vi får inte glömma att jordbrukarna trots detta i regel får svara för de största förlusterna själva. I systemet ingår en självrisk som i medeltal uppgår till 15,5 procent men som i det enskilda fallet kan stiga till betydligt högre procenttal. Självriskan räknas inte i procent av skördeförlusten utan i procent av den beräknade normala skörden. Vid ett skördevärde av 50 000 kronor på en gård och en självrisk av 20 procent får jordbruka-

ren själv svara för en förlust av 10 000 kronor innan skyddet träder i funktion.

Inom mitt eget län har det största ersättningsbeloppet i landet utbetalats, nämligen 38,8 miljoner kronor. Men skördeförlusten för Östergötland beräknades till minst 75 miljoner kronor, och därav har jordbrukarna själva fått bära ungefär hälften. Dessutom har ersättningarna fallit ut mycket ojämnt mellan olika bygder och olika gårdar. Trots att skördeskadeskyddet har givit ett betydande utslag i år kvarstår fortfarande många önskemål om förbättringar.

Vid årets riksdag har det väckts flera motioner med detta syfte. Jordbruksutskottets socialdemokratiska majoritet avstyrker emellertid samtliga motioner och hänvisar till den fortlöpande prövning av systemet som utföres av skördestatistiska nämnden inom statistiska centralbyrån. Och visst är det sant att en sådan prövning förekommer. Många gånger har emellertid förändringar i systemet genomförts först sedan förslag härom framförts i riksdagen. I en reservation tar därför utskottets borgerliga ledamöter upp en del önskemål, som framförts i motionerna och som fortfarande är aktuella.

Låt mig som ett exempel på en förbättring som genomförts efter upprepade påstötningar i riksdagen nämna ansökningsförfarandet. De första åren måste jordbrukare som drabbats av skördeskador göra individuella ansökningar om bidrag. Om någon av glömska eller förbiseende försummade detta gick han förlustig möjligheten att få ersättning. Vi motionerade under flera år om en allmän arealinventering på våren, där uppgiften samtidigt kunde tjäna som ansökan om skördeskadebidrag, om skador inträffade. Detta system tillämpas nu sedan ett par år. Men trots att det nya systemet innebär en större garanti för att alla skall få vara med, händer det fortfarande att enstaka jordbrukare går miste om ersättning därför att de av någon anled-

ning inte lämnat in arealuppgift. Det vanligaste fallet torde vara att det har skett byte av brukare på gården och att det inte varit tillräcklig kontakt mellan den tidigare och den nye brukaren. För att det skall bli rättelse i dessa fall erfordras för närvarande ett omständligt ansökningsförfarande, som också tar lång tid. Där borde man kunna få en förenkling, så att vederbörande lokala organ får möjlighet att rätta till uppenbara misstag utan alltför lång tidsutdräkt.

En fortgående justering av uppskattnings- och ersättningsområdena är också önskvärd, så att man får en indelning i så enhetliga områden som möjligt. Allteftersom ny statistik kommer fram, kan man på det viset få bättre överensstämmelse mellan beräkningarna och de verkliga förhållandena. Sådana ändringar kan bl. a. behövas på grund av den pågående strukturrationaliseringen inom jordbruket. Det ligger omfattande tekniska beräkningar bakom skördeskadeskyddet. Det är nödvändigt att man använder så riktiga uppgifter som möjligt vid dessa beräkningar, t. ex. beträffande skördevariationerna mellan olika områden. Områdesindelningen vid beräkningarna har ett stort inflytande på ersättningsbeloppen.

Den största bristen i skördeskadeskyddet är emellertid fortfarande att ersättningarna kommer så sent. De kommer först i slutet av mars året efter det att skadan inträffat — på samma sätt som för tio år sedan. Det är svårt att förstå den långa tidsutdräkten mellan skadan och utbetalningen av ersättningen. Tidigare skulle ansökningarna om ersättning lämnas in i början av oktober. Nu sker arealinventeringen i början av juli, alltså tre månader tidigare. Vi har numera en modern data-teknik som borde både underlätta och påskynda beräkningarna. Vi anser att det skulle vara möjligt att genom ytterligare åtgärder få fram en snabbare reglering av ersättningarna. Vi har

Ang. skördeskadeskyddet m. m.

pekat på möjligheten att i en första omgång ta undan en del grödor som skördas sent och därför fördröjer beräkningarna. Under utskottsbehandlingen av ärendet antydde bestämt möjligheten att påskynda utbetalningen genom ett sådant förfarande. Den nuvarande tågordningen medför stora svårigheter för jordbrukarna. De får ut ersättningsbeloppen först året efter det då de har haft förlusten och minskningen av inkomsten. Det säger sig självt att detta medför stora problem som man behöver rätta till.

Utskottsmajoriteten har som sagt avstyrkt motionerna i förlitande på den prövning som skördestatistiska nämnden utför. Även vi reser vanter är medvetna om denna verksamhet och uppskattar den. Men vi vill inte nöja oss med detta. Vi vet att det kan gå fortare, om riksdagen också gör en påstötning. Därför yrkar vi i reservationen 1, att Kungl. Maj:t och berörda myndigheter skall beakta de förslag som framförts i motionerna och vidtaga de åtgärder som ytterligare kan effektivisera skördeskadeskyddet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation 1.

Herr SKAGERLUND (fp):

Herr talman! Som här tidigare sagts har skördeskadeförsäkringen ofta blivit uppmärksam i riksdagen. När försäkringen infördes 1961 krävde det samlade jordbruket att försäkringen skulle kompletteras med resultatutjämningskonto. Men den framställningen avlogs då. Denna fråga är ju fortfarande olöst trots många framställningar.

Skördeskadeförsäkringen har förbättrats mycket under de år som gått, men erfarenheterna från 1969 och de utbetalningar som gjorts för ett par veckor sedan pekar på att här fortfarande finns allvarliga brister. I fem motionspar har man gjort riksdagen uppmärksam på dessa brister och föreslagit förbättringsåtgärder.

Ang. skördeuskadeskyddet m. m.

Erfarenheterna i varje fall från Örebro län är sådana att motionskraven på att skördeuppskattningsområdena skall göras mindre och odlingsmässigt enhetligare framstår som mycket berättigade. Erfarenheterna pekar också på att särskilda provytegårdar för mindre allmänt odlade grödor bör tas ut. Jag syftar här i första hand på potatis, där stora variationer i år förekommit inom samma strata beroende på om grödan odlats på sandjord eller mullrik jord och om bevattning förekommit. Som ett första steg mot mindre skördeuppskattningsområden borde redan under innevarande år en omarbetning och uppmykning av bestämmelserna för tillfälliga områdesförändringar ske.

Att behov av särskilda provytegårdar för grödor som inte allmänt odlas i området föreligger kan belysas i exempel när det gäller potatis. Inom ett skördeuppskattningsområde hade man för få provytor. Man lånade därför resultatet från ett närliggande område. Men eftersom detta område var mera gynnat av jordmån och nederbörd, blev resultatet helt missvisande för det förstnämnda skördeuppskattningsområdet.

I skördeuskadeförsäkringen har inte tidigare specialodlingar såsom foderärter, kokärter och vallfröodlingar kunnat inordnas. Som framgår av utskottsutlåtandet pågår nu utredningar och undersökningar om detta. Jag tror att det är mycket betydelsefullt för det samlade jordbruket att man får ökad variation i växtföljderna. Man bör således underlätta och stimulera odling av mera proteinrika växter som kan bidra till självförsörjningen, t. ex. baljväxter och oljeväxter. Därför är det angeläget att även dessa specialodlingar inordnas i skördeuskadeförsäkringen, så att odlarens risktagande inte blir för stort.

Beträffande självriskan anses en sänkning till 12 procent fullt realistisk. Vid skördeuskada innebär denna sänkning att odlaren erhåller ytterligare

cirka 40—45 kronor per hektar i ersättning. Kostnaden för sänkning till 12 procent beräknas till ytterligare 25 miljoner kronor per år, och frågan är naturligtvis hur detta skall täckas in. Kostnadsfördelningen i dag innebär att jordbruket står för en tredjedel och staten för två tredjedelar av kostnaderna. Dessutom svarar staten för administrationskostnaderna. För det samlade jordbruket framstår det som absolut nödvändigt att skördeuskadeförsäkringen ytterligare förbättras för att ge ökad trygghet åt näringsutövarna.

I dag brukas en tredjedel av landets åkermark av arrendatorer. Speciellt kreaturslösa arrendatorer men givetvis också alla nystartade jordbruksföretag är alldeles särskilt i behov av en väl fungerande skördeuskadeförsäkring.

Jag är övertygad om att jordbruket är berett att påta sig sin del av de ökade kostnader detta medför.

När det gäller tiden mellan skördeuskadan och ersättningens utbetalande, har irritation alltid rått. Man frågar sig om det i datateknikens tidevarv skall behöva gå sex månader. Vid expertföredragning i utskottet fick vi veta att en viss reducering av tiden är möjlig, men om en verkligt påtaglig förbättring skall ske på detta område, får det ske till kostnaden av en försämrad kvalitetsbedömning av grödorna. Genom att undanta vissa specialgrödor från den första utbetalningen kan man dock uppnå betydande fördelar.

Det bästa komplementet till skördeuskadeförsäkringen är emellertid fortfarande ett resultatutjämningskonto.

Erfarenheterna från skördeuskadeåret 1969 är mycket varierande. I Örebro län finns skördeuppskattningsområden där skadorna reglerats på ett tillfredsställande sätt, men det finns också närbelägna områden där skörden varit mycket svag, men trots detta har endast små utbetalningar skett och i vissa fall helt uteblivit. Det råder i dag en mycket irriterad stämning bland jord-

brukarna i dessa områden, och klagoskrifter i stor mängd samt massuppvaktningar är att vänta.

Trots ett mångårigt förbättringsarbete av skördeskadeförsäkringen finns fortfarande betydande brister som snabbt måste rättas till. För att gradera angelägenheten av de önskade förbättringarna vill jag sätta tryggheten och effektiviteten som nummer ett. Det innebär lägre självrisk, mindre skördeskadeområden, särskilda provytegårdar och att specialodlingarna inordnas. Som nummer två kommer formerna för utbetalningen av skördeskadeersättning. Här vill jag ännu en gång nämna att de största nackdelarna med det nuvarande förfarandet kan elimineras med resultatutjämningskontot.

Vi hade givetvis hoppats att ett enigt jordbruksutskott skulle ställa sig bakom dessa förbättringskrav för att ge mera tyngd åt framställningen. Men när så inte varit möjligt återstår endast reservationen 1 som jag yrkar bifall till. Beträffande reservationen 2 förmodar jag att motionären kommer att tala för den, och jag ber därför att helt kort få yrka bifall till densamma.

Herr **PETTERSSON, AXEL GEORG**, (cp):

Herr talman! Den fråga som behandlas i jordbruksutskottets utlåtande nr 11 har i dessa dagar en verklig aktualitet. Skördeskadeskyddet eller skördeskadeförsäkringen, vilket ord man vill använda, framstår för många jordbrukare mera som ett lotteri än som en försäkringsform.

Fjolårets svaga skörderesultat har hänsynslöst blottat de svagheter som vidlåder det nuvarande skördeskadeskyddet, även om dess brister varit kända långt tidigare. Den irritation som kommit till uttryck bland jordbrukarna är således fullt förstaelig. De stora skördeförluster som är ett faktum och som genom skördeskadeskyddets ofullständighet icke föränlett rimlig ersättning

Ang. skördeskadeskyddet m. m.

till jordbrukarna har skapat en både naturlig och högst begriplig irritation och harm. Skördeskadeskyddet skulle ju avse att ge ett skydd mot skördenedsättning och därmed ersättning åt jordbrukarna då det sammanlagda skördevärdet var väsentligt lägre än normalt. I princip borde den verka på samma sätt som en arbetslöshetsförsäkring och garantera viss inkomstrygghet åt den enskilde jordbrukaren. Om skörden blivit svag, förlorar odlaren en stor del av sin arbetsinkomst, och försäkringen borde då rimligen ge kompensation för detta genom skördeskadeskyddet.

I nuvarande skördeskadeskydd ingår en självrisk som i genomsnitt för samtliga brukningsenheter utgör cirka 15 procent av normskördevärdet. I praktiken varierar emellertid självrisken från gård till gård beroende på olika produktionsinriktning. Vid viss specialiserad odling kan självrisken uppgå till mer än 20 procent. Låt mig säga att detta är en mycket hög självrisk, som utgör en väsentlig del av vederbörandes arbetsinkomst. I många fall, bland annat vid kreaturslösa jordbruk, kan självrisken motsvara hela den egna arbetsinkomsten för brukaren.

Eftersom det kan vara stora variationer i skördeutbytet mellan olika gårdar inom ett ersättningsområde kan många jordbrukare inom delar av jordbruket reellt ha väsentligt större skördeskador än den uppskattning som konstituerar rätt till ersättning. Jag har med detta velat slå fast att även om skördeskadeskyddet vid en skördeskada träder i funktion, så medför det nuvarande systemet att jordbrukaren i många fall kan förlora hela sin arbetsinkomst. Jag vill fråga: Kan någon annan yrkesgrupp i vårt land vara tillfredsställd med en sådan försäkring vid inkomstbortfall? Vid skördeskador lika väl som vid arbetslöshet gäller ju att inkomstbortfallet är förorsakat av faktorer över vilka individen själv inte råder.

Utskottets skrivning, att man inte kunnat finna några omständigheter som

Ang. skördeskadeskyddet m. m.

skulle tala för en höjning av bidraget till skördeskadefonden för att därmed möjliggöra en sänkning av självriskan, finner jag mycket egendomlig mot bakgrunden av de faktiska förhållanden som föreligger med hänsyn till fjolårets skörderesultat. Erfarenheterna från fjolåret inom stora områden med kraftiga skördeskadur understryker i stället, som jag ser det, behovet av en sänkt självrisk.

Hur de ökade kostnader som en sänkning av självriskan skulle medföra för samhället och det samlade jordbruket skall klaras ut får väl bli föremål för överläggningar mellan berörda parter.

Vad vi i motionen krävt är en översyn av hela systemet. Men självklart är att en sänkning av självriskan är ett mycket viktigt led i att göra skördeskadeskyddet mera försäkringsmässigt och mindre lotteribetonat än vad nu är fallet. Dock är en sänkning av självriskan inte tillräcklig för att åstadkomma ett fullgott försäkringsskydd. Vi måste också komma fram till en bättre precision vid skadeberäkningarna, och detta är under alla förhållanden nödvändigt.

Inom geografiskt stora områden förekommer ofta mycket betydande skillnader i skördeutbytet, särskilt i områden med stora variationer i jordarter. För att få ett säkrare underlag för bedömningen av skördeskadorna har vi i motionen föreslagit att antalet ersättningsområden blir avsevärt flera och att de därmed blir geografiskt och odlingsmässigt enhetligare. Herr Skagerlund gav här klara exempel på hur detta verkar i praktiken. Därav följer i sin tur att antalet provytegårdar utökas i motsvarande grad och vidare — som herr Skagerlund påpekade — att särskilda provytegårdar inrättas för grödor, som inte odlas allmänt inom området.

Vi motionärer vill omskapa skördeskadeskyddet till ett försäkringssystem jämförbart med vad som finns för andra grupper som drabbas av inkomstbortfall, men då måste man också sträva efter att göra skyddet så försäkringsmäs-

sigt som möjligt — det är det som är det väsentliga. Det är den ambitionen som finns bakom de yrkanden som föreligger i motionsparet I: 259 och II: 296.

Utskottsmajoritetens kallsinnighet gentemot våra motionsyrkanden är beklaglig, och jag hade nog föreställt mig att reservanterna också skulle kunna mobilisera litet mera glöd till förmån för de rättvisekrav som motionärerna framför. Helst skulle jag av denna anledning ha velat yrka bifall till motionerna, men med hänsyn till att reservanterna — även om de ägnat mycket liten tid åt själva sakfrågan och mest sysslat med en detaljfråga — dock i reservationens skrivning påpekat vissa av de svårigheter som föreligger på detta område, nöjer jag mig med att yrka bifall till reservationen 1 till jordbruksutskottets utlåtande nr 11.

Herr MOSSBERGER (s):

Herr talman! I de föreliggande motionerna och de reservationer som är fogade till detta utlåtande framföres förslag om en del åtgärder i syfte att förbättra skördeskadeskyddet i olika hänseenden. I reservationen 1 framföres i första hand krav på att utbetalningar av skördeskadeersättning skall kunna ske samma år som skördeskadan uppstått.

Det råder väl ingen tvekan om att ett sådant krav kan vara rimligt, och det görs också betydande ansträngningar för att åstadkomma en sådan anordning, men det är säkerligen inte lätt att finna någon godtagbar väg att komma fram på. Frågan följs dock, som redan sagts, med största uppmärksamhet av skördestatistiska nämnden, och finner nämnden någon möjlighet att komma fram till en bättre lösning, så kommer säkerligen också förslag att läggas fram. Här föreligger ju — som redan påpekats — flera motioner, och i alla dessa tas ungefär samma frågor upp. Det är inte bara självriskan utan

Ang. skördeskadestyddet m. m.

också metodiken vid skördeuppskattningen och den tekniska utformningen av hela skördeskadestyddet som tas upp, men dessa frågor är som sagt föremål för kontinuerlig uppmärksamhet.

Man bör kanske tillägga att i skördestatistiska nämnden ingår även representanter för Lantbruksförbundet och RLF, och nämnden har till uppgift att svara för utvecklingsarbetet inom skördeskadestyddet.

Det åligger nämnden bl. a. att fortlöpande följa det statistiska och beräkningstekniska arbetet och genomföra eller låta genomföra de utredningar som nämnden bedömer erforderliga för att fullgöra nämnda arbetsuppgifter samt att lägga fram de förslag som nämnden finner erforderliga i syfte att förbättra och bygga ut skördeskadestyddet.

På grundval av skördestatistiska nämndens arbete har det gjorts och görs fortfarande åtskilliga förbättringar av själva skyddssystemet. Sålunda har man gjort en indelning i ersättningsområden, och denna har setts över vid ett flertal tillfällen i syfte att förbättra det hela. Jag vill framhålla att det har gjorts genomgripande ändringar av indelningen i syfte att öka områdenas likformighet så att man förbättrat möjligheterna att utföra objektiva skördeuppskattningar.

Bland andra pågående arbeten kan nämnas utredning av möjligheten att inordna ytterligare grödor, såsom kokärter och vallfröer i skadeskyddssystemet. Vidare eftersträvas att förlägga utbetalningarna av skördeskadeersättningarna till en tidigare tidpunkt.

Den s. k. självrisken torde kunna sänkas endast genom en ytterligare ökning av det årliga medelstillskottet till skördeskadefonden. I detta sammanhang bör man väl också påminna om att statens bidrag till fonden för detta ändamål i fjol ökades från 15 till 30 miljoner kronor, medan den del som jordbruket betalar fortfarande är oförändrad, alltså 15 miljoner kronor.

Reservationen 2 tar upp frågan om de behovsprövade skördeskadebidragen. Nu gällande regler innebär att det för ifrågavarande ändamål årligen skall stå till förfogande ett belopp motsvarande en procent av de utgående allmänna kontanta ersättningarna för skördeskador, eller, om beräkning enligt enprocentsregeln ger till resultat ett lägre belopp, 400 000 kronor.

Reservanterna vill ändra förslaget på så sätt att ramen för de behovsprövade bidragen bestämmes till 2 procent och vill i anslutning till detta höja det nämnda beloppet från 400 000 kronor till 800 000 kronor.

Den regel som nu gäller har tidigare fastställts av riksdagen, och utskottsmajoriteten har för sin del inte funnit anledning att föreslå någon ändring av nuvarande bestämmelser för den behovsprövade bidragsgivningen.

Låt mig för ett ögonblick återgå till sänkningen av den självrisk som ingår i försäkringssystemet. Man kan naturligtvis sänka självrisken, men detta får konsekvenser. Det blir ytterligare kostnader, och dessutom måste man ställa ökade krav på precisionen i skadeberäkningarna, vilket kommer att medföra ökade administrationskostnader.

En relativt liten sänkning av självrisken ökar genast medelsbehovet för finansieringen. Herr Skagerlund påpekade att det mycket väl går att sänka självrisken till 12 procent. Det gör det, men som herr Skagerlund också mycket riktigt påpekade kommer det att kosta i runt tal 25 miljoner kronor. Med nuvarande självrisknivå på 15,5 procent uppgår kostnaderna till cirka 45 miljoner kronor per år. En sänkning av självrisken till 12 procent skulle betyda ett ökat medelsbehov av 25 miljoner kronor om året. När riksdagen i fjol — som jag tidigare sade — höjde statens årliga bidrag från 15 till 30 miljoner kronor, kan man väl för närvarande knappast påräkna någon ytterligare höjning. Det är klart att om en sänkning ovillkorligen skall åstadkom-

Ang. skördeskadeskyddet m. m.

mas, kan detta naturligtvis ske, om jordbrukarna själva tillför fonden ett större belopp än de 15 miljoner kronor som nu satsas.

Herr talman! Till sist skulle jag vilja säga att jag faktiskt har litet svårt att på ett sätt förstå motionärerna och reservanterna. I alla försäkringssystem förekommer det väl punkter som man inte tycker om och inte är nöjd med, men å andra sidan har ju jordbrukarna särskilda representanter i skördestatistiska nämnden, t. ex. från RLF och Sveriges Lantbruksförbund. Genom att nästan varje år återkomma med motioner i detta ärende nedvärderar ni ju nämndens arbete. Här görs ideliga förbättringar, och tror ni att era representanter i nämnden sitter där med skyggglappar för ögonen? Jag tror det knappast. Om det vore möjligt att med en gång åstadkomma de förbättringar ni kräver, skulle säkert hela nämnden eller i varje fall representanterna för RLF och Lantbruksförbundet knappast uraktlåta att framlägga förslag om förändringar eller förbättringar. Jag anser, att vi bör ha fullt förtroende för hela nämndens arbete. Som jag tidigare anför, tycker jag att det visst vore bra och riktigt, om det fanns en individuell försäkring, men detta är ett svårlöst problem. Vi bör väl därför lita på att skördestatistiska nämnden gör vad den kan för att finna förbättringar i nuvarande system.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! I fredags gjordes det en sådan liten partiell reform, som herr Mossberger talade om, en reform som jag hälsade med stor tillfredsställelse: man flyttade upp jordbruksutskottets ärenden, som i regel kommer sist eller nästan sist på föredragningslistan, och satte dem först. Men underligt nog gjorde man halt före skördeskadeärendet — det var liksom om man tvekade att tillerkänna det samma betydelse. Men det

förhöll sig nog inte på det sättet. Det är ett outgrundligt öde som leder vårt arbete här i riksdagen, och ödesgudinnan och de lokala tomtarna, om jag så får säga, spelar väl sin roll i detta sammanhang — jag har en känsla av att det låg till ungefärligen på detta sätt.

Herr talman! Jag förstod inte riktigt herr Mossbergers resonemang. Han undrade varför riksdagen skall lägga sig i detta ärende och varför vi skall springa och motionera vartenda år om det ena och det andra på detta område — vi har ju skördestatistiska nämnden som sköter alltihop åt oss. Jag hör till de människor som i denna fråga har motionerat det ena året efter det andra. När jag inte har motionerat har jag interPELLERAT eller framställt enkla frågor, ty detta är verkligen ett mycket stort bekymmer för många människor i detta land. Många har varit så, skall vi säga, radikala eller mörkblå — jag bryr mig inte så mycket om beteckningen — att de i varje fall sagt: "Stryk hela eländet, för det ger bara orättvisor!" Men jag har också träffat människor som har varit belåtna därför att de har fått pengar, men jag har träffat ännu flera som har varit missnöjda och djupt kränkta i sin rättskänsla när de har sett hur detta system fungerar. Den ene får ersättning därför att han bor i den stratan och har de grödorna, medan en annan som drabbas hårdare av skadorna inte får någonting.

När det görs jämförelser med arbetslöshetsförsäkringen får vi komma ihåg att här är det inte fråga om någon arbetslöshet. Det blir mycket mera släp och slit på grund av de dåliga skördeförhållandena, men det blir dåligt och ibland ingenting med lönen för mödan. Detta är ett mycket besvärligt problem, och man kan inte, herr Mossberger, nöja sig med att rulla tummarna och hoppas att det löser sig självt vid de årliga översynerna i skördeskadenämnden.

Herr Mossberger säger att det är ett förskräckligt misstroende mot nämnden, när man motionerar i de här frå-

Ang. skörde-skadedskyddet m. m.

gorna. Nej, herr Mossberger, så är det inte! Det har ofta varit så att förslag som framförts av nämnden har tagits upp i motioner därför att de inte har beaktats av Kungl. Maj:t. Det är den enkla sanningen, herr Mossberger, och jag är förvånad över att man från regeringspartiets sida behandlade den här frågan på det sätt som herr Mossberger gjorde. I själva verket har skörde-skadestatistiska nämndens uttalanden ofta fått stöd i riksdagen, när framstötarna inte beaktats av departementet. I regel brukar det bli så att när det har motionerats några år så har tiden varit inne för förändringar. Klockan har slagit, och åtgärder äntligen vidtagits. Människor som drabbas av orättvisor är inte hågade att få saker och ting förhållade på det viset.

Nu skulle jag vilja lämna en liten kritik av skörde-skadestatistiska nämndens och statistiska centralbyråns arbete i det här sammanhanget på en punkt. De har alldeles för skrala resurser.

På hösten kan vi få veta att skadorna uppskattas till 105 miljoner kronor. Längre fram får vi höra att det nog blir 150 miljoner, och sedan kommer det en kommuniké som säger att det nog blir mer men att det finns 75 miljoner till i garantifonden och att man hoppas att resurserna skall räcka. Den som får dessa meddelanden förstår att de organ som har hand om dessa saker inte har tekniska resurser till sitt förfogande för att åstadkomma rimliga och vettiga bedömningar. Annars skulle de inte behöva hålla på ungefär som när det gäller att gissa antalet arter i en säck på en marknad. 105 miljoner, 150 miljoner, i alla fall nog inte mer än 225 miljoner — vad är detta för en saklig bedömning?

Det är ledsamt att sådant skall komma ut till allmänheten, ty det undergräver ett förtroende som många av oss som har sett ett bra utfört arbete gärna hyser, ehuru vi vet att man arbetar under svårigheter som väl kräver resursförstärkning.

Så talas det om att försäkringen är dålig. Det kan jag instämma i, men jag är så rättvis att jag säger att om man har en produktion på 4 000 miljoner kronors värde och betalar en försäkringspremie på 15 miljoner, så skall man sannerligen inte begära någon så förfärligt märkvärdig försäkring. Jag har den uppfattningen att man under sådana förhållanden nog bör vara försiktig i sina pretentioner.

Herr Mossberger visade hur generös staten var när den — för övrigt i samband med jordbrukets prissförhandlingar och såsom ett kohandelsobjekt där — gick med på en förhöjning av sin insats från 15 till 30 miljoner. Men han glömde att säga — och det tycker jag från herr Mossbergers synpunkt skulle vara tacksamt att påpeka — att det inte var så förfärligt länge sedan bönderna var med om att pruta ner sin insats från 20 till 15 miljoner. Det hör till de dumheter som jordbrukarna har begått i detta sammanhang. Skall vi få någon rätsida på det hela, får vi nog lägga sådana synpunkter åt sidan. Annars blir det inte något bra resultat.

Jag har pekat på de skrala resurser som här står till förfogande. Jag kommer så till frågan om att få fram resultaten i tid. Det är dock inte rimligt att en jordbrukare, som ett år får en fördärvad skörd och kanske om han har tur får ersättning av skörde-skademedel för någon del av skörden, sedan skall råka ut för progressiv beskattning för den händelse han året efter får ett bra skördeutfall. På det sättet skall vi väl ändå inte organisera en statlig verksamhet.

Nu sägs det att det bereder vissa tekniska svårigheter att göra på annat sätt. Från utskottsmajoritetens sida framhölls i andra kammaren att det kostade flera miljoner kronor att göra någonting åt detta. Hur bedömer man i andra sammanhang ett rättviseproblem? Är det rimligt och riktigt att man skall handskas med problemet på detta sätt? Jag undrar om man kan säga det.

Ang. skördeskadestyddet m. m.

Det berättas att det är med våra i riksdagen invalda statsråd som det heter i kupletten: De är kanske inte hemma, men de tänker på oss. De har sina högtalare, med vilka de avlyssnar kammarens förhandlingar. Ja, så lär visst ha hänt i enstaka fall. Mer vill jag inte yttra mig om den saken. För den händelse så emellertid skulle vara fallet just nu, skulle jag till jordbruksministern vilja rikta en vädjan: Tag kontakt med finansministern och försök få en uppgörelse med riksskattenämnden om ändrade tillämpningsbestämmelser, som gör att man godtar efterdeklarationer avseende skördeskadeersättningar, vilka har utfallit under "fel" år, så att de kan bli redovisade det år dit de hör. En sådan enkel sak skulle i varje fall provisoriskt bereda möjlighet för jordbrukarna att med hjälp av sina organisationer åstadkomma framstötter om att få göra efterdeklarationer. Det strider visserligen mot nu gällande principer, ty inkomsten erhålles ju när skördeskadeersättningen beviljas, men det strider inte mot rättsmedvetandet, som säger att pengarna skall beskattas det år då skördeskadan uppstår.

Sedan övergår jag till de ärenden som berörs i reservationen 2. De som har sysslat med sådana här saker och som har befunnit sig i den pinsamma situationen att de bland många människor, som sitter mycket hårt till, har varit tvungna att avgöra vilka som skall erhålla de s. k. behovsprövade tilläggen rosar inte den marknaden. De är inte glada åt sitt arbete. Det är mycket svårt att med så begränsade resurser som det här är fråga om åstadkomma en ens tillnärmelsevis rättvis gradering där behoven ofta är lika stora.

Här gör jag en parentes. Det är populärt att tala om ett utjämningskonto, som skulle klara situationen för jordbrukarna i detta fall. För dem som är hårt trängda, för dem som skrev växlar på våren för utsäde och drivmedel m. m. och sedan drabbades av det dåliga skörderesultatet på hösten är det ing-

en hjälp att ha pengar på ett konto, när likviditeten är hårt ansträngd. De som sitter bättre till ekonomiskt klarar sig ju. Men tänk i någon mån också på dem som har en sämre ekonomisk ställning! För exempelvis alla dessa som med små ekonomiska resurser startar nya jordbruk betyder det oerhört mycket att få pengarna i tid.

Jag återgår nu till de behovsprövade skördeskadebidragen.

Skördeskadebidrag är ingen trevlig utväg. Visst har systemet i fråga om skadebidragen förbättrats — det har herr Mossberger rätt i, och varför skulle detta område utgöra det enda där inga förbättringar skett under senare år? — men det är fortfarande så bristfälligt att orättvisorna är uppenbara och påtagliga. Så länge systemet fungerar illa, så länge bör det enligt min uppfattning vara befogat att ha behovsprövade bidrag i en omfattning som möjliggör en rimlig och rättvis prövning, åtminstone som en kompensation för det skördeskadestatistiska lotteriet. Jag tror att det skulle innebära ett framsteg och en lättnad även för dem som har ansvaret att bland lika illa ställda fördela behovsprövade bidrag.

Jag hade givetvis velat tala litet mera systematiskt om problemet i stort på detta område, eftersom det är sista gången jag har tillfälle att yttra mig i det här ärendet. Jag skall emellertid nöja mig med vad jag här har sagt.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till dels reservation 1, som kräver en översyn av och bättre resurser för de organ som skall handlägga ärendena om skördeskadestydd, dels också reservation 2, som dock innebär ett försök att rätta till de värsta orättvisorna och att hjälpa dem som har det svårast ekonomiskt ställt.

Herr **ESKILSSON** (m):

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag förlänger debatten. Jag brukar emellertid inte vara så flitig i den här

tarlarstolen, och dessutom är det för mig — liksom för herr Ferdinand Nilsson — sista gången jag har tillfälle att delta i en överläggning i riksdagen om skördeskadeskyddet.

Jag tyckte nog att herr Mossberger hade ett alltför obegränsat förtroende för skördestatistiska nämnden och dess verksamhet.

Jag framhöll i mitt tidigare anförande att även reservanterna har förtroende för det arbete som utförs av skördestatistiska nämnden. Men om man bara låter sig nöja och är belåten med vad myndigheterna gör då blir det inga förbättringar, då för man sannerligen inte utvecklingen framåt. Därför har vi inte tvekat att framföra önskemål om förbättringar på detta område, även om vi återkommer år efter år med samma förslag.

Erfarenheterna från år 1969 visar att skördeskadeskyddet fortfarande är behäftat med svagheter. Många önskemål om förbättringar kan framföras.

De motioner som väcktes i denna fråga vid riksdagens början avspeglar en del av de bekymmer som de praktiska jordbrukarna hyser just när det gäller effektiviteten och tillförlitligheten i skördeskadeskyddet.

Vi reservanter menar att de erfarenheter som gjorts under år 1969, då vi hade de största och besvärligaste skördeskadorna under det nuvarande systemets tillvaro, bör utnyttjas för att åstadkomma förbättringar. Man bör ge informationer och ta kontakter i båda riktningarna, såväl från de utövande jordbrukarna och deras organisationer till de statliga myndigheterna som vice versa, från de statliga myndigheterna ut till jordbrukarna och jordbrukets organisationer.

Vi anser att ett sådant önskemål får större tyngd om riksdagen ställer sig bakom detsamma, om man inte bara viftar bort förslagen och hänvisar till att det pågår en ständig översyn och kontroll av systemet.

Ang. skördeskadeskyddet m. m.

Föregående talare har redan anfört att vi nått resultat tidigare genom att föra fram våra förslag undan för undan. Jag påpekade själv i mitt första anförande att exempelvis det nuvarande ansökningsförfarandet inte genomförts av sig självt, utan delvis var ett resultat av år efter år återkommande önskemål från riksdagens sida om ett annat förfaringssätt än det gamla. Detta är motivet till att vi även i år vill ge eftertryck åt våra önskemål genom ett uttalande från riksdagens sida.

Herr talman! Till sist vill jag säga några ord om reservation 2. Jag har inte vid utskottsbehandlingen anslutit mig till denna reservation — i år lika litet som tidigare. — Jag vill emellertid nu deklarerat att efter utskottsbehandlingen av ärendet har det framkommit sådana omständigheter att det kan vara motiverat att även stödja reservation 2. Det är vissa grödor som har blivit direkt missgynnade i skördeutfallet 1969. Här har nämnts potatisen, som i alla delar av landet vållar stora problem. Skörden har delvis slagit fel på många håll, men på grund av prisutvecklingen har detta inte medfört någon skördeskadeersättning. Det gamla ordspråket, att när det regnar välling har den fattige ingen sked, gäller även på detta område. Därför kommer onekligen behovet av medel för behovsprövade bidrag att öka efter 1969 års skörd.

Om jag hade haft reda på dessa förhållanden vid utskottsbehandlingen, skulle jag säkerligen också ha anslutit mig till reservation 2.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

Sedermera gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande punkten 1 förekomna yrkandena propositioner,

Om prövning av handikappads önskan att erhålla fosterbarn

först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Carl Eskilsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Eskilsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 11 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Carl Eskilsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Eskilsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 63.

Herr *Stefanson* (fp) anmälde, att han vid den nu företagna voteringen avsett att rösta nej men av misstag nedtryckt ja-knappen.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de avseende punkten 2 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Skagerlund

m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Skagerlund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 11 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Skagerlund m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Skagerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 64.

Om prövning av handikappads önskan att erhålla fosterbarn

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av motioner om prövning av handikappads önskan att erhålla fosterbarn.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 268, av fru *Wallentheim m. fl.*, samt II: 302, av fru *Lewén-Eliasson* och herr *Andersson* i Södertälje, hade

Om prövning av handikappads önskan att erhålla fosterbarn

föreslagits, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder syftande till att ute i kommunerna säkerställa en objektiv och allsidig prövning före beslut rörande handikappads ansökan att erhålla fosterbarn.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I: 268 och II: 302 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Fru WALLENTHEIM (s):

Herr talman! Vid läsningen av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 14 gör jag på nytt reflexionen att det visionära, konstruktiva tänkandet är betydligt mindre när det gäller "små" och vardagsnära ting än då det exempelvis är fråga om Norrlandsälvarna.

För att få bättre garantier för att ansökningar från handikappade personer om att ta fosterbarn inte avslås på osakliga grunder vill jag, herr talman, trots det enhälliga utlåtandet säga några få ord som motionär.

Påpekanden om denna sak har kommit utifrån fältet, från personer i kommunal verksamhet och med stor erfarenhet. I "Råd och anvisningar" står det — utom ett helt godtagbart förbud för fosterbarnsplacering — att kontaktbesvärande lyten som syn- och hörselnedsättningar och nedsatt rörelseförmåga som innebär skötselsvårigheter bör beaktas. Det är det man gör, i överkant. Formuleringarna i "Råd och anvisningar" ges olika tolkningar i olika barnavårdsnämnder. Statens handikappråd tycker att det också finns anledning till detta. Man skriver nämligen i sitt remissutlåtande att man finner vissa punkter i dessa anvisningar diskriminerande, och man ifrågasätter starkt om de exemplifierade handikappen verkligen utgör svåra hinder för kontaktskapande och tillsyn av barn.

Handikapp kan naturligtvis vara av olika grad, svårare eller lättare, och beröra olika mänskliga funktioner. Med dagens tekniska hjälpmedel som man på allt sätt utvecklar, med ökade insatser i samhälls- och byggnadsplanering etc. strävar man intensivt att normalisera de handikappades tillvaro, och man lyckas i många fall. Vi möter också betydligt skadade personer i yrkeslivet som där gör en utomordentlig insats. Vi förundras numera inte alls när vi möter skadade personer som bilförare eller som utövare av lagidrott. Vi möter rullstolsbundna och andra som praktiskt verkande eldsjälur i olika förenings- och samhälleliga sammanhang.

Men i dessa frågor finns det kvar en obegriplig fördom och en stor okunghet, som leder till att man är förfärligt rädd att placera barn hos handikappade personer. Det ligger inte alls något fördömande i detta konstaterande. Det man kanske aldrig direkt personligen ställs inför eller möter bara sporadiskt, det leder naturligtvis omedvetet till en återhållande känsla när man står i den ställningen att man skall ta ett viktigt ansvar, som det ju är fråga om då man skall placera ut barn. Men jag anser att socialstyrelsens "Råd och anvisningar" i många fall förstärker och bidrar till att handikappet får en större negativ betydelse än vad som är sakligt befogat när man skall handlägga ärenden av detta slag.

Motionärerna har helt enkelt bara velat att man när det gäller fosterbarnsansökningar från handikappade personer skall inhämta ett sakkunnigt utlåtande för att säkerställa en rätt bedömning av handikappet från funktionell synpunkt. Barn skall aldrig betraktas som botemedel för att lindra vuxna människors lidanden. Men det finns ju heller ingen rimlig anledning att öka detta lidande på osakliga grunder genom att väga in mycket barnkär person eller familj att få vården om andras barn när man på grund av olyck-

Ang. riksbankens penning- och valutapolitik

liga omständigheter inte kan få något eget.

Är det fråga om släktbarn, säger beredningsutskottet, skall man ta hänsyn till detta. Släktskap är emellertid inte någon garanti för att det finns en känslöbindning. Förutsättningarna är i många fall lika stora att en sådan känslöbindning kan uppstå till andra personer och till handikappade personer, som man får förutsätta verkligen har ömhet och intresse för barn när de gör en ansökan av detta slag. Naturligtvis skall i dessa som i alla andra fall de sökandes personliga förutsättningar och förhållanden noggrant prövas och utredas.

Man kan, herr talman, till nöds förstå att socialstyrelsen slår vakt om sitt eget tryckalster, som den anser täcka vad det är fråga om. Utskottet tar emellertid inte hänsyn till erfarenheterna ute på fältet och inte heller till statens handikappråd som man får förutsätta har sakkunskap på området. Det är för mina förståndsgåvor helt obegripligt att allmänna beredningsutskottet har avvisat en begäran som inte innebär någon utvidgning utan bara är avsedd att säkerställa en objektiv bedömning inom ramen för nu gällande bestämmelser.

Detta rör väsentliga och djupt mänskliga frågor, människor som upplever sin utestängdhet nu och i dag. Förlåt mig, ledamöter av allmänna beredningsutskottet, med litet mer fantasi och med litet större försök till inlevelse i dessa problem borde man ha kunnat avstå från den hänvisning till en pågående utredning som man gör i detta utlåtande.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av motioner om utbildning i medicinsk teknik;

nr 16, i anledning av motion om samordning av den civila och militära sjukvårdsutbildningen;

nr 17, i anledning av motioner om en regionplan för användningen av landets grustillgångar; och

nr 18, i anledning av motion om offentliga utfrågningar i statliga utredningar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 17, i anledning av motioner om automatisk överföring av medel från postlönekonto till annan bank, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 18, om verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Punkten 1**Ang. riksbankens penning- och valutapolitik**

I denna punkt hade utskottet lämnat en redogörelse för den ekonomiska utvecklingen under år 1969 samt den av riksbanken under nämnda år förda penning- och valutapolitiken.

Punkten avslutades med en förklaring, att utskottet velat för riksdagen omförmåla vad i detta ärende förekommit.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande kreditpolitiken

a) av herrar *Åkerlund* (m), *Strandberg* (m) och *Enarsson* (m), vilka ansett, att utskottets omförmålan i viss del bort hava den lydelse, reservationen visade;

b) av herr *Nils Theodor Larsson* (cp) och herr *Börjesson* i Glömminge (cp), vilka ansett, att utskottets omförmålan i viss angiven del bort er-

Ang. riksbankens penning- och valutapolitik

hålla den lydelse, denna reservation visade;

2) beträffande valutapolitiken

av herrar *Åkerlund* (m), *Strandberg* (m) och *Enarsson* (m), vilka ansett, att efter visst stycke i utskottets örförmålan bort tillfogas ett avsnitt av i reservationen angiven lydelse.

Herr talmannen yttrade, att vid överläggningen angående förevarande punkt jämväl finge beröras punkten 2 i detta utlåtande.

Herr STRANDBERG (m):

Herr talman! Kännetecknet för en stark regering är väl att den i en svår situation vågar ta ansvar för och öppet förklara nödvändigheten av impopulära åtgärder. Den besvärliga ekonomiska situation som vi nu befinner oss i måste alltså regeringen helt ta ansvar för. Att den nationella utvecklingen i viss utsträckning har påverkat det uppkomna läget skall inte bestridas, men det fritar inte regeringen från att den förda ekonomiska politiken i Sverige på ett avgörande sätt medverkat till den aktuella situationen.

Bankoutskottets utlåtande nr 18 är daterat den 19 mars i år. På s. 7 framhåller utskottsmajoriteten, att en så kraftig åtstramning av kreditpolitiken som den som genomförts under 1969 får till konsekvens att i och för sig väl motiverade låneanspråk inte kan tillgodoses.

Jag nämnde, herr talman, att detta bankoutskottets utlåtande var daterat den 19 mars. Dagen efter bankoutskottets justering av föreliggande utlåtande, den 20 mars — kan man läsa i statsrådsprotokollet — betecknar regeringen konjunkturläget som ansträngt, så att vi nu har ett stramt kreditmarknadsläge. Detta framgår också av proposition nr 101 som helt överraskande lades på riksdagens bord under gårdagen. Jag vet inte om man i departementet den 19 mars på eftermiddagen hade hunnit läsa de reservationer som mode-

rata samlingspartiets talesmän avgivit. Vad vi särskilt har tryckt på i reservationerna till detta bankoutskottets utlåtande är att de varningstecken som framskyntade redan åren 1967 och 1968 enligt vår bedömning bättre borde ha beaktats av riksbanken.

Herr talman! Min partikamrat herr Åkerlund kommer att närmare utveckla innehållet i reservationerna under såväl punkten 1 som punkten 2. Jag skall därför bara ta upp ett enda litet avsnitt. Personligen kan jag inte oreserverat ropa hurra åt den prioriteringsprincip som utskottsmajoriteten talar sig varm för. I utskottsutlåtandet heter det på s. 7: "Utskottet vill i detta sammanhang uttala sin tillfredsställelse över att de prioriterade områdena, däribland bostadsbyggandet, kunnat få sina kreditbehov tillgodosedda."

Enligt min bedömning kan det med tanke på det finansiella läget under år 1969, vilket fortfarande består, inte på något sätt synas orealistiskt att till närmare prövning uppta just frågan om riktigheten i rådande prioritering. Visst vill vi alla bygga bostäder i tillräcklig omfattning, men vad är det för mening med att färdigställa nya bostadsområden och samtidigt förhindra att dessa, om vilka förslag redan har framlagts, inte förses med nödvändiga serviceanordningar?

Min frågeställning blir: Har regeringen saknat och saknar regeringen alltjämt politiskt mod att ändra prioriteringsprinciperna? Måste vi trots det synnerligen ansträngt kreditläge vidhålla kravet på exempelvis byggandet av 100 000 nya lägenheter, framför allt som de enligt gårdagens förslag från början inte skall få tillgång till serviceanläggningar?

Det gäller här, herr talman, inte bara frågan om det skall byggas 100 000 eller 90 000 bostäder, utan det är i själva verket nettotillskottet som är det intressanta. Bygger vi 100 000 bostäder och river 40 000, blir ju nettot endast 60 000. Precis samma netto kan man

Ang. riksbankens penning- och valutapolitik

uppnå, om man bygger 90 000 och river endast 30 000 lägenheter. Jag kan därför inte instämma i den prioriteringsprincip som utskottet talat sig varmt för, och det framgår också av reservation 1, till vilken jag ber att få yrka bifall.

I ett läge där alla krafter borde anspännas för att tillgodose särskilt exportindustrins kapitalbehov borde enligt min mening bostadsbyggandet ha medtagits vid bedömningen av lämpliga åtgärder. Då så icke tidigare skett, är det nu hög tid att frågan aktualiseras.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 1 a och 2.

Herr ÅKERLUND (m):

Herr talman! I sin förvaltningsberättelse för år 1969 säger riksbanken om verksamhetsårets valutautflöde att det tidigare bara en gång ägt rum ett valutautflöde av motsvarande omfattning, nämligen under tolv månadersperioden från halvårsskiftet 1946 till halvårsskiftet 1947, då riksbankens och affärsbankernas nettobehållning av guld och valutor minskade från knappt 2,7 miljarder kronor till drygt 600 miljoner kronor, d. v. s. med över 2 miljarder kronor.

Vad dechargen i år haft att granska och bedöma är alltså först och främst de största valutaförlusterna sedan 1946/47. För det andra har den haft att ta ställning till den hårdaste kreditåttstramningen och det högsta ränteläget i mannaminne. För det tredje har den tillika blivit ställd inför de grövsta utfall mot det svenska privatbanksväsendet som på mycket länge förekommit från offentligt håll.

Hur har vi hamnat i denna situation, herr talman? Hur skall vi bedöma den, vad kan vi lära av den och vad bör vi göra för att för framtiden komma in på sunda banor?

Samtliga de tre reservationer som från vårt håll fogats till detta bankutskottets utlåtande slutar med anvisningar om vad som enligt vår mening bör göras i positiv och uppbyggande

anda för att komma över puckeln i vår väg till ekonomisk hälsa för svenska folket. Våra reservationer innehåller dock även kritik, som jag hoppas att riksdagens ledamöter finner vara hovsam i formen men som vi reserverar själva anser vara stark i sak och besk till innehållet, som sanningen många gånger är att höra för den som felat.

Våra reservationer berör penning- och kreditpolitiken, valutapolitiken och den s. k. 360-procentsräntan. Jag skall redogöra för dem i nämnd ordning.

I grund och botten är det bristen på samordning mellan kreditpolitiken och valutapolitiken som ställt till våra nuvarande svårigheter. Det är en under flera år utsträckt process som nu mognat ut i rena krissyntom. Jag vågar säga att flagranta felbedömningar gjorts av vad våra verkliga kapitalresurser medgett oss och av vad man trots sig kunna tillåta sig i form av kreditgivning.

Det är inga efterhandsrationaliseringar jag kommer med, ty vi har i tidigare års reservationer utfärdat bestämda varningar mot den släpphänta likviditets- och kreditpolitiken. Denna har präglats av ryckighet och instabilitet, som trätt i dagen så fort smärre valutarubbningar inträffat.

Vad som framför allt ger anledning till kritik är enligt min mening underlåtenheten att dra de penningpolitiska konsekvenserna av den omsvängning från kapitalinflöde valutavägen 1965/66 till utflöde 1967, en omsvängning från ett plus på cirka 500 till ett minus av cirka 200 miljoner kronor. Det hela var dock så tydligt skönjbart att man frågar sig varför inte riksbanken märktade observera denna omsvängning.

Så kom då i följd det starka valutautflödet med dess omedelbara marknadsmissiga kapitalknapphet och likviditetsbrist. Hur kan någon tro att man kan häva något sådant med kreditpolitikens hjälp? Det var ju en utländsk kredit som gick förlorad när valutorna gick ned.

Ang. riksbankens penning- och valutapolitik

Det blev också en häftig och stark kreditåtstramning och en reduktion med 2,5 miljarder kronor av, som det heter, den nytillkomna kreditförmedlingen. Skulle inte riksbanken, som dess bättre sent omsider reagerade riktigt, ha dragit åt tömmarna på likviditets- och kreditpolitiken, så skulle den själv ha finansierat underskotten i valutabalansen och gett valutautflödet ett självgenererande s.k. kumulativt förlopp, som den nationalekonomiska termen lyder.

Min kritik är hård mot riksbanken för att den väntade så länge med anpassningen av kreditpolitiken och därigenom tvangs göra åtstramningen så häftig och kraftig.

Extra hård blev åtstramningen genom att statens och bostadsbyggandets prioriterade kreditanspråk till och med fick stiga i en reducerad kreditram. Näringslivets andel av nytillskotten till kreditmarknaden reducerades nästan till hälften av vad den var år 1968. Man kan säga att kusken-riksbanken förstod att han måste strama åt tyglarna på hästen; men det var bara i högra tömmen han drog, och så körde han hästen ner i valutadiket.

Det var ett mycket olyckligt beslut riksdagen en gång fattade, och jag har själv kritiserat det i denna kammare för några år sedan, att riksbanken skulle åläggas att prioritera vissa krediter eller över huvud taget prioritera. Det är principiellt alldeles felaktigt att ge en centralbank andra direktiv än att upprätthålla det inhemska och det yttre penningvärdet genom att ålägga den att ta på sig väsensfrämmande fördelningssuppgifter, t. o. m. i detalj. Det är helt enkelt centralbankspolitisk infantilitet. Men när och om riksbanken känt sig bunden av dessa prioriteringsregler, bör det vara klart att bundenheten under alla förhållanden inte behöver kännas så hård och regeln tolkas så snävt att menliga följder inträder för valutautvecklingen och riksbankens

möjligheter att tillvarata sina primära målsättningar. Att riksbanken under 1969 fört en restriktiv kreditpolitik har varit ofrånkomligt och riktigt, men man nödgas fälla det omdömet — såsom även gjorts inom bankofullmäktige — att riksbanken vid tillämpningen måste sträva efter att vinna allmänt förtroende och förståelse för sin politik. Det har varit särskilt påkallat, när politiken varit så drastisk på ett håll, nämligen mot näringslivet, och så frikostig på ett annat, nämligen mot staten och bostadslåneinstitutionerna.

Vad de andra borgerliga partierna beträffar skall jag nöja mig med att konstatera att folkpartiet har anslutit sig till socialdemokraterna i fråga om kreditpolitiken och att centerpartiet velat motsätta sig diskontohöjningen i juli i fjol. Om riksbanken följt cp-linjen skulle måhända hundratals miljoner kronor i valutor ytterligare ha gått förlorade för landet.

I fråga om valutapolitiken har inte något av de andra partierna gjort något uttalande, inte heller socialdemokraterna. Jag har år efter år tidigare uttryckt min förvåning över att utskottet, d. v. s. majoriteten, inte anser sig kunna kosta på sig någon annan yttring än den som består i att ordet valutapolitiken återfinns i rubriken till punkten 1 i utlåtandet; i övrigt ingenting alls. Jag vet inte om jag får tolka detta så att majoriteten i det väsentliga är nöjd med vad som har hänt på valutafrenten. Nog är det i andra sammanhang ett tecken på att allt står väl till, om ett utskott inte finner anledning att göra någon som helst kommentar med anledning av en händelseutveckling. Då synes den vara godtagen. Jag måste fråga: Är det politisk impotens, för att tala med herr Strängs ord i ett annat sammanhang, som läggs i dagen från utskottsmajoritetens sida? För mig är detta helt ofattbart. Jag måste fråga herr Ståhle och andra majoritetens talesmän: Är ni verkligen helt och hållet

Ang. riksbankens penning- och valutapolitik

nöjda med en förlust för landet av 350 miljoner dollar enbart under år 1969? Varför tiger ni?

Vi reservanter har först konstaterat att kronans dollarkurs hållits oförändrad under 1969. Som alla intresserade känner till, var det måhända någon vacklan i februari månad på denna front; men det tillhör nästa års decharge, inte årets. Den direkta bindningen till dollarn har accentuerats. Detta uttalande har vi gjort för att markera ett nytt läge i förhållande till vad vi sade i fjol, då vi konstaterade att kronans värde i förhållande till guldet sjunkit cirka 20 procent genom den dåvarande allmänna guldprisstegringen. Genom vårt medlemskap i internationella valutafonden har kronan som bekant en dubbel bindning, dels till guldet, dels till dollarn. Men den ändringen har inträffat att guldets ställning i förhållande till världens länder och internationella valutafonden har undergått en viss icke oväsentlig förskjutning under fjolåret. I verkligheten har den stärkts, men kronan har bundits mer till dollarn än till guldet. Framtiden får utvisa vad detta kommer att innebära för kronans del.

Genom en mellan Sydafrikanska republiken och Förenta staterna träffad överenskommelse, som även vissa europeiska länder och Internationella valutafonden på förhand diskuterat, har förutsättningarna för guldtilförseln till det internationella valutasystemet reglerats från årsskiftet. Dels har guldets nyckelroll konfirmerats, dels skall den s. k. tvåprismarknaden bestå med förpliktelser nu för Internationella valutafonden att köpa allt det guld som inte kan säljas på fria marknaden till högre pris och som Sydafrika önskar sälja -- köpa det för 35 dollar per ounce. Ett minimipris, ett golv, har därmed lagts för guldpriset. För den internationella räntenivån, som ju har betydelse också för vårt lands ränteläge, är detta av vikt, eftersom likviditetstillskott av guld till det internationella betalningssystemet

kan få räntesänkande effekt, medan uteblivna tillskott också kan verka höjande på densamma. För vårt lands del betyder nu detta att även vi har via Internationella valutafonden inkopplats på guldköpsarrangemangen. Som alla här vet, har jag önskat att vi tidigare själva hade ordnat denna angelägenhet genom att förstärka vår guldkassa. Men det har jag tyvärr inte fått gehör för. Nu tvingas vi vara med, men på ett annat och för oss sämre sätt. Vår guldkassa är, som vi framhåller återigen i vår reservation, liten vid en internationell jämförelse. Det kommer att visa sig redan om ett par dagar, då regeringen förelägger riksdagen nya förslag, som jag skall återkomma till när frågan har aktualiserats. Det är verkligen beklagligt att man så envist har avvisat vår guldköpspolitik, när den ännu kunde utföras förhållandevis enkelt.

Vad som nu på valutapolitikens område framstår såsom det väsentligaste är att åter bygga upp valutakassan, d. v. s. i praktiken blir det nu dollarförråden, eftersom kronan har bundits starkare till dollarn, vilket jag nyss sade. Det är ju dollar våra valutaförluster har gällt, och det blir dollar som måste återanskaffas, eftersom dollarn är den i praktiken enda valuta som är internationellt gångbar i stor skala. I enlighet med intentioner som har kommit till uttryck inom bankofullmäktige måste nu återuppbyggnaden av valutakassan ges högsta prioritet.

Valutastyrelsen har i sin berättelse såsom en möjlighet pekat på en långsiktig basering av vår betalningsbalans på kapitalimport. Enligt reservanternas mening kan en sådan politik inte vara tillräddlig, alldeles bortsett från vilka möjligheterna är för det s. k. rika Sverige att leva på fattigare länders lån. Rent temporärt finns naturligtvis en teoretisk möjlighet att utnyttja Internationella valutafondens resurser, och eventuellt kanske några andra tillfälliga lånemöjligheter. Att basera vårt lands valutapolitik på sådana tillfälliga ar-

Ang. riksbankens penning- och valutapolitik

rangemang kan dock inte rekommenderas. Vi måste ta oss själva i kragen och rätta till de misstag som obestriddligen har gjorts. Det kommer vi till syvende og sidst inte ifrån, hur mycket vi än skulle försöka vigga oss fram i livet med lån och växlar.

Herr talman! Såsom ett led i riksbankens kreditpolitik bemyndigade bankofullmäktige på riksbankschefens begäran denne att vidta åtgärder för en direkt begränsning av bankernas upplåning i riksbanken. Det är denna fråga som behandlas i reservation 3 under punkten 2. Bemyndigandet gavs den 10 juli i fjol. Det var med andra ord en delegation av en fullmakt till riksbankschefen. Den var inte tidsbegränsad. Den förutsatte att bankerna skulle erhålla av riksbankschefen fastställda, föränderliga s. k. limiter för sin upplåning i riksbanken. Extra stöd kunde erhållas på, som det hette, okonventionella och speciella villkor. Dessa villkor hemlighölls, men det sades att de i efterhand kunde komma att mildras.

Riksdagens revisorer, som även har att revidera riksbanken, har tagit upp frågan om den rättsliga grunden för detta förfarande och anmodat ställföreträdande justitieombudsmannen Wennergren att verkställa en utredning, självfallet utanför sin ordinarie tjänstgöring.

Justitieombudsmannen Wennergren har för sin del funnit att denna rättsliga grund måste sökas inom avtalsfrihetens civilrättsliga ram och i riksbankens frihet att sköta penningpolitiken. Utskottsmajoriteten anser att rättsgrunden väsentligen ligger på offentligrättens grund, och jag delar för min del i all anspråklöshet den meningen. Emellertid minskar inte detta enligt min uppfattning det krav som just därigenom måste ställas på en offentlig institution som riksbanken att uppträda med öppet visir.

Frågan om limiterna har emellertid också en penningpolitisk sida. Justitieombudsmannen Wennergren ingår inte

på denna fråga, som han anser ligga utanför hans uppdrag. Riksdagsrevisorerna framhåller att den penningpolitiska sidan får bedömas i ett större sammanhang vid granskningen av penning- och valutapolitiken. Det tillkommer alltså bankoutskottets ledamöter att göra denna bedömning. Vi reserverar har därvid framfört vissa kritiska synpunkter och önskemål i reservationen 3. Utskottets majoritet finner intet skäl för närvarande att ingripa reglerande mot den penningpolitiska användningen av limiterna och är helt nöjd — naturligtvis, hade jag så när sagt. Hade, herr talman, något annat varit att vänta?

Den nya metodiken är emellertid ingenting okänt i andra länder än vårt. Det är bara det att när den tillämpas riktar den sig inte bara mot bankerna. Staten är utomlands snarare den som oftast är underkastad upplåningsbegränsningar. Här i vårt land gynnas däremot staten speciellt. Sådant kan också förekomma i andra länder, i synnerhet om där föreligger särskilt kritiska situationer. Som så allvarlig har jag dock inte kunnat finna fjolårets situation vara.

Eftersom det nu introducerats en ny metodik till de redan existerande, såsom likviditets- och kassavoter, så anser vi att metodiken bör allsidigt prövas med avseende på dess syfte, innehåll och former. Eljest finns risk för att skönsmässighet och godtycke utvecklas. Om tekniken skall bibehållas, bör man också göra den generellt verkande, så att inte endast bankerna utan även staten och bostadslåneinstitutionerna kommer in under den. Därför begär vi en utredning av frågan.

Vad beträffar 1969 års utlåningsbegränsning anser vi i och för sig syftet därmed motiverat och har funnit åtgärderna tjänliga. Det är alltså rent tekniskt som de varit tjänliga. Syftets nödvändighet bestrider vi inte. Däremot är vi skeptiska till lämpligheten i metoden — det vill jag inte sticka under stol

Ang. riksbankens penning- och valutapolitik

med. Det är många skäl för detta, såsom jag redan pekat på.

Andra sådana skäl är brister i själva förfarandet. Det har sålunda, som jag tidigare nämnt, saknats tidsbegränsning i bemyndigandet. Hur länge skall detta förfarande för övrigt få fortsätta? Vet någon det? I varje fall vet icke bankokottets ledamöter något om detta.

De okonventionella och kännbara villkoren är för vittgående. Nu vet de berörda vad dessa villkor gått ut på. Men vet de något om vad riksbankschefen nästa gång kommer att finna vara "okonventionellt och kännbart"? Vet någon här det? Detta kan enligt vår mening inte vara en tillfredsställande ordning.

Justitieombudsmannen Wennergren har lämnat det öppnet om en 360-procentig ränta står sig inför en domstolsprövning. Skulle han verkligen ha sagt så, om han tror på att den skulle stå sig? Jag vet inte, men detta är heller inte ett tillfredsställande tillstånd i vårt samhälle.

Från rättssäkerhetssynpunkt måste full klarhet råda om riksbankens intentioner. Riksbanken kan enligt vår mening aldrig nå förtroende inom vad som utomlands brukar kallas den officiella familjen. Detta uttryck anger att i denna familj av centralbanker och affärsbanker skall råda ett gott och förtroendefullt förhållande. Ett sådant förtroende kan icke råda, om man tillgriper alltför drastiska åtgärder i sin politik, alltför överraskande och alltför svåra att förstå. Förtroendefull samverkan är ändå en nödvändig förutsättning för att vårt bankväsende skall kunna fungera och lösa de stora uppgifter som förestår.

Jag vill, herr talman, med åberopande av vad jag anfört hemställa att riksdagen måtte med gillande av de uttalanden som innefattas i reservationerna 1 a och 2 vid punkten 1 lägga utskottets omförmälan till handlingarna.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (cp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 1 b av mig och herr Börjesson i Glömminge.

Herr STÄHLE (s):

Herr talman! Den ekonomiska utvecklingen i vårt land under år 1969 karakteriserades av en snabb konjunkturuppgång och av betydande påfrestningar på vår betalningsbalans. Det är mot denna bakgrund som bankofullmäktiges åtgärder på det kredit- och valutapolitiska området måste bedömas.

Konjunkturuppgången inleddes under andra halvåret 1968 men tog fart först under år 1969. Denna utveckling motiverade att den ekonomiska politiken lades om i åtstramande riktning. Denna omläggning skedde inom arbetsmarknadspolitiken, inom byggnadsregleringen, genom uppskov med statliga industribeställningar etc. Ett väsentligt inslag i åtstramningen var den skärpning av kreditpolitiken som vidtogs i ett par etapper och som med särskild styrka genomfördes under andra halvåret i fjol.

En första serie av kreditpolitiska restriktionsåtgärder beslöts av bankofullmäktige i februari. Då höjdes diskontot från 5 till 6 procent. Vidare föreskrevs om likviditetskvoter för affärsbankerna enligt gällande beredskapslagstiftning om likviditets- och kassakvoter. Slutligen träffades överenskommelser om placeringsregler mellan å ena sidan riksbanken och å andra sidan sparbankerna, postbanken, försäkringsbolagen, allmänna pensionsfonden och centralkassorna för jordbrukskredit.

I juli beslöt fullmäktige om åtgärder avsedda att ytterligare skärpa kreditpolitiken. Diskontot höjdes med en procentenhet till 7 procent. Vidare förordnades om kassakvoter för affärsbankerna enligt beredskapslagstiftningen. Slut-

Ang. riksbankens penning- och valutapolitik

ligen bemyndigade fullmäktige enhälligt riksbankschefen att vidta åtgärder för att direkt begränsa bankernas upplåningsmöjligheter i riksbanken. På grundval av detta bemyndigande fastställdes individuella tak för affärsbankernas upplåning i riksbanken, som tillämpades fr. o. m. den 15 augusti. Lånetaken justerades efter hand, och hänsyn togs då bl. a. till säsongvariationer i bankernas upplåningsbehov och till i vilken utsträckning bankerna begränsat sin utlåning till andra ändamål än bostadsbyggande.

Slutligen vidtogs i september vissa åtgärder inom valutaregleringens område, som mer direkt var inriktade på att motverka försämringen av betalningsbalansen.

Effekten av de åtgärder jag här i korthet har beskrivit blev en markant åtstramning av kreditmarknaden. Under andra halvåret 1969 avstannade kreditexpansionen, och den totala nytillkomna kreditförmedlingen på den organiserade kreditmarknaden blev för hela året 2,6 miljarder kronor mindre än under år 1968.

När det gäller bedömningen av bankofullmäktiges åtgärder på kredit- och valutapolitikens områden vill jag först konstatera att den inhemska konjunkturuppgången och påfrestningarna på vår yttre balans nödvändiggjorde en åtstramning av den ekonomiska politiken. Denna slutsats råder det, såvitt jag kan förstå, allmän enighet om. Jag kan citera vad utskottet skriver:

”Stora krav ställdes därvid på kreditpolitiken, särskilt som möjligheterna att tillgripa andra ekonomisk-politiska medel var begränsade. Enligt utskottets mening har således den kraftiga skärpning av kreditpolitiken som genomförts varit ett nödvändigt huvudmoment i strävandena att bevara den samhälls-ekonomiska balansen. Bankofullmäktiges allmänna uppläggning av kreditpolitiken, om vilken enighet rått inom fullmäktige, kan utskottet alltså helt ansluta sig till.”

Jag tycker att det är väsentligt att slå fast vad som här sägs, nämligen att bankofullmäktige varit eniga när det gäller den allmänna uppläggningspolitiken och att utskottet ansluter sig till denna uppläggning. Bakom skrivningen från utskottet står såväl de socialdemokratiska ledamöterna som mittenpartiernas företrädare. Har jag tolkat den moderata reservationen 1 a rätt så vitsordar man även från det hållet behovet av en kreditåtstramning.

Sedan kommer jag till frågan om det sätt på vilket kreditåtstramningen genomförts och de medel som kommit till användning. På den punkten anser utskottsmajoriteten att bankofullmäktiges åtgärder har varit väl avvägda. Bakom den bedömningen står socialdemokraterna och folkpartisterna i utskottet och — utom i fråga om räntehöjningen i juli, som herr Nils Theodor Larsson pläderat för — även centerpartisterna.

På moderat håll har man däremot inte kunnat ansluta sig till utskottsmajoritetens bedömning av bankofullmäktiges politik, som också framgått av herrar Åkerlunds och Strandbergs anföranden tidigare. Man har presenterat alternativa skrivningar beträffande såväl kreditpolitiken och valutapolitiken som de åtgärder för en direkt begränsning av bankernas upplåning i riksbanken som vidtagits.

Låt mig först ta upp ett par punkter i reservationen rörande kreditpolitiken.

En huvudsynpunkt där tycks vara att kreditåtstramningen under 1969 visserligen varit nödvändig men att den blev alltför häftig och stark och att en stramare politik bort föras redan under 1967 och 1968. Nu skall vi väl inte här diskutera kreditpolitiken under 1967 och 1968, men jag kan inte underlåta att säga att reservanterna helt bortsett från det väsentliga avvägningsproblemet för kreditpolitiken under dessa år. Under 1967 och större delen av 1968 var ju det allmänna konjunkturläget sådant att en lätt kreditpolitik var

Ang. riksbankens penning- och valutapolitik

motiverad, samtidigt som valutautvecklingen tidvis ställde krav på en åtstramning. Att en stramare kreditpolitik med åtföljande negativa konsekvenser för produktion och sysselsättning skulle ha varit motiverad under denna period kan jag inte finna. Under fjolåret däremot nödvändiggjorde tendenserna i fråga om såväl den inhemska konjunkturutvecklingen som den yttre balansen en skärpning av kreditpolitiken. På den punkten tycks vi vara ense.

En annan fråga som tas upp i reservationen gäller kreditgivningens fördelning på olika grupper av låntagare. Reservanterna anser tydligen att näringslivet inte fått en tillräcklig andel av krediterna. Reservanterna säger om detta att "även vid nuvarande reglering av kreditmarknaden möjlighet funnits till en sådan avvägning mellan olika behov att näringslivets angelägna kreditanspråk blivit tillgodosedda i högre grad". Men en ökad andel för näringslivet måste ju ha inneburit mindre andelar för andra sektorer, eftersom reservanterna inte anser att det totala kreditutbudet bort göras större. Och mycket riktigt: staten och bostadsbyggandet borde enligt reservanterna inte ha tillåtits att få sina kreditbehov tillgodosedda. Jag citerar: "De generella direktiven om prioritering av krediter för statens och bostadsbyggandets behov bör enligt utskottets uppfattning inte ges en så snäv tolkning att klart menliga följder inträder för valutautvecklingen."

Jag finner detta ställningstagande uppseendeväckande. Riksdagen fattar ju beslut om statens utgifter och inkomster och tar därvid ställning till statsupplåningens storlek. Riksdagen fattar också beslut beträffande omfattningen av bostadsbyggandet. Men nu rekommenderar alltså moderata samlingspartiet bankofullmäktige att sabotera statsmakternas beslut genom att inte släppa fram den upplåning som ett genomförande av dessa beslut kräver.

I det sammanhanget vill jag erinra om vad bankoutskottet uttalade i sitt av

riksdagen godkända utlåtande nr 17 år 1962 i anledning av förslag till lag om bl. a. likviditets- och kassavoter samt placeringskvoter. I fråga om statens och bostadsbyggandets upplåning framhöll utskottet: "Beslut om hur stor del av samhällets resurser som skall ägnas åt statliga ändamål och åt bostadsbyggande fattas av riksdagen. För de organ som handhar de kreditpolitiska instrumenten är dessa beslut ett faktum som måste tagas till utgångspunkt för handlandet. Medel för dessa ändamål får förutsättas komma att uppbådas under alla förhållanden." Bakom detta uttalande stod bl. a. högerpartiet. De riktlinjer som slogs fast vid det tillfället har också under den återstående delen av 1960-talet allmänt ansetts böra ligga till grund för fördelningen av kreditutrymmet.

Herr talman! Om moderata samlingspartiet nu vill ha någon ändring av de här angivna principerna är det enligt min mening inte rätta vägen att rekommendera bankofullmäktige att bryta mot dem.

Låt mig så gå över till den moderata reservationen beträffande valutapolitiken. Den innehåller flera dunkla punkter som jag något vill kommentera.

Först beskrivs den valutapolitiska målsättningen under år 1969 på det sättet att den gått ut på att hävda kronans yttre värde i förhållande till den amerikanska dollarn och inneburit bindning med ytterligare inriktning på dollarn. Nu är det väl emellertid så att nästan alla länder i västvärlden upprätthåller paritetsvärdet på sina valutor genom att köpa respektive sälja dollar — det finns dock ett fåtal länder som inte har något deklarerat paritetsvärde. Mot den bakgrunden vore det intressant att av herr Åkerlund få veta vad det är för mening i att säga att kronans yttre värde har hävdats just i förhållande till dollarn. Och vad finns det för grund för uttalandet om bindning med ytterligare inriktning på dollarn?

Sedan gäller det frågan om det sydaf-

Ang. riksbankens penning- och valutapolitik

rikanska guldet. I reservationen sägs: "Genom en mellan Förenta staterna och Sydafrikanska republiken träffad överenskommelse har förutsättningarna för tillförsel av guld till det internationella valutasytemet reglerats med i huvudsak obegränsad leveransrätt för sydafrikanskt guld till det officiella guldpriset av 35 dollar per ounce och valfri försäljning till den fria guldmarknaden vid högre pris." Går man till bankofullmäktiges berättelse får man emellertid en annan beskrivning. Där sägs att direktionen för valutafonden genom beslut den 30 december 1969 tills vidare fastställt de riktlinjer som fonden skall tillämpa för guldköp från Sydafrika. Enligt dessa kan Sydafrika räkna med att till fonden sälja nyproducerat guld under två förutsättningar: om landet behöver utländska valutor av betalningsbalansskäl och om guldpriset på den fria marknaden sjunkit till eller under 35 US-dollar per ounce. Å andra sidan förutsätts att Sydafrika i mån av behov säljer guld till den fria marknaden om priset där ligger över 35 US-dollar per ounce. Det förutsätts vidare att valutafondens medlemsländer normalt inte köper guld direkt från Sydafrika eller från den fria marknaden. Reservanternas beskrivning stämmer alltså inte med bankofullmäktiges redovisning. Det normala torde i själva verket bli att Sydafrikas guldproduktion åtminstone till större delen kommer att avsåttas på den fria marknaden.

Sedan påstår reservanterna: "Den träffade guldöverenskommelsen borde emellertid kunna tillföra det internationella valutasytemet och de internationella penning- och kreditmarknaderna erforderliga likviditetstillskott för att en lägre räntenivå skall nås." Även denna bedömning finner jag ganska märklig. Sydafrikas hela årliga guldproduktion kan värderas till cirka en miljard dollar, om man räknar med priset 35 dollar per ounce. Det behövliga tillskottet till världens valutareserver beräknas till cirka 5 miljarder dollar. Eftersom bara

en ringa del av Sydafrikas guldproduktion beräknas komma att ingå i valutareserverna, är det svårt att förstå att detta skulle kunna få någon betydelse för det internationella ränteläget. Utvecklingen av det internationella ränteläget torde bli beroende av helt andra omständigheter än guld, framför allt, enligt min uppfattning, av den ekonomiska politik som kommer att föras i de ledande industriländerna.

Beträffande riksbankens valutapolitik framhåller reservanterna att guldkassan borde ha förstärkts under 1969. Jag har många gånger tidigare haft anledning att i mina diskussioner med herr Åkerlund betona att jag inte förstär, varför riksbanken skulle öka sina guldbehållningar. Jag skall därför inte nu återigen upprepa argumenten för min ståndpunkt. Det kan räcka med att konstatera att moderata samlingspartiet — eller skall jag säga herr Åkerlund — torde stå ganska ensam i sin bedömning av guldets roll som reservtillgång.

Avslutningsvis säger reservanterna att riksbanken nu bör ge återuppygggnaden av guld- och valutakassan högsta prioritet. Om detta betyder något annat än att vi bör söka åstadkomma en förstärkning av vår betalningsbalans har jag litet svårt att förstå innebörden. Syftet kan väl inte vara att riksbanken bör ytterligare kraftigt skärpa kreditpolitiken. Att vi långsiktigt skulle basera vår betalningsbalans på kapitalimport är det väl ingen som har förordat.

Slutligen har moderata samlingspartiet reserverat sig mot utskottsmajoritetens skrivning beträffande de åtgärder som under 1969 vidtogs för att direkt begränsa bankernas upplåning i riksbanken. Där konstaterar jag först att reservanterna beträffande upplåningsbegränsningarna anser "att deras syfte varit motiverat och åtgärderna i huvudsak tjänliga i rådande situation". Man riktar emellertid kritik mot fullmäktiges sätt att delegera verkställigheten av åtgärderna till riksbankschefen. Man anser tydligen att delegationen borde

Ang. riksbankens penning- och valutapolitik

gjorts tidsbegränsad och att den fått en alltför vittgående tillämpning. I detta senare avseende hänvisas till att varken bankofullmäktige eller Skandinaviska banken — vad Skandinaviska banken har att göra med frågan om delegation framgår inte — hade kännedom om villkoren för den upplåning som kunde medges utöver fastställda lånetak. Att verkställigheten av en upplåningsbegränsning av det slag det här är fråga om måste av fullmäktige överlätas på riksbankschefen finner jag ganska naturligt. Sedan anser jag att det bör ankomma på fullmäktige själva i första hand att avgöra i vilken mån man löpande vill följa verkställigheten av det bemyndigande man givit riksbankschefen. Jag tycker inte att vad som har förevarit ger riksdagen anledning att komma med några anmärkningar i det avseendet.

Herr talman! Jag vill avslutningsvis konstatera att utskottets granskning av bankofullmäktiges fögderi under 1969 har resulterat i en vittgående enighet i bedömningen. Utskottets socialdemokratiska, folkpartistiska och centerpartistiska ledamöter ansluter sig helt till fullmäktiges allmänna uppläggning av kreditpolitiken och till fullmäktiges avvägning av de olika medel som kommit till användning. Jag bortser då från att centerpartiets representanter ansett att räntehöjningen i juli inte bort ske. Endast moderata samlingspartiets företrädare i utskottet har på en rad punkter drivit särmeningar, som de inte kunnat få gehör för hos de båda andra oppositionspartierna. Jag frågar mig faktiskt om man har möjlighet att få gehör för alla dessa synpunkter inom de egna leden.

Herr talman! Jag vill med detta yrka, att utskottets omförmälan läggs till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört.

Herr ÅKERLUND (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill börja med att framföra ett tack till herr Ståhle för att

han var så angelägen att läsa upp långa stycken ur vår reservation. Det bör ha bidragit till att skapa klarhet om vad vi vill och vad vi har kritiserat.

Jag skall ta upp några av de invändningar som herr Ståhle gjort mot oss.

På kreditpolitikens område gäller det här, kan man säga, en bedömning av sättet att genomföra kreditåtstramningen och fördelningen av denna kreditåtstramning på de olika objekten.

Herr Ståhle anser att man måste begränsa sig till tiden 1 januari 1969—31 december 1969 och helt blunda för vad som förevarit under åren 1967 och 1968. Men det kan inte vi göra, herr Ståhle, helt enkelt därför att vi har angivit klart avvikande meningar om politiken under dessa båda år, och vad som hände under de åren är, som jag nämnde, grundläggande för vad som inträffade under år 1969.

Det drastiska i kreditåtstramningen tror jag inte jag behöver uppehålla mig länge vid. Svensk företagsamhet och svenskt näringsliv känner nog väl till hur det verkar för dem. Däremot har vi kritiserat prioriteringsförfarandet, som inneburit att vissa sektorer blivit gynnade, den statliga och bostadsbyggandet.

Herr Ståhle åberopar ett så gammalt beslut som det riksdagen fattade 1962 på grundval av bankoutskottets utlåtande den gången. Han menar tydligen att det beslutet skall gälla även under 1969. Om däremot jag åberopar vad som har förevarit under åren 1967 och 1968, som ligger mycket närmare i tiden, så anser herr Ståhle att man inte skall ta hänsyn till det. Däremot skall vi enligt hans mening ta hänsyn till det gamla beslutet från 1962, även om herr Ståhle rimligen bör veta att ingen riksdag binder en annan. 1970 års riksdag behöver alltså inte känna sig bunden av tidigare fattade beslut.

Därtill kommer att vi, herr Ståhle, vid ett senare tillfälle än år 1962 — jag vill minnas att det var 1965 — uttalat mycket bestämda protester mot

Ang. riksbankens penning- och valutapolitik

att statsutskottet åsidosatte bankoutskottet och sände en rekommendation från riksdagen innebärande direktiv till bankofullmäktige att föra en prioriteringspolitik för bostadsändamål. Vi reagerade mycket starkt häremot år 1965.

Vidare måste man hålla i minnet att det här var fråga om allmänt hållna direktiv, och riksbanken har självfallet också betraktat dem som sådana. Eljest skulle den helt fränsäga sig varje som helst kreditkontroll respektive sin rätt att framföra synpunkter på statens utgiftspolitik, finanspolitikens roll och sättet att tillföra krediter till vissa prioriteringsområden. Riksbanksfullmäktige brukar alls inte vara tysta när det gäller sådana saker.

Någon rekommendation att bryta riksdagens direktiv har vi alls inte framfört. Däremot har vi sagt att inom direktivens ram finns mycket väl möjligheter för riksbanken att agera självständigt.

Vad så beträffar frågan om guldet och dess roll är min tid här i talarstolen så knapp att jag inte mer ingående kan gå in på den frågan. Låt mig emellertid lämna en upplysning till herr Ståhle och till övriga som kan vara intresserade av att veta något om skrivningen i riksbankens förvaltningsberättelse och det material på vilket jag baserat mina bedömningar. Bankofullmäktiges skrivelse är avgiven den 8 januari i år. Det är ett välkänt faktum att Internationella valutafonden dagen efter, den 9 januari, gav ut en kommuniké som redogjorde för hur guldvärdet skulle tolkas. Denna redogörelse sammanfaller tämligen väl med den i riksbankens verksamhetsberättelse. I nästa nummer av International Financial News Survey däremot, som jag rekommenderar intresserade att läsa, är överenskommelsen i detalj redovisad, genom att man publicerar själva fördragstexten. I den står någonting annat än vad vi först fick veta i riksbankens version, och den förtydligar även den

åberopade texten från den 9 januari. Låt mig bara i korthet peka på en sak som herr Ståhle nämnde. Jag vill fästa uppmärksamheten på att ordet "normalt", som återfinns även i riksbankens förvaltningsberättelses skrivning, är en ren felöversättning av vad som står i fördragstexten och i den korrespondens som förts mellan Förenta staterna och Sydafrika.

Jag vidhåller alltså att vad jag sagt ger en korrekt bild av läget, och jag skall gärna återkomma så fort jag får tillfälle.

Herr STÅHLE (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är självklart, som också herr Åkerlund sagt, att man kan ha delade meningar om på vilket sätt tillgängliga medel skall prioriteras. Men det är ju riksdagen som beslutat om den prioritering som skall ske, bl. a. till bostadsbyggandet. Vi har alla deltagit i riksdagebehandlingen och gemensamt fattat det beslut som ligger bakom denna styrning av tillgängligt kapital.

Vad sedan gäller herr Åkerlunds invändning emot att jag gick så långt tillbaka i tiden som till 1962 och åberopade det beslut som då fattades, vill jag bara säga att det var då man lade grunden till den lagstiftning som gäller den ekonomiska politiken och som sedan förnyats vart tredje år. Vi har ju möjligheter att varje år komma med nya förslag, och 1969 gjorde riksdagen ett uttalande på den punkten, så det är inte något märkligt.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Jag skall inte ge mig in i den intressanta kredit- och valutapolitiska debatten mellan herr Ståhle och herr Åkerlund. Vad jag fäst mig vid och vad jag vill ta upp är ett avsnitt i bankoutskottets utlåtande under punkten 2, vars innebörd är så oklar att jag gärna skulle vilja ha ett förtydligande från

Ang. riksbankens penning- och valutapolitik

utskottets talesmän. I varje fall borde de generella slutsatser som man eventuellt kan dra av detta avsnitt ha blivit rakt motsatta dem som utskottet tycks ha dragit. Jag betonar ordet "tycks", för om jag missuppfattat vad utskottet i själva verket har avsett, så är det bara bra.

På sidan 7 i detta utlåtande sammanfattas ställföreträdande justitieombudsmannen Bertil Wennergrens utredning på följande sätt: "Utredningsmannen anger såsom en slutsats av utredningen att den rättsliga grunden för riksbankens kreditreglerande åtgärder i fråga om begränsningen av bankernas upplåning under 1969 är att finna dels i den avtalsfrihet som gäller enligt svensk civilrätt, dels och framför allt i den frihet riksbanken får anses ha att efter eget bedömande och på eget ansvar med redovisningsskyldighet inför riksdagen sköta penningpolitiken."

Detta uttalande skulle alltså innebära att riksbankens nu diskuterade ingrepp skulle kunna betraktas som ett mer eller mindre normalt led i de rent privaträttsliga relationer som får antas förekomma vid den utlånings- och upplåningsverksamhet som äger rum mellan riksbanken och affärsbankerna. Vanliga avtalsregler, som reglerar affärstransaktioner mellan vanliga parter, skulle alltså vara tillämpliga, men därjämte skulle riksbanken ha att handla som myndighet, ha offentligrättsliga befogenheter och också ett offentligrättsligt ansvar.

Litet längre fram i bankoutskottets utlåtande, nämligen i fjärde stycket på sidan 8, erinrar utskottet om att syftet med den Wennergrenska utredningen var att klarlägga den *rättsliga* grunden för de åtgärder som riksbanken vidtagit för att begränsa bankernas upplåning. Utskottet tillägger: "Vad utredningsmannen anfört ger inte utskottet anledning till annat uttalande än att utskottet för sin del finner det uppenbart att en rättslig bedömning av riksbankens handlande på det kreditpoli-

tiska området måste göras väsentligen från offentligrättslig och icke från civilrättslig utgångspunkt." Utskottets tolkning av Wennergrens yttrande måste alltså innebära att de offentligrättsliga aspekterna bör dominera. Häremot kan väl ingen erinran framföras.

En läsare får emellertid av skrivsättet lätt den uppfattningen — och det är på denna punkt jag vore tacksam för ett klarläggande — att detta förhållande skulle ge riksbanken, liksom — får man väl förutsätta — andra offentliga organ, större handlingsfrihet än vad vederbörande skulle ha haft på det rent privaträttsliga planet. Det skulle alltså vara mot den bakgrunden som riksbankens handlingsätt inte borde föranleda någon kritik. De slutsatser som utskottet drar i sin egen bedömning av riksbankens handlande tyder på att det är denna tolkning som avses.

Detta kan icke vara riktigt. Jag har nämligen som politiker och inte minst som jurist den aldeles bestämda uppfattningen att offentliga myndigheters handlande är och måste vara långt mera reglerat och begränsat än vad som gäller enskilda organ på det civilrättsliga fältet. I avtalsförhållanden mellan enskilda individer föreligger handlingsfrihet inom de ramar som svensk lagstiftning drar upp, och vårt rättssystem tillerkänner som bekant enskilda mycket stor rörelsefrihet. Tvingande regler är mycket sällsynta.

Då det däremot gäller myndighetsutövning har i varje fall min juristgeneration fått lära sig att myndigheterna för sitt handlande måste ha som det brukar heta "laga grund". Att handla godtyckligt eller skönsmässigt utan klara författningsregler eller förvaltningsbestämmelser kan alltså inte komma i fråga. Med myndighetsutövningen följer att handlandet skall vara normbundet och följdriktigt, att lika fall skall behandlas lika och att de enskilda som drabbas av de offentliga besluten på förhand klart skall kunna bedöma var gränserna för deras handlingsfrihet

Ang. riksbankens penning- och valutapolitik

skall dras och också veta de konsekvenser som inträder om man bryter mot bestämmelserna.

Jag skall inte gå in på själva sakfrågan och alltså inte uttala någon egen mening om huruvida riksbanken eller riksbankschefen har handlat på det sätt som en utövare av offentliga maktbefogenheter bör handla. Det är de *generella* aspekterna jag vill ta upp. Vad jag vill ha är ett klarläggande uttalande från utskottets sida då det gäller kraven på offentlighetsrättsliga organs normbundna handlande. Vilken uppfattning har utskottet i det hänseendet? Har jag missuppfattat utskottet, då jag i varje fall mellan raderna tycker mig kunna utläsa den enligt min mening felaktiga uppfattningen att myndighetsutövning skulle kunna ges större rörelsefrihet och mera utrymme för skönsmässiga åtgärder än motsvarande aktivitet inom de ramar som civilrätten drar upp för enskilda individers eller organs handlande?

Detta är en betydelsefull fråga, herr Ståhle. Jag vore tacksam om jag kunde få ett klart besked från utskottet. Ingen vore lyckligare än jag om jag hade missuppfattat utskottets mening och om utskottets representant ville förklara sig dela min uppfattning rörande de begränsningar i handlingsfriheten för offentliga organ som gällande allmänna förvaltningsprinciper i vårt land förutsätter.

Herr STÄHLE (s):

Herr talman! Den utredning som herr Bohman åberopar har tillkommit på initiativ av riksdagens revisorer. Den skrivning som vi presenterar i utskottsutlåtandet får tolkas så att utredningsmannen har diskuterat riksbankens åtgärd dels mot bakgrund av civilrättsliga regler, dels, som han säger, ur "en offentlighetsrättslig infallsvinkel".

I det första sammanhanget har han bl. a. sagt att den omständigheten att riksbanken åger frihet att bestämma

över sina prestationer skiljer riksbanken från de flesta övriga offentliga inrättningar med affärs- och serviceuppgifter. Detta talar på ett särskilt sätt för en tillämpning av civilrättsliga regler, d. v. s. regler om bl. a. avtal och försträckning. Då har det t. ex. blivit anledning för honom att diskutera, huruvida en domstol skulle kunna tänkas jämka den uttagna s. k. straffröntan enligt avtalslagens regler om jämkning av oskäligt vite. Den frågan står naturligtvis öppen. Men vad utskottet velat med sitt uttalande är att framhålla att det offentlighetsrättsliga resonemang som Wennergren också för förefaller att vara mera betydelsefullt i sammanhanget.

Utskottet betonar alltså riksbankens ställning som myndighet — en myndighet som i sitt handlande kommer att befinna sig i en situation av den art som Wennergren beskriver i anslutning till synpunkter som tidigare har framförts av bl. a. professor Nils Herlitz.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har naturligtvis mycket noggrant läst det tryck det här gäller, innan jag ställde min fråga.

De tre led det är fråga om är följande. För det första har utredningsmannen tagit upp den *civilrättsliga* aspekten och framfört starkt kritiska synpunkter och också ifrågasatt konsekvenserna för riksbanken vid en eventuell domstolsprövning. För det andra har utskottet i sitt yttrande understrukit den *offentlighetsrättsliga* aspekten och i stort sett gått förbi den civilrättsliga — och jag kan ansluta mig till denna ståndpunkt. Men när utskottet för det tredje drar den slutsatsen, att riksbanken *inte* har handlat felaktigt, då finns det fog för den fråga jag ställde.

Skall man alltså av utskottets skrivning dra den slutsatsen, att man ställer mindre stränga anspråk på offentlig-rättsligt handlande än på handlandet på det privaträttsliga fältet?

Det är det resultatet resonemanget

Ang. riksbankens penning- och valutapolitik

för fram till, och om denna slutsats har dragits av utskottet, frågar jag: Skall detta ges *generell* tillämpning?

Delar alltså utskottet min uppfattning, nämligen att gängse förvaltningsrättsliga bestämmelser skall tillämpas vid offentliga organs handlande och att den begränsning dessa regler uppställer är mycket strängare än den som gäller handlandet på det privaträttsliga fältet?

På denna fråga har jag inte fått något svar av herr Stähle.

Herr STÄHLE (s) kort genmäle:

Herr talman! Riksdagens revisorer, som har föranstaltat om den utredning det här gäller, har inte kommit till något annat resultat än att de föreslår utskottet att bevilja riksbanksfullmäktige ansvarsfrihet för sitt handlande under år 1969 — och det är detta vi har understrukit.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte riksdagens revisorers uttalande eller ståndpunkts-tagande som jag har diskuterat, utan jag har diskuterat det skrivsätt utskottet har använt. Det är mot denna bakgrund som jag har riktat min fråga till herr Stähle. Och på den frågan har jag fortfarande inte fått något svar.

Herr STÄHLE (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag anser att herr Bohman fått svar på den fråga han ställde enligt min bedömning.

Herr ÅKERLUND (m) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom jag har godtagit utskottets skrivning rörande tolkningen av vad som är civilrättsligt respektive offentlighetsrättsligt men också i slutet på min reservation gjort vissa anmärkningar mot sättet att genomföra den upplåningsbegränsning som skett, vill jag för tydlighetens skull och för att alla skall veta var jag befinner mig göra ett tillägg till vad som sägs i näst sista stycket på sidan 12.

Den sista meningen lyder så här: "Vad utredningsmannen anfört därvidlag ger inte utskottet anledning till annat uttalande än att utskottet för sin del finner det uppenbart att en rättslig bedömning av riksbankens handlande på det kreditpolitiska området måste göras väsentligen från offentlighetsrättslig och icke från civilrättslig utgångspunkt." Tillägget skulle lyda: Det måste emellertid förutsättas att handlandet överensstämmer med vedertagna principer för offentliga organs myndighetsutövning.

Häri instämde herr *Strandberg* (m).

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Den intressanta tolkningsdebatt som här har förts föranleder mig inte till några som helst reflexioner. Jag vill helt kort anknyta till vad som sägs i slutet av reservation 1 a av herr Åkerlund m. fl.

Jag tycker att det ligger något i vad som sägs i sista stycket av den nämnda reservationen: "Sammanfattningsvis finner utskottet att den restriktiva kreditpolitiken varit ofrånkomlig men att den — — — borde getts sådan tillämpning att den kunnat vinna förståelse hos alla därav berörda." Det stycket tycker jag är så allmänt hållet att det kan även jag ansluta mig till utan att därmed ta ståndpunkt till reservationen i övrigt. Jag gör detta därför att jag hörde utskottets värderade talesman säga att han "bortser från den från centern framförda reservationen beträffande räntan i juli". I centerreservationen står det: "Med hänsyn till de övriga åtgärder för att begränsa kreditgivningen som då beslöts borde diskontot ha kunnat hållas oförändrat och en ytterligare skärpning av högräntepolitiken sålunda undvikas."

Skall en politik vinna förståelse av alla därav berörda, får man nog inte resonera så där förskräcktligt nonchalant. Vi vet att räntan som finanspolitiskt vapen drabbar alldeles särskilt

Ang. riksbankens penning- och valutapolitik

den mindre företagsamheten och vad som därmed sammanhänger, och jag anser att det inte är rimligt att bortse från en så pass väsentlig sak. Jag har klart för mig att man i juli var tvungen att överväga situationen, men jag finner att man liksom så många andra gånger överskattade räntevapnets betydelse. Det finns dock andra åtgärder än ideliga räntehöjningar som bör kunna användas i kritiska situationer.

Detta är sålunda sagt som en reflexion i anledning av herr Ståhles yttrande att han bortsåg från centerns reservation angående diskontohöjningen i juli.

Herr STÄHLE (s):

Herr talman! Jag gjorde givetvis en mycket kort anmälan om centerpartiets reservation, ty jag ansåg den vara mycket orealistisk. Det understryker jag även i detta anförande.

Herr Ferdinand Nilsson pläderade nyss för sina synpunkter angående de höga räntorna. Det är klart att ingen är intresserad av höga räntor. Men i det särskilda läge som för närvarande råder måste även vi i vårt land anpassa oss till omvärlden för att över huvud taget ha möjligheter att klara vår ekonomi. Jag vill understryka den saken, herr Ferdinand Nilsson.

Jag vill göra ett tillägg till mitt svar till herr Bohman. Jag har här i min hand Wennergrens sammanfattning till revisorerna. I sitt offentlighetsbetonade resonemang anger Wennergren bl. a. vissa allmänna rättsstatliga grundsatser som myndigheterna måste iaktta. Utskottets uttalande innebär naturligtvis bl. a. ett understrykande härav.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag vill bara helt kort fråga herr Ståhle: Tycker herr Ståhle ändå inte att den kapitalistiska ränteusugningen med nuvarande räntor har tagit tillräckliga dimensioner?

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att med anledning av vad under överläggningen yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande punkt gjorda omförmälan komme att framställas först särskilt angående kreditpolitiken samt därefter särskilt rörande valutapolitiken.

I vad gällde *kreditpolitiken*, fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats

1:o) att utskottets omförmälan skulle läggas till handlingarna med gillande av vad utskottet yttrat;

2:o), av herr *Strandberg*, att utskottets omförmälan skulle läggas till handlingarna med gillande av vad som yttrats i den av herr Åkerlund m. fl. vid punkten avgivna, med 1 a betecknade reservationen; samt

3:o), av herr *Larsson, Nils Theodor*, att kammaren skulle lägga utskottets omförmälan till handlingarna med gillande av vad som yttrats i den av honom och herr Börjesson i Glömminge vid punkten anförda reservationen.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till att utskottets omförmälan skulle läggas till handlingarna med gillande av vad utskottet yttrat vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Åkerlund* begärde votering, i anledning varav herr förste vice talmannen upptog vardera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga desamma till kontraproposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraproposition antaga bifall till herr *Strandbergs* yrkande.

Herr *Larsson, Nils Theodor*, äskade emellertid votering om kontraproposi-

Ang. riksbankens penning- och valutapolitik

tionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående bankoutskottets utlåtande nr 18 punkten 1, i vad gäller kreditpolitiken, antager, att utskottets omförmälan lägges till handlingarna med gillande av vad som yttrats i den av herr Åkerlund m. fl. vid punkten avgivna, med 1 a betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits, att utskottets omförmälan lägges till handlingarna med gillande av vad som yttrats i den av herr Nils Theodor Larsson och herr Börjesson i Glömminge vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

I följd härav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som lägger bankoutskottets omförmälan i utlåtande nr 18 punkten 1, i vad avser kreditpolitiken, till handlingarna med gillande av vad utskottet yttrat, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, lägges utskottets omförmälan till handlingarna med gillande av vad som yttrats i den av herr Åkerlund m. fl. vid punkten avgivna, med 1 a betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en bör-

jan omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Åkerlund begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 84;

Nej — 22.

Därjämte hade 30 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Med avseende å *valutapolitiken*, anförde nu herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att utskottets omförmälan skulle läggas till handlingarna med gillande av vad utskottet yttrat, dels ock att kammaren skulle lägga utskottets omförmälan till handlingarna med gillande av vad som yttrats i den av herr Åkerlund m. fl. vid punkten avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på att utskottets omförmälan skulle läggas till handlingarna med gillande av vad utskottet yttrat vara med övervägande ja besvarad.

Herr Åkerlund begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som lägger bankoutskottets omförmälan i utlåtande nr 18 punkten 1, i vad avser valutapolitiken, till handlingarna med gillande av vad utskottet yttrat, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, lägges utskottets omförmälan till handlingarna med gillande av vad som yttrats i den av herr Åkerlund m. fl. vid punkten avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Ang. åtgärder för direkt begränsning av bankernas upplåning i riksbanken

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Akerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 92;

Nej — 20.

Därjämte hade 24 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 2**Ang. åtgärder för direkt begränsning av bankernas upplåning i riksbanken**

(Debatt rörande denna punkt hade förekommit i anslutning till behandlingen av punkten 1 i detta utlåtande.)

Riksdagens revisorer hade i sin revisionsberättelse angående riksbanken meddelat, att de — med hänsyn till räckvidden av de kreditreglerande åtgärder som på grundval av bankofullmäktiges beslut den 10 juli 1969 vidtagits för en direkt begränsning av affärsbankernas upplåningsmöjligheter i riksbanken — funnit det vara av intresse att förberedande undersöka frågan om den rättsliga grunden för dessa åtgärder; ställföreträdande justitieombudsmannen Bertil Wennergren hade på revisorernas uppdrag verkställt en utredning härom.

I förevarande punkt hade utskottet för riksdagen velat omförmåla visst ställningstagande i anslutning till revisorernas berättelse och den därtill fogade utredningen.

Reservation hade anförts av herrar *Akerlund* (m), *Strandberg* (m) och *Enarsson* (m), vilka ansett, att utskottets omförmålan i viss del bort erhålla

den lydelse, som i reservationen angivits.

Herr *ÅKERLUND* (m):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen med det tillägg som jag förut gjort.

Herr *STÄHLE* (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka att utskottets omförmålan läggs till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört.

Överläggningen ansågs härmed sluttad, varefter herr förste vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först därpå att utskottets omförmålan skulle läggas till handlingarna med gillande av vad utskottet yttrat samt vidare därpå att kammaren skulle lägga utskottets omförmålan till handlingarna med gillande av vad som yttrats i den vid punkten avgivna reservationen med det tillägg däri, som under överläggningen vid punkten 1 gjorts av herr *Åkerlund*; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava uppreat propositionen på att utskottets omförmålan skulle läggas till handlingarna med gillande av vad utskottet yttrat, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Akerlund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som lägger bankoutskottets omförmålan i utlåtande nr 18 punkten 2 till handlingarna med gillande av vad utskottet yttrat, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, lägges utskottets omförmålan till handlingarna med gillande av vad som yttrats i den vid punkten angivna reservationen med det tillägg

Ang. den ekonomiska politiken

däri, som under överläggningen vid punkten 1 gjorts av herr Åkerlund.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Åkerlund begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 92;

Nej — 23.

Därjämte hade 21 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 3

Lades till handlingarna.

Punkterna 4 och 5

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. den ekonomiska politiken

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 19, i anledning av motioner angående den ekonomiska politiken.

Bankoutskottet hade i detta utlåtande i ett sammanhang behandlat

A) de likalydande motionerna I: 500, av herr Bohman m. fl., och II: 576, av herr Holmberg m. fl., vari yrkats, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte

1. tillsätta en utredning med uppgift att studera det enskilda sparandets struktur och utveckling samt utreda möjliga åtgärder ägnade att stimulera till ett ökat enskilt sparande,

2. tillsätta en parlamentarisk besparingsutredning med uppgift att verkställa en översyn av de offentliga åtagandena i syfte att genom besparingar och en bättre hushållning med de allmänna medlen hålla de offentliga ut-

gifternas stegring inom ramen för produktionsökningen,

3. tillsätta en utredning med uppgift att utreda möjligheterna att underlätta näringslivets kapitalförsörjning genom bland annat en ökad kanalisering av allmänna pensionsfondens medel genom affärsbanker och andra kredit- och kapitalmarknadsinstitutioner, samt

4. överse systemet med emissionskontroll samt i övrigt metoderna för styrning av kreditmarknaden i konjunkturpolitiskt syfte;

B) de likalydande motionerna I: 807, av herr Bengtson m. fl., och II: 952, av herr Hedlund m. fl., vari föreslagits, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t

1. hemställa om utredning och förslag i syfte att samordna och förbättra rationaliseringsverksamheten inom den offentliga sektorn,

2. begära, att alternativa programbudgetalternativ måtte utarbetas, samt

3. uttala, att långsiktiga, övergripande "perspektivplaner" för den offentliga verksamheten omfattande 10—15 år borde utarbetas regelbundet i enlighet med vad som anförts i motionerna;

C) de likalydande motionerna I: 814, av herrar Helén och Bengtson, samt II: 950, av herr Hedlund och herr Gustafson i Göteborg, vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t

1. anhålla om utredning och förslag i syfte att belysa verkningarna på produktion, sysselsättning och inkomstfördelning av olika finanspolitiska åtgärder,

2. anhålla, att utredning måtte ske om inrättande av ett ekonomiskt-socialt råd med företrädare för regering och opposition, arbetsmarknadens parter och näringslivets organisationer samt ekonomisk expertis med uppgift såväl att åstadkomma en offentlig belysning av de samhällsekonomiska problemen på sätt i motionerna angivits som att förbereda stabiliseringspolitiska konferenser,

3. anhålla om utredning och förslag i syfte att belysa hushållens sparvanor och stimulera det personliga sparandet,

4. hemställa, att en parlamentarisk utredning måtte tillsättas med uppgift att utarbeta riktlinjer för en ekonomisk planering i enlighet med vad som utvecklats i motionerna, samt

5. begära, att en parlamentarisk utredning måtte tillsättas för en översyn av statens uppgifter i syfte att främja kostnadsbesparingar;

D) motionen II: 414, av herr *Björck* i Nässjö, vari yrkats, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning angående hushållens sparvanor, vilken skulle framlägga förslag till åtgärder syftande till att stimulera det enskilda sparandet och åtgärder som underlättade en övergång till olika former av vinstandel och delägarskap;

E) motionen II: 573, av herr *Antby* och herr *Jonsson* i Mora, vari föreslagits, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att en parlamentarisk utredning måtte tillsättas för en översyn av statens uppgifter i syfte att främja kostnadsbesparingar samt ett studium av behovet av ändrade prioriteringar på vissa områden.

Den under D nämnda motionen hade, såvitt den avsåge beskattningen, hänvisats till bevillningsutskottet. De däri berörda frågorna om vinstandelsystem och delägarskap i företag komme utskottet senare att behandla på grundval av andra motioner.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte avslå

a) motionen II: 573, om en parlamentarisk besparingsutredning,

b) motionerna I: 500 och II: 576, såvitt de avsåge en parlamentarisk besparingsutredning, samt

c) motionerna I: 814 och II: 950, så-

Ang. den ekonomiska politiken

vitt de avsåge en parlamentarisk besparingsutredning;

B. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 807 och II: 952, såvitt de avsåge rationaliseringsverksamheten inom den offentliga sektorn;

C. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 807 och II: 952, såvitt de avsåge "alternativa programbudgetalternativ";

D. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 807 och II: 952, såvitt de avsåge perspektivplaner för den offentliga verksamheten;

E. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 814 och II: 950, såvitt de avsåge riktlinjer för ekonomisk planering;

F. att riksdagen måtte avslå

a) motionen II: 414 angående utredning om hushållens sparvanor, såvitt nu vore i fråga,

b) motionerna I: 500 och II: 576, såvitt de avsåge utredning om det enskilda sparandet, samt

c) motionerna I: 814 och II: 950, såvitt de avsåge utredning om hushållens sparvanor;

G. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 500 och II: 576, såvitt de avsåge utredning rörande näringslivets kapitalförsörjning;

H. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 500 och II: 576, såvitt de avsåge översyn av systemet med emissionskontroll och av andra metoder för styrning av kreditmarknaden;

I. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 814 och II: 950, såvitt de avsåge utredning rörande verkningarna av finanspolitiska åtgärder;

K. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 814 och II: 950, såvitt de avsåge utredning rörande ett ekonomisk-socialt råd.

Reservationer hade avgivits

1, *beträffande utskottets hemställan under A*, av herrar *Stefanson* (fp), *Åkerlund* (m), *Nils Theodor Larsson*

Ang. den ekonomiska politiken

(cp), *Brundin* (m), *Regnéll* (m), *Börjesson* i *Glömminge* (cp) och *Löfgren* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen måtte i anledning av

a) motionen II: 573,

b) motionerna I: 500 och II: 576 i ifrågavarande del, samt

c) motionerna I: 814 och II: 950 i ifrågavarande del

hos Kungl. Maj:t hemställa om tillsättande av en parlamentarisk besparingsutredning i enlighet med vad reservanterna anför;

2, *beträffande utskottets hemställan under B*, av herrar *Stefanson* (fp), *Åkerlund* (m), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Brundin* (m), *Regnéll* (m), *Börjesson* i *Glömminge* (cp) och *Löfgren* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 807 och II: 952 i ifrågavarande del hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande rationaliseringsverksamheten inom den offentliga sektorn i enlighet med vad reservanterna anför;

3, *beträffande utskottets hemställan under D*, av herrar *Stefanson* (fp), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Börjesson* i *Glömminge* (cp) och *Löfgren* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den ändrade lydelse, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under D hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 807 och II: 952 i ifrågavarande del hos Kungl. Maj:t hemställa om utarbetande av perspektivplaner för den offentliga verksamheten i enlighet med vad reservanterna anför;

4, *beträffande utskottets hemställan under E*, av herrar *Stefanson* (fp), *Åkerlund* (m), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Brundin* (m), *Regnéll* (m), *Börjesson* i *Glömminge* (cp) och *Löfgren* (fp), vilka ansett, att utskottets yt-

trande i viss del bort hava den avfattning, denna reservation visade, samt att utskottet bort under E hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 814 och II: 950 i ifrågavarande del hos Kungl. Maj:t hemställa om tillsättande av en parlamentarisk utredning med uppgift att utarbeta riktlinjer för en ekonomisk planering i enlighet med vad reservanterna anför;

5, *beträffande utskottets hemställan under F*, av herrar *Stefanson* (fp), *Åkerlund* (m), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Brundin* (m), *Regnéll* (m), *Börjesson* i *Glömminge* (cp) och *Löfgren* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under F hemställa, att riksdagen måtte i anledning av

a) motionen II: 414,

b) motionerna I: 500 och II: 576 i ifrågavarande del, samt

c) motionerna I: 814 och II: 950 i ifrågavarande del

hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande hushållens sparvanor i enlighet med vad reservanterna anför;

6, *beträffande utskottets hemställan under G*, av herrar *Stefanson* (fp), *Åkerlund* (m), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Brundin* (m), *Regnéll* (m), *Börjesson* i *Glömminge* (cp) och *Löfgren* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under G hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 500 och II: 576 i ifrågavarande del hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande näringslivets kapitalförsörjning i enlighet med vad reservanterna anför;

7, *beträffande utskottets hemställan under H*, av herrar *Stefanson* (fp), *Åkerlund* (m), *Brundin* (m), *Regnéll* (m) och *Löfgren* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, denna reservation visade, samt att utskottet bort un-

Ang. den ekonomiska politiken

Herr STEFANSON (fp):

Herr talman! Med tanke på att bankoutskottets utlåtande nr 19, som nu skall behandlas, kommer att föranleda en debatt på partiledarnivå i denna kammare, sedan talesmän för reservanter och majoritet i utskottet gått en första rond, kommer jag inte att fördjupa mig i en allmän politisk-ekonomisk utläggning utan huvudsakligen att koncentrera mig på de reservationer som har mittenpartiernas motionspar angående den ekonomiska politiken som bakgrund, d. v. s. motionerna I: 814 och II: 950.

Låt mig ändå göra några reflexioner beträffande dels prisutvecklingen, dels kreditrestriktionerna. I finansplanen konstaterade finansministern att prisutvecklingen under åren 1968 och 1969 varit relativt lugn. Som målsättning för 1970 angavs också samma prishöjningar som de båda tidigare åren, nämligen 3,5 procent. Från vårt håll påpekade vi emellertid redan i början av riksdagen i den i samarbete med centern avgivna motionen angående den ekonomiska politiken att tendenserna till prisstegringar hade stärkts. Vi betvivlade redan då att den angivna målsättningen skulle kunna hållas. Det har tyvärr också visat sig att våra farhågor besannats. Priserna har under de första månaderna detta år stigit med hela tre procent, och när mars-siffrorna har redovisats kommer det sannolikt att visa sig att vi passerat finansplanens 3,5-procentsprognos.

Denna tendens till en intensivare inflation innebär naturligtvis stora risker för vår konkurrenskraft och kan ominstetgöra alla försök att skapa gynnsammare bytesförhållande till utlandet. Genom ständiga produktivitetsförbättringar har den svenska industrin trots stigande kostnader hittills kunnat hävda sig i den internationella konkurrensen. Detta är väl också framdeles möjligt så länge inte kostnadsutvecklingen inom vårt näringsliv överstiger den i våra konkurrentländer. Nu är det emellertid stor risk för att utvecklingen går alltför

der H hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 500 och II: 576 i ifrågavarande del hos Kungl. Maj:t hemställa om översyn av systemet med emissionskontroll och av andra metoder för styrning av kreditmarknaden i enlighet med vad reservanterna anfört;

8, *beträffande utskottets hemställan under I*, av herrar *Stefanson* (fp), *Akerlund* (m), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Brundin* (m), *Regnéll* (m), *Börjesson* i Glömminge (cp) och *Löfgren* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 814 och II: 950 i ifrågavarande del hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande verkningarna av finanspolitiska åtgärder i enlighet med vad reservanterna anfört;

9, *beträffande utskottets hemställan under K*, av herrar *Stefanson* (fp), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Regnéll* (m), *Börjesson* i Glömminge (cp) och *Löfgren* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den ändrade lydelse, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under K hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 814 och II: 950 i ifrågavarande del hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående inrättande av ett ekonomisk-socialt råd i enlighet med vad reservanterna anfört;

10, *beträffande utskottets motivering i övrigt*, av herrar *Stefanson* (fp), *Akerlund* (m), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Brundin* (m), *Regnéll* (m), *Börjesson* i Glömminge (cp) och *Löfgren* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den avfattning, denna reservation visade.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av herrar *Akerlund* (m) och *Brundin* (m), i anslutning till utskottets hemställan under K och motiveringen därför.

Ang. den ekonomiska politiken

snabbt hos oss vid internationell jämförelse.

I mittenmotionen framhålls att prisutvecklingen måste ägnas mycket stor uppmärksamhet under den närmaste tiden. Under en följd av år har vi, då prisstegringarna hotat den samhällsekonomiska balansen, dels riktat kritik mot att regeringen inte fört en tillräckligt hård och målmedveten kamp mot inflationen, dels lagt fram förslag till ett stabiliseringspolitiskt program. Vi har framhållit de allvarliga olägenheter som snabba pris- och kostnadsstegringar medför. Det är inte bara fråga om näringslivets kostnadsläge och därmed dess internationella konkurrenskraft. Inflationen påverkar dessutom inkomst- och förmögenhetsfördelningen på ett ur social synvinkel olämpligt sätt. Många lägre inkomstagare, personer med låga och trögrörliga löner, pensioner eller fasta inkomster, t. ex. försäkringstagare och småsparare, har inte fått kompensation för prisstegringarna. Inflationen har också gjort de sparformer som i huvudsak utnyttjas av småsparare, t. ex. insättning på bankräkning, mindre attraktiva. Inflationen har tagit en betydande del av deras ränteinkomster.

Kostnadsutvecklingen inom näringslivet kan ju, om vi vill bevara vår konkurrenskraft, endast mötas på ett sätt, nämligen genom ökad rationalisering, vilket också kräver ökade investeringar.

Men det finns ju också andra bromsar på vår ekonomiska tillväxt i dag. Jag tänker på den broms som våra begränsade resurser på kapital- och arbetsmarknad utgör. Med undantag för regionala ojämnheter har vi ju i dag ett mycket högt utnyttjande av vår industriella kapacitet. Det gäller då att utnyttja våra begränsade resurser så att de i största möjliga utsträckning främjar ekonomisk tillväxt och skapar nya resurser och därigenom också ökade möjligheter att realisera angelägna politiska målsättningar.

Då måste den ekonomiska politiken snarast medverka till en kreditmarknad

som kan bidra till finansiering av näringslivets utveckling. Företagen klarar i dag inte finansplanens förutsedda tio procentiga investeringsökning utan att kunna finansiera nyanskaffning och utbyggnad med krediter. Visserligen nämner finansministern i en tidningsintervju i dag att han tror på att dessa 10 procent skall kunna klaras under 1970 — men han säger samtidigt att detta inte gäller alla företag. Nej, det är så att de mindre och medelstora företagen har ett betydligt svårare läge. Likviditets- och självfinansieringssituationen är bland många företag inte sådan i dag att företagssparandet ensamt kan svara för investeringarna. Det är klart att kreditpolitiken måste användas som ett medel att skydda vår valuta, men även här finns det en balanspunkt, nämligen den punkt då kreditrestriktionerna blir så hårda och så rigorösa att de uppenbart allvarligt skadar företagen. I stället för att bidra till en gynnsam utveckling medverkar då kreditrestriktionerna och ett högt ränteläge till att försämma vår handelsbalans och därmed vårt valutaläge. Det är väl frågan om inte den balanspunkten nu är överskriden.

I detta sammanhang bör också framhållas att nedgången i hushållssparandet under 1960-talet varit högst otillfredsställande, vilket jag tidigare berört. Enligt uppgifter i nationalbudgeten för år 1970 har hushållssparandet minskats från 5 miljarder kronor 1964 till 2,8 miljarder kronor 1969. Siffrorna är i löpande priser. Realvärdet av sparandet har minskat ännu kraftigare än dessa siffror anger. Även om, som framhållits i nationalbudgeten, dessa uppgifter är något osäkra, visar de dock att tendensen är starkt sjunkande när det gäller hushållssparandet. Detta är ett oroande inslag i den ekonomiska utvecklingen, inte minst med tanke på de mindre och medelstora företagens kredit-situation. Det är nödvändigt att orsakerna till denna utveckling utreds och att åtgärder vidtas för att stimulera sparandet. Detta framhålls i reservationen

Ang. den ekonomiska politiken

5. Herr Helén har ju nyligen gjort en interpellation till finansministern om en sparutredning, och det vore intressant att höra om denna utredning kommer snart. Det vore värdefullt att få svar från finansministern på den frågan.

I ett läge som detta, när vi har tendenser till en kostnadsutveckling som riskerar att nedsätta vår internationella konkurrenskraft, när vi har begränsade resurser på kapital- och arbetsmarknaden, som nödvändiggör en noggrann fördelning och prioritering, i ett sådant läge är naturligtvis vårt förslag till ett ekonomisk-socialt råd och stabiliseringspolitiska konferenser, som föreslås i mittenmotionen, något som måste realiseras. Vi tar upp detta i reservationen 9. Det framhålles där att en viktig förutsättning för att stabiliseringspolitiken skall kunna bedrivas med framgång är att det hos olika grupper finns kunskap om förutsättningarna för och förståelse för de åtgärder som vidtas i detta syfte. Ett institutionaliserat samråd mellan företrädare för regering och opposition, arbetsmarknadsparter, näringsliv, organisationer och ekonomisk expertis inom ramen för ett ekonomisk-socialt råd skulle vara ägnat att öka förtroendet för statsmakternas ekonomiska politik. Rådet kunde fungera som ett forum för diskussioner av de problem som ekonomiska och sociala spänningar i samhället skapar. Det skulle även kunna lämna underlag för en mera allmän diskussion om dessa problem, och det skulle kunna medverka till att få till stånd stabiliseringspolitiska konferenser.

Enligt vår mening är också en fastare och mera långsiktig planering ett led i stabiliseringspolitiken. I mittenmotionen framhålles att en effektiv statlig planering som innefattar olika prognoser och som klarlägger olika handlingsalternativ samt deras verkningar skapar förutsättningar för en bättre samordning såväl av statliga som kommunala åtgärder.

En svaghet hos de hittillsvarande

långtidsutredningarna har varit att de redovisat endast ett alternativ och att detta alternativ byggt på en enda uppsättning av för utredningsarbetet fastställda förutsättningar. Om någon viktig förutsättning för detta alternativ inte uppfyllts i verkligheten har utredningen kunnat förlora starkt i värde. Enligt vad vi nu erfarit arbetar den nuvarande långtidsutredningen med alternativa antaganden, och det hälsar vi med tillfredsställelse. Vi vill också ha en s. k. rullande planering som inte läses fast till en enda planeringsperiod utan successivt förnyas och anpassas till de nya förutsättningar som samhällsutvecklingen ger.

Planeringen bör också innefatta en översiktlig nationalbudget i arbetskraftstermer. Prognoser över framtida tillgång och behov av olika slag av arbetskraft skulle underlätta en rationell fördelning av de samhällsekonomiska resurserna på detta område — en bättre samordning av de begränsade tillgångar vi har och sannolikt kommer att få både på utbildad arbetskraft och på kapital. De skulle kunna bli vägledande för utbildningspolitiken och medverka till att utan tvångsstyrning anpassa vår utbildningskapacitet till arbetslivets behov.

Vi föreslår i mittenmotionen en parlamentarisk utredning som skall ta upp dessa problem. Reservationen 4 tar upp denna problematik.

Begränsade resurser ställer alltid krav på sparsamhet och rationellt utnyttjande. Vi anser att en översyn av statsutgifterna bör göras med jämna mellanrum i syfte att främja kostnadsbesparingar och effektivitet i statsförvaltningen, och vi vill ha en parlamentarisk beredning för detta ändamål.

I reservationen 1 erinras om den besparingsutredning som genomfördes i slutet av 1950-talet. Inom denna utredning kunde enighet nås mellan representanter för de olika politiska partierna på en rad punkter, omfattande inte oväsentliga belopp.

Ang. den ekonomiska politiken

I motionen föreslås också en utredning med uppgift att belysa verkningarna av olika finanspolitiska åtgärder på produktion, sysselsättning och inkomstfördelning. Denna undersökning skulle leda fram till förslag till metoder för en säkrare och snabbare bedömning av konjunkturutvecklingen. Det är angeläget att de finanspolitiska åtgärderna snabbare än vad som varit fallet under 1960-talet anpassas till förändringarna i konjunkturläget. Det är nödvändigt att få fram ett system för åtgärder som möjliggör snabbare och smidigare ingripanden. Det är också nödvändigt att få en bättre avvägning mellan kreditpolitiska och finanspolitiska åtgärder än den vi nu har. I dag får kreditpolitiken bära en alltför stor del av börden då det gäller att uppnå en bättre ekonomisk balans och skydda vår valuta.

Vi reservanter är medvetna om att dessa frågor redan nu ägnas stor uppmärksamhet, t. ex. inom den ekonomiska forskningen. Det åligger ju även budgetutredningen att beakta de i motionen berörda problemen. Reservanterna anser dock att en särskild översyn bör göras av dessa problemkomplex. I reservationen 8 hemställs också om en särskild utredning.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till samtliga vid detta utlåtande avgivna reservationer.

Herr ÅKERLUND (m):

Herr talman! Till grund för detta utlåtande och de avgivna reservationerna ligger partimotioner från alla de tre borgerliga partierna. Jag är glad att kunna säga att det har varit möjligt att få gemensamma reservationer på många av de tio punkterna. Det är främst under punkten 9 — frågan om en utredning rörande ett ekonomisk-socialt råd — som detta inte har gått och det av särskilda skäl.

Inledningsvis vill jag i allt väsentligt ansluta mig till de synpunkter som herr

Stefanson här har anfört. Enligt min mening har han riktigt redovisat innehållet i de avgivna reservationerna liksom saker och ting som jag tror skulle vara till gagn för den ekonomiska utvecklingen och den ekonomiska politiken i vårt land.

Under punkten 9 — frågan om ett ekonomisk-socialt råd — har i stället herr Brundin och jag fogat ett särskilt yttrande till utskottsutlåtandet. Vi menar att det ekonomiska och sociala rådet inte kan fylla den väsentliga uppgift som just nu är angelägen för oss. Därför har vi biträtt utskottets skrivning, i vilken framgår att i de krav på en utredning som framförts har i viss mån själva tanken uttunnats. Den viktiga frågan om en s.k. stabiliseringskonferens eller rundabordskonferens i stabiliseringssyfte har tyvärr kommit i bakgrunden genom att man skjutit fram detta råd, som enligt förslagsstälarna skulle fylla en underordnad roll i förhållande till den stabiliseringspolitiska konferensen.

Vi har därför i vårt särskilda yttrande framhållit att de närmaste framtidsutsikterna ter sig så ovissa att frågan om en rundabordskonferens i stabiliseringssyfte borde upptas till prövning utan onödigt dröjsmål. Vi är glada att kunna konstatera att den tanken vunnit anslutning på vissa håll inom folkpartiet, vilket också har framförts till svenska folket via nyhetsmedia. Skälen till att man borde anordna en sådan konferens pekar vi på. Det är det alarmerande valutautflödet, den växande kritiken mot löneutvecklingen, missnöjet på arbetsmarknaden, den förestående eller kanske rättare sagt pågående prisstegringen och ett rent allmänt skakat förtroende inom näringslivet för regeringens politik. En stabiliseringskonferens skulle, tror vi, kunna vara ett sätt att åstadkomma en bred samlighet och uppslutning kring en verklighetsbetonad handlingspolitik för att stabilisera ekonomin. Det har vi framfört i vårt särskilda yttrande. Jag hop-

pas att den frågan också kommer att utvecklas i det följande.

Beträffande reservationerna behöver jag inte närmare gå in på dem, eftersom herr Stefanson redan gjort det, utom att jag möjligen skall peka på reservationen 7, som gäller emissionskontrollen. Vi har vid flera tillfällen uttalat kritiska synpunkter på riksbankens allmänna prioriteringspolitik på kreditområdet. Detta diskuterade vi nyss här i kammaren vid behandlingen av utskottets utlåtande nr 18, om "dechargen". Frågan om emissionskontrollen hänger naturligtvis ihop med frågan om prioriteringen på kreditområdet. De kritiska synpunkterna behöver jag inte upprepa utan kan nöja mig med att understryka att vi betraktar denna kontroll som en dålig form för att reglera och prioritera kreditgivningen. I reservationen hemställer vi att man ser över systemet och även granskar andra metoder för styrning av kreditmarknaden.

I reservationen 10 pekar vi särskilt på de allmänt kända svårigheterna för vårt näringsliv att kunna konkurrera utomlands och den begränsade resurstilldelningen när det gäller investeringar. Man kan väl säga att den proposition som Kungl. Maj:t lade fram i går om en 25-procentig investeringsavgift i varje fall har en motivering, som ligger mycket nära den som angivits i reservationen 10. Jag kan därför, som sagt, nöja mig med att bara understryka vår motivering och yrka bifall till reservationen 10, liksom jag yrkar bifall till samtliga reservationer, till vilka mitt namn finns knutet.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (cp):

Herr talman! Efter den fylliga redovisning som de båda tidigare företrädarna för oppositionspartierna har givit kammaren finns det inte någon anledning för mig att stanna länge här i talarstolen.

Jag vill emellertid peka på en sak,

Ang. den ekonomiska politiken

nämligen att finansministern har skapat en ny situation inför kamrarnas ekonomiska debatt i dag. Det har han gjort genom sin proposition nr 101 om en 25-procentig investeringsavgift för viss byggnadsverksamhet. Den skall naturligtvis behandlas i vanlig ordning och icke här och nu. Men åtgärden — propositionen — är ett uttryck för och ett erkännande av det allvar som präglar dagens ekonomiska situation i vårt land. Det måste emellertid få sägas att detta erkännande kommer i senaste laget och att enbart ett ingripande emot en del av byggnadsverksamheten i landet inte torde vara nog. Det är säkerligen också finansministern medveten om. Vidare träffar denna proposition endast perifera delar av ekonomin och får väl också antas få en alltför fördröjd effektutlösning. Givetvis kan också sägas att den träffar blint och i många individuella fall orättvist hårt. Men detta gäller ju också, och i ännu högre grad, det gamla räntevapnet, som man enligt vår uppfattning kört med i alltför stor utsträckning med åsidosättande av andra instrument och möjligheter. Å andra sidan måste man vara överens om att åtgärder är nödvändiga emot den oroväckande starka och snabba inflationsutveckling som nu pågår inom landets ekonomiska liv.

Oppositionen har länge försökt få regeringen att lyssna till bl. a. förslag om rundabordskonferenser där regering, opposition och arbetsmarknadens parter tillsammans kunde överlägga om den ekonomiska situationen, dess hot och risker för en inflatorisk utveckling, och därvid komma överens om åtgärder för att stoppa eller åtminstone begränsa nu pågående och inte för någon part önskvärd utveckling.

Mittenpartierna har motionerat om sådana åtgärder. I motionsparet I: 814 och II: 950 har man anhållit om ett antal utredningar syftande till att belysa verkningarna på produktion, sysselsättning och inkomstfördelning av olika finanspolitiska åtgärder. Vidare har man

Ang. den ekonomiska politiken

begärt utredning om inrättande av ett ekonomisk-socialt råd, som herr Stefanson nyss talade om och som skulle omfatta företrädare för regering och opposition, arbetsmarknadens parter och näringslivets organisationer samt även ekonomisk expertis för att åstadkomma en belysning av de samhälls-ekonomiska problemen och att förbereda stabiliseringspolitiska konferenser.

Ytterligare begärs i mittenpartimotionen utredning och förslag i syfte att belysa hushållssparandet och vidare en parlamentarisk utredning med uppgift att utarbeta riktlinjer för en ekonomisk planering. Till slut begärs i mittenpartimotionen en parlamentarisk utredning för översyn av statens uppgifter i syfte att främja kostnadsbesparingar.

Centerpartimotionerna I: 807 och II: 952 hemställer om utredning och förslag i syfte att samordna och förbättra rationaliseringsverksamheten inom den offentliga sektorn. Uppenbarligen har den enskilda sektorn inom näringslivet kommit fram fortare och nått längre än man gjort inom den offentliga verksamheten. Man begär vidare att alternativa programbudgetförslag utarbetas samt att långsiktiga, övergripande perspektivplaner för den offentliga verksamheten utarbetas regelbundet.

Herr talman! Majoritetspartiets representanter i utskottet har inte velat acceptera detta, men det är beklagligt, därför att en samverkan mellan de politiska partierna, regeringen och arbetsmarknadens parter för att åstadkomma en broms på inflationsutvecklingen i landet är vad som krävs inför den utveckling som nu pågår och som kan befaras komma att accelerera inför en kommande avtalsperiod. Sker ingenting, görs ingenting, befarar jag att vi under det närmaste året får en stark inflation i vårt land.

Herr talman! Jag ber att med detta få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9 och 10.

Herr BRUNDIN (m):

Herr talman! Jag skall bara kort beröra tre av de reservationer som är fogade till bankoutsrottets utlåtande nr 19. Det gäller här först och främst reservationen 1. I den del av skrivningen som utskottet är enigt om anför utskottet att det delar den uppfattning som framförts bl. a. i moderata samlingspartiets partimotioner I: 500 och II: 576 att det är väsentligt för framstegstakten i ekonomin att näringslivets investeringar ligger på en hög nivå. Vi är också helt överens i utskottet när vi där efter konstaterar att det skett en positiv utveckling av investeringsviljan. Men reservationerna 1, 5 och 6, som jag skall tala litet om, handlar egentligen om den skillnad som föreligger mellan den relativt höga investeringsviljan och den beklagligt lilla möjligheten att genomföra investeringar på grund av de svårigheter näringslivet möter på kapitalmarknaden.

Under en lång följd av år har den offentliga sektorns andel av bruttonationalprodukten ständigt ökat. Därigenom har det blivit relativt mindre till övers för den enskilda sektorn. Vi menar att det i ett sådant läge är särdeles nödvändigt att söka tillvarata varje möjlighet till besparingar och kostnadsänkningar och effektivitetsökningar inom den offentliga sektorn. I slutet av 1950-talet genomfördes en besparingsutredning. Visserligen kan det råda olika meningar om resultatet därav var tillfredsställande eller inte, men med vetskap om att kostnadsutvecklingen inom den offentliga sektorn vida överstigit kostnadsutvecklingen inom det enskilda näringslivet bör man, som vi ser det, vara rätt angelägen om att tillvarata alla möjligheter att reducera kostnaderna inom den offentliga sektorn. Jag är för min del helt övertygad om att en parlamentarisk utredning skulle, om den utrustades med tillräckliga utredningsresurser, kunna åstadkomma mycket betydelsefulla kostnadsänkningar och effektivitetshöjningar.

Vi kräver därför i reservationen 1, att en parlamentarisk besparingsutredning tillsätts.

I reservationen 5 berörs en del av problemet att nå balans mellan sparande och nödvändiga investeringar. Den del som behandlas i denna reservation gäller hushållssparandet. Det föreligger visserligen en osäker och därför helt otillfredsställande statistik beträffande hushållssparandets utveckling, men i den preliminära nationalbudgeten för 1970 anges i alla fall en del siffror när det gäller att på ett ungefär beräkna hushållssparandets utveckling, och det är inga glädjande siffror. Från att ha legat på nivån cirka 5 miljarder kronor 1964 har sparandet fem år senare, nämligen 1969, minskat till nivån 2,8 miljarder kronor, d. v. s. nästan en minskning till hälften. Vi menar därför att eftersom hushållssparandet traditionellt har spelat en mycket betydande roll för kapitalförsörjningen till näringslivet, bostadsbyggandet etc., så är det nu nödvändigt att titta på vilka bakomliggande orsaker det finns till att hushållssparandet så kraftigt har gått ned. Hur ser hushållens sparvanor ut? Intar den privata konsumtionen en så prioriterad ställning att den upprätthålls på så här kraftig bekostnad av hushållssparandet, eller finns det andra skäl? Finns det exempelvis möjligheter att hitta andra sparmål än människorna tidigare har haft?

De här frågorna bör besvaras. Tyvärr — och det är jag personligen rätt förvånad över — har vi inte kunnat bli eniga i utskottet på den punkten, utan här har de borgerliga ledamöterna gemensamt reserverat sig med krav på en utredning om hushållens sparvanor.

I reservationen 6 tas en annan del av den här problematiken upp, nämligen frågan om hur man skall kunna slussa tillgängligt kapital till näringslivet. Det är ju lika viktigt att näringslivet får tillgång till för investeringar erforderligt kapital som jag inledningsvis sade att det är viktigt att

Ang. den ekonomiska politiken

man kan hålla en hög investeringsnivå. Nu har vi fått en kraftig förändring av kapitalmarknadens struktur genom den snabba uppbyggnaden av allmänna pensionsfonden. Vi anser att en större del än f. n. av allmänna pensionsfondens medel borde kunna slussas via affärsbanker och andra kreditinstitut ut till näringslivet. Av någon anledning är inte finansministern av den uppfattningen. I direktiv som utgått från honom har han ställt sig avvisande till en utbyggnad av den här formen för kapitalslussning ut i näringslivet. Det är förvånande att det ställningstagandet görs av den person som mer än någon annan bär ansvaret för att erforderliga investeringar i näringslivet kan klaras av genom tillgång till en kapitalmarknad.

Det finns nu, anser vi, alla skäl att undersöka möjligheterna att på olika sätt underlätta för näringslivet att försörjas med det kapital som erfordras för att trygga sysselsättningen i vårt land. Vi har därför även på den punkten krävt en utredning, och jag ber, herr talman, att till sist få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8 och 10.

Herr STÄHLE (s):

Herr talman! I utlåtande nr 19 har bankoutsiktet tagit upp till behandling i ett sammanhang ett flertal motioner med allmänna uttalanden om det ekonomiska läget och den ekonomiska politiken och med konkreta förslag till åtgärder av olika slag på den ekonomiska politikens område.

Två motionspar har en vidare syftning än de övriga motionerna. Det ena paret är partimotioner från moderata samlingspartiet, och det andra är motioner som väckts gemensamt av folkpartiet och centerpartiet. I dessa motioner behandlas det aktuella ekonomiska läget och de prognoser som föreligger för 1970. Vidare kommenteras regeringens ekonomiska politik och framförs vissa förslag till åtgärder på detta

Ang. den ekonomiska politiken

område. Man kan alltså säga att dessa motioner utgör kommentarer till och i viss utsträckning alternativ till den av regeringen framlagda finansplanen. Jag vill emellertid konstatera att något gemensamt borgerligt alternativ till finansplanen har motionärerna inte kunnat åstadkomma. Finansplanen blir i nuvarande system formellt sett inte utskottsbehandlad. Man kan säga att den i viss mån har blivit det när bankoutskottet har tagit ställning till de motioner som mer eller mindre syftar till att presentera alternativ till finansplanen. Enligt det förslag till ny utskottsorganisation som nyligen har lagts fram skall ju finansutskottet avge utlåtande över finansplanen och då även över motioner av detta slag. Vi kan alltså se bankoutskottets utlåtande nr 19 och denna debatt såsom ett förebud om vad som skall komma om grundlagberedningens intentioner blir förverkligade.

Mot den bakgrunden tycker jag det är intressant att konstatera att det inte finns någon reservation mot utskottets uttalande att motionärernas rekommendationer beträffande den kortsiktiga stabiliseringspolitikens allmänna inriktning inte har kommit att i högre grad skilja sig från vad som förordats i finansplanen. I båda de borgerliga partimotionerna diskuteras på vissa punkter det ekonomiska läget insatt i ett något vidare perspektiv, i vilket även strukturella förändringar i ekonomin blir aktuella. I det sammanhanget upptas även frågor såsom den offentliga sektorns tillväxt, näringslivets investeringar, avvägningen mellan konsumtion och investeringar, balansen mellan sparande och investeringar samt utrikesbalansens utveckling.

I partimotionerna från moderata samlingspartiet kan huvudnumret sägas vara en diskussion av den offentliga sektorns expansion och konsekvenserna härav för den ekonomiska politiken och för näringslivets investeringar. Jag skall här inte återge resonemanget, som är sammanfattat i utskottets utlåtande.

Slutsatsen av resonemanget är att den offentliga sektorns tillväxt bör begränsas. Såvitt jag kan finna är det alltså fråga om en traditionell attack från moderat håll mot den offentliga sektorn, även om attacken denna gång har fått en mera utpräglad ekonomisk-teoretisk utformning än vad som tidigare brukar vara fallet.

För min del kan jag inte finna att den skarpa motsatsställning mellan den offentliga sektorn och näringslivets investeringar som målas upp i motionen är realistisk. Vi är givetvis alla medvetna om och ense om att det är av stor vikt för framstegstakten i ekonomin och för ekonomins internationella konkurrenskraft att näringslivets investeringar kan hållas på en mycket hög nivå. Regeringen har ju också deklarerat i finansplanen att den anser det vitalt för vår ekonomis styrka och expansionsförmåga att föreliggande investeringsplaner inom industrin kan realiseras och att en viktig förutsättning härför är en reell och finansiell återhållsamhet inom övriga sektorer. Men vi måste samtidigt ha klart för oss att de offentliga investeringarna i form av basinvesteringar inom olika områden och även den offentliga konsumtionen spelar en avgörande roll för produktivitetstillväxten i vår ekonomi. Jag behöver bara erinra om de insatser som samhället gör för forskning och teknisk utveckling och inom utbildningsområdet. Sedan är det klart att man kan göra olika bedömningar av hur avvägningen bör göras på kort sikt och i enskilda fall. Men det moderata receptet att den offentliga sektorns tillväxt skall begränsas är givetvis helt godtyckligt. Det är en politisk värdering som görs och som är ett uttryck för misstro mot den offentliga sektorn. Det är en politisk värdering som jag inte helt kan instämma i.

Herr talman! Jag skall inte vidare gå in på de allmänna resonemangen i de borgerliga alternativa finansplanerna, utan jag övergår till att i korthet beröra

de olika konkreta förslag som framförts i de motioner som bankoutskottet har behandlat. Flertalet av förslagen har riksdagen tagit ställning till flera gånger tidigare. Många yrkanden rör på ett eller annat sätt den offentliga sektorn.

I flera motioner krävs att en parlamentarisk besparingsutredning skall tillsättas. Detta är enligt min mening inte ett realistiskt förslag. Tidigare erfarenheter visar att om man nämnvärt skall kunna minska statsutgifterna måste man ge sig på de stora utgiftsområdena: folkpensioner, barnbidrag, olika former av bidrag till kommunerna m. m. Jag har inte hört talas om att man från borgerligt håll föreslagit några reduktioner på dessa områden.

Vad som bör göras är givetvis att se till att den statliga verksamheten drivs så effektivt och rationellt som möjligt. På detta område pågår också en kontinuerlig reformverksamhet. Att en parlamentarisk besparingsutredning skulle kunna lösa några problem härvidlag finner jag inte sannolikt.

Rationaliseringsverksamheten tas särskilt upp i en partimotion från centerpartiet, som begär en utredning i syfte att samordna och förbättra denna verksamhet. De statliga organ som har ansvaret för denna verksamhet — riksrevisionsverket, statskontoret, försvarets rationaliseringsinstitut och riksdagens revisorer — har samtliga omorganiserats eller nyorganiserats under senare år och fått ökade resurser till sitt förfogande. Riksdagens beslut har i detta sammanhang varit enhälliga med något undantag. Att nu tillsätta en särskild utredning om rationaliseringsverksamheten kan jag inte finna motiverad.

Centerpartiet tar i samma motion upp frågan om programbudgetering inom den statliga sektorn och kräver att "alternativa programbudgetalternativ" skall utarbetas. Riksdagen har redan tidigare i år i statsverkspropositionen fått en redogörelse för den försöksverksamhet med programbudgetering som pågår. Därav framgår, vilket jag vill be-

Ang. den ekonomiska politiken
tona, att verksamheten fortfarande har karaktär av försök, vars resultat utvärderas efter hand. Enligt min mening finns det ingen anledning för riksdagen att nu binda denna försöksverksamhet. När det gäller försvarsdepartementets verksamhetsområde kommer riksdagen senare i år att få tillfälle att yttra sig om ett förslag till planerings- och budgeteringssystem för försvaret, baserat på en programbudgetering.

Slutligen har centerpartiet ett förslag som innebär att långsiktiga övergripande perspektivplaner skulle utarbetas. Vad som närmare avses med dessa planer framgår inte tydligt av motionerna. Möjligen har man utan närmare eftertanke gripit tag i termen perspektivplanering från den planeringsverksamhet som bedrivs inom försvaret. Såvitt jag förstår är kravet på långtidsplanering redan tillgodosett genom långtidsutredningarna och långtidsbudgeterna.

I mittenpartiernas gemensamma motion tar man upp den statliga ekonomiska planeringen sedd i ett något vidare perspektiv och framför en rad olika krav som riksdagen de två senaste åren har tagit ställning till. Man begär att en parlamentarisk utredning skall tillsättas för att utarbeta riktlinjer för den ekonomiska planeringen. På detta område pågår en kontinuerlig utrednings- och utvecklingsverksamhet, och jag har inte blivit övertygad om att en särskild utredning skulle vara en konstruktiv väg att föra denna verksamhet ytterligare framåt.

I flera motioner diskuteras hushållsparandets utveckling och framförs krav på en undersökning av hushållens sparvanor. Den statistik vi har på detta område är bristfällig, och några särskilda sparundersökningar har inte gjorts sedan slutet av 1950-talet. Jag vill medge att vissa skäl kan tala för att en ny sparundersökning borde genomföras. Vissa förberedande överväganden beträffande en sådan undersökning pågår emellertid redan, och vi bör väl avvakta och se vad de leder fram till.

Ang. den ekonomiska politiken

I ett par fall framställs utredningskrav som, såvitt jag kan förstå, redan är tillgodosedda. Det gäller frågan om möjligheterna att underlätta näringslivets kapitalförsörjning, bl. a. genom att överföra AP-fondens medel via bankinstituten, vilken faller inom ramen för 1968 års kapitalmarknadsutrednings uppdrag. Det gäller vidare frågan om olika finanspolitiska åtgärders effekt på produktion, sysselsättning och inkomstfördelning, som skall behandlas av den nyligen tillsatta budgetutredningen.

Från moderat håll kräver man en översyn av systemet med emissionskontroll och i övrigt av metoderna för styrning av kreditmarknaden. Inte heller i detta fall kan jag finna att några bärande skäl har anförts för utredningskravet.

Slutligen, herr talman, en gammal bekant — förslaget om inrättande av ett ekonomiskt-socialt råd — som årligen prövats av riksdagen de senaste fem åren. Rådet har emellertid uppträtt i skiftande skepnader under årens lopp, och jag har ett intryck av att det blir allt mer diffust för varje år. I årets version är det bara lösligt skisserat som ett rent diskussionsforum utan närmare anknytning till verkligheten och dess intresseinställningar. Jag kan i vart fall inte uppfatta förslaget som ett realistiskt bidrag till strävandena att åstadkomma stabilitet i samhällsekonomin.

Herr talman! Låt mig till sist konstatera att vad de borgerliga partierna kunnat åstadkomma — under skiftande grad av enighet — på den ekonomiska politikens område är en rad olika utredningskrav. Men något konstruktivt alternativ till regeringens uppläggning av den ekonomiska politiken har man inte kunnat samla sig kring.

Herr talman! Utskottets socialdemokratiska hälft står för utskottets skrivning, och utskottet hemställer om avslag på samtliga i utlåtandet behandlade motionsyrkanden. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Herr Ståhle har i sitt älskvärda och stillsamma anförande huvudsakligen polemiserat med moderata samlingspartiet. Jag har alltså ingen anledning att här gå in på någon mer ingående diskussion med honom, även om jag tycker att han inte riktigt slutade i den anda som han i sitt i övrigt gentlemannamässiga anförande hade hållit sig till. Jag tror att både denna debatt och de offentliga redovisningarna klargör att oppositionen i viss mån har tagit ledningen i den diskussion som förts under de senaste dagarna om det allvarliga ekonomiska läget.

Jag gläder mig åt att herr Ståhle slår fast att det är av stor vikt för framstegstakt och konkurrenskraft att näringslivets investeringar hålls uppe. Jag förmodar att han med det också menar att näringslivet behöver visas förtroende från statsmakterna.

Jag gläder mig också åt att herr Ståhle försiktigt stödde tanken på en ordentlig undersökning av hushållssparandet, som gått ned på ett mycket betänkligt sätt. Det vore intressant att höra om finansministern, som har en interpellation från mig liggande, ville tala om åtminstone när han tänker svara på den.

Herr Stefanson har i sitt inlägg gått igenom och motiverat de olika reservationerna. Jag skall därför inte syssla med dem, utan huvudsakligen ta upp ett mer principiellt resonemang.

Vi vet ju alla att år 1970 kännetecknas — liksom 1969 — av en kraftig högkonjunktur. Efterfrågan är hög — inte minst från utlandet. Åtskilliga av exportindustrierna har orderböckerna fulla och arbetar så långt arbetskraften och den maskinella kapaciteten räcker. Arbetslösheten, som var oroande för mindre än två år sedan, har i stora delar av landet förbytts i brist på arbetskraft. Detta gäller särskilt de expansiva regionerna i Syd- och Mellansverige. Samtidigt kvarstår den regionala obalansen, och svårigheten att skapa varaktiga sysselsättningar i Norrland och

de mellansvenska skogslänen är verkligen bekymmersam. Men vi kommer om några veckor att här i kammaren få tillfälle att diskutera de regionalpolitiska problemen, och jag skall därför inte fördjupa mig i dem nu.

De oroande och illavarslande tecknen i den svenska ekonomins utveckling under de första månaderna i år har redan berörts av de tidigare talarna. Som herr Stefanson påpekade, steg konsumentprisindex med 3 procent under januari och februari och med 6,4 procent från februari 1968 till februari 1970. Finansministern räknade i finansplanen med en inflation för hela detta år på 3,5 procent. Men när konsumentprisindex för mars presenteras, skulle det inte förvåna mig om vi tvingas konstatera att penningvärdet redan under årets första kvartal försämrats lika mycket som, eller kanske mer än vad finansministern räknat med för hela året. Det har verkligen funnits skäl, när vi under de senaste dagarna fört en ganska intensiv offentlig diskussion om dessa saker.

Det är också känt att valutaservisen sjönk under fjolåret med ungefär en tredjedel, alltså med nära 1,9 miljarder till 3,8 miljarder, den i särklass lägsta årssiffran under hela 1960-talet. Valutaservisen täcker nu faktiskt mindre än 5 å 6 veckors import till Sverige. År 1962, då den också var låg, täckte den åtminstone 14 veckor och 1968 ungefär 10 veckor. Avtappningen av valutaservisen upphörde under de sista månaderna i fjol och i januari, men har sedan fortsatt under februari och mars. Det är därför naturligt att återkomma till den diskussion vi förde här under remissdebatten.

Jag skulle kunna fortsätta uppräknningen av tecken på obalans i ekonomin och peka t. ex. på den rekordhögsta räntan. Det är den högsta ränta vi haft här i landet på 40 år. Det finns t. o. m. de som menar att den är den högsta på 50 år och att man alltså får gå tillbaka ända till kristiden efter första världsk-

Ang. den ekonomiska politiken

kriget, 1921, för att finna jämförbart diskonto. Industriinvesteringarna är för närvarande ganska höga, men vid en internationell jämförelse finner man att de har varit låga under en längre tid, och därför är det, som herr Ståhle medgav, nödvändigt att nu göra någonting åt detta.

Det talas inte sällan om en förtroendekris i vårt land mellan näringslivet och den makthavande socialdemokratin. Jag skall inte uttala mig beträffande omfattningen av en sådan förtroendekris, men själva det faktum att man talar om den visar ju att allt inte är bra.

I valrörelsen 1968 och i dess förspel kom de socialdemokratiska angreppen på näringslivet ganska tätt. Kanske är det också så att man inom näringslivet har en känsla av att regeringen i vissa frågor är mest intresserad av vad som är taktiskt användbart. Det saknas faktiskt inte underlag för sådana misstankar. Man kan som exempel ta landshövding Eckerbergs brev till industriministern. Eckerberg är alltså ordförande i en utredning som skall lägga fram förslag om samarbetet mellan näringsliv och statsmakt, och hans arbete är naturligtvis av mycket stort intresse. Men när han skriver till industriministern om utredningens arbetssituation gäller hans fråga vad utredningen skall presentera som passar in i socialdemokratiens valuppläggning. Det är, framhåller herr Eckerberg, "en rent politisk bedömning hur mycket regeringen nu vill ha fram och hur man ser på effekten. Vi har ju en valrörelse i faggorna, och hur mycket sprängstoff den skall tillföras från utredningen vill jag inte ensam avgöra". När skrev en ordförande i en statlig utredning ett sådant brev till ett statsråd? Det minskar ju knappast förtroendekrisen. Och att den finns har herr Eckerberg senast häromdagen upprepat i Dagens Nyheter.

Om denna förtroendekris ibland överdrivits, så kan man ändå inte säga att regeringen saknar ansvar för den situation som har uppkommit. Försöker man

Ang. den ekonomiska politiken

att studera de mera långsiktiga ekonomiska perspektiven — och det görs faktiskt i mittenpartiernas motion om den ekonomiska politiken och också i moderata samlingspartiets motion — finns det anledning till en betydande försiktighet, särskilt, som jag sade, på längre sikt. Planeringschefen i finansdepartementet Erik Böök har avslöjat några av de preliminära beräkningarna av den ekonomiska utvecklingen under 1970-talets första hälft, som gjorts för långtidsutredningen. Det var en inte alltför optimistisk bild han gav. Bruttonationalprodukten antas öka långsammare än under 1960-talet — 3,5 procent årligen mot över 5 procent 1960—1965 och 4 procent för senare hälften av 1960-talet. Skälet är dels en minskning i arbetskraftsutbudet, dels en förskjutning i fördelningen mellan olika näringsgrenar.

Vi kan alltså räkna med att det blir en hård konkurrens om resursutrymmet i den svenska ekonomin. En hel del in-teckningar av produktionsökningarna har faktiskt också gjorts. Vi är överens om att folkpensionärerna skall ha standardförbättring, och jag hoppas att vi också är överens om vårt ansvar för ett höjt u-landsbistånd. Den känsla som inte minst ungdomen har för den värld vi lever i måste ju ta sig uttryck i att vi fullföljer och intensifierar våra strävanden på den punkten. Folkpartiet och centern har drivit på en saktfärdig socialdemokrati när det gällt just u-landsbiståndet, och vi kommer att fortsätta med detta. Det finns andra redan beslutade åtgärder som medför automatiska kostnadsstegringar för det allmänna under kommande år.

Det knappa reservutrymmet blir alltså kännbart för den offentliga sektorn, och det blir nödvändigt med en hård prioritering av utgifter och reformbehov på det området. När kommer regeringen att presentera långsiktiga prioriteringar som uttryck för sin politiska vilja? Blir det i själva valrörelsens slut-

spurt? Det brukar ju inte vara precis den lämpligaste tidpunkten.

En god ekonomisk politik kräver faktiskt en utbyggd ramplanering. En fastare och mera långsiktig ekonomisk planering är i sig ett viktigt stabiliseringspolitiskt instrument, och jag tror inte att någon kan säga att den nuvarande planeringen i vårt land är tillräcklig. Flera av de politiska beslut som riksdagen fattar i år kommer att ha betydande inflytande på hur samhället ser ut ända fram till år 2000, och bortom sekelskiftet. Det ger ökad tyngd åt vårt krav på ett mera långsiktigt planeringstänkande.

Vi har försökt beskriva hur en effektiv och långsiktig planering skulle kunna utformas. Vi har pekat på behovet av flera alternativa planer, understrukt att planeringen måste göras rullande och att den måste ges en politisk förankring genom att regering och opposition i anslutning till planerna redovisar sin politiska vilja och verkligen anger vilken av de alternativa planerna som man finner mest realistisk och önskvärd att följa. Nu krävs det inte bara en prioritering av nya reformer så att de kan genomföras i angelägenhetsgrad allteftersom resurserna växer. Vad är det som säger att alla de nuvarande ändamål, till vilka pengar anslås över statsbudgeten, skulle vara mer angelägna än de eftersatta reformbehov som väl alla är medvetna om? Är socialdemokratin säker på att en kraftigare utbyggnad av barnstödet, t. ex. genom införande av ett vårdnadsbidrag, är mindre angelägen än allt det som riksdagen nu anslår pengar till?

Vi lever i ett samhälle med snabba och stora förändringar. Vi måste existera med förändringarna och försöka styra dem så att vi verkligen får utrymme för våra politiska värderingar.

Den fortgående utvecklingen ställer ständigt krav på nya reformer — kräver ingripanden på nya områden. Men är det helt säkert, att inte förändringar-

na och utvecklingen gör vissa offentliga utgifter mindre angelägna, även om de i en gångens tid har varit mycket motiverade?

Vem vågar säga, att statliga medel på alla områden används på bästa sätt och att inga besparingar kan göras på något område? Men ändå avvisar utskottsmajoriteten kraven på en parlamentarisk besparingsutredning, där vi gemensamt skulle se efter om det inte finns möjlighet att göra en nedskärning som kunde komma nya, viktiga områden till godo.

Jag har försökt att inte på något sätt överdramatisera de tydliga tecknen på obalans i den svenska ekonomin. Och jag är litet förvånad över att regeringen så länge enbart visat upp en fasad av oberördhet inför de svårigheter som vi kan skönja. Vi har inte haft till syfte att åstadkomma någon våldsam och överdriven diskussion. Vi har velat ha en stillsam överläggning om dessa saker, men det har varit omöjligt att komma i kontakt med regeringen. "Än finns det ingen anledning till panik", det är vad finansministern kostar på sig att svara. Nej, det gör det inte, men en förutseende regering brukar handla i god tid innan det finns någon som helst anledning till panik.

I går hände det onekligen någonting. Regeringen har till sist insett att den måste ta itu med den försämring av den samhällsekonomiska balansen som inte bara kan anas utan som redan inträtt på vissa områden, med en 3-procentig inflation under årets första två månader och en fortgående åderlätning av vår valuta-reserv. Kring en förnuftig stabiliseringspolitik borde regering och opposition ha kunnat enas, men herr Sträng är som vanligt sig själv nog. Åtgärden att helt hastigt återinföra den 25-procentiga investeringsavgiften på icke-prioriterade byggen och senarelägget av vissa statliga beställningar är bevis för att regeringen satt sig själv och oss alla i ett bekymmersamt läge. Det är inte många som tror att dessa in-

Ang. den ekonomiska politiken
grepp kommer att räcka. Flera inlägg låter nog inte vänta på sig.

Det intressanta är här, och det tror jag att allmänheten har noterat, att regeringen började röra på sig först sedan oppositionen slagit larm om det ekonomiska lägets allvar. Regeringen har tvingats erkänna att det krävdes omedelbara åtgärder, men man har väntat så länge att man kommit i ett läge där man måste tvärbromsa, och som alla vet -- när man tvärbromsar är det risk för knyckar och sladdar. Det rycker också undan fotfästet för planeringen, inte bara inom de enskilda företagen utan också hos arbetsmarknadens organisationer. Det kan möjligen leda till en risk för att man söker hugga för sig för att komma på den säkra sidan. Hur skulle man då kunna följa finansministerns uppmaning i finansplanen att visa återhållsamhet?

Går man till de faktiska åtgärder som finansministern föreslår, så är det ju som herr Nils Theodor Larsson och andra påpekat så att dessa kommer att diskuteras senare här i kammaren. Man kan redan nu notera att byggreglering plus investeringsavgift är en svårhanterlig och krånglig metod. Förra gången den användes kritiserades den från flera håll, inte minst av byggnadsarbetarna. Det blir nu stopp för en rad i och för sig välmotiverade byggen inom t. ex. handel och för sociala och kommunala institutioner. Vidare kommer alla de grupper som samlat in pengar till samlingslokaler för religiösa och andra ideella ändamål att få stora svårigheter.

Vår uppfattning att dagens läge kräver en stabiliseringskonferens där partierna och arbetsmarknadens parter är representerade kvarstår trots gårdagens ingripande av herr Sträng. En sådan konferens borde samlas under våren och uteslutande inriktas på åtgärder för att motverka inflationen, främja industriinvesteringarna samt skapa en bättre utveckling av den svenska handelsbalansen. Däremot skulle den inte

Ang. den ekonomiska politiken

ha till syfte att förbereda höstens och vinterns avtalsförhandlingar, men det säger sig självt att en framgångsrik stabiliseringskonferens i sig lägger en riktigare grund för sådana överläggningar. Ytterst är det, herr talman, fråga om att skapa förtroende för statsmakternas handlande och att avlägsna intrycket att regeringen är beroende av vissa partivänners strävan att förvandla hela näringslivet till en tummelplats för socialistiska hugskott och påfund.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Jag skall i stort sett underlåta att bemöta herr Ståhles argumentering mot de moderata alternativ som mitt parti har lagt fram. Jag antar att andra representanter för mitt parti kommer att göra det.

Men jag vill knyta an till det inledande resonemang som herr Ståhle förde rörande frågan om finansplanens riksdagsbehandling. Han beklagade, om jag inte missförstod honom, att det inte fanns möjlighet att som i andra parlament utskottsbehandla finansplanen och därefter riksdagsbehandla den. Därigenom skulle man få ett ordentligt underlag för den fortsatta granskningen av olika anslag och vidare en betydligt starkare sammanhållande effekt än nu, då allting i stort sett flyter ända fram till dess att i samband med kompletteringspropositionen redovisas det samlade resultatet av vårens arbete. Jag delar således herr Ståhles uppfattning och tycker att det är synd att vi inte har kunnat åstadkomma samma budgetgranskning som i andra länder.

Som ordförande i statsutskottet har jag faktiskt — det vill jag gärna tala om i denna kammare, eftersom det kanske inte är känt — i flera år under hand sökt förmå regeringen att gå med på en ordning som skulle ha möjliggjort en sådan granskning av och debatt om finansplanen. Det finns nämligen möjligheter att redan inom nuvarande grundlags ram åstadkomma en reell riksdags-

behandling av finansplan och statsverksproposition. Men regeringen har varit negativ. Den har ju en märklig förmåga att vara "konservativ" i ordets sämre bemärkelse så fort det gäller förslag om nyheter, reformer och moderniseringar från oppositionens sida. Nu tycks denna fråga ändå lösa sig inom ramen för vår nya konstitution. Jag tror att det är fördelaktigt och att riksdagsarbetet mår väl av det. Detta om detta, herr talman.

Vi vet alla att det inte är lätt att teckna en klar och entydig bild av vårt samhällsekonomiska läge i dag. Jag tror att ett försök att göra det skulle visa motsägelsefyllda drag. Underlaget för säkra slutsatser om de närmaste månadernas utveckling är minst sagt bräckligt. Å ena sidan befinner vi oss alldeles otvivelaktigt mitt i en utpräglad högkonjunktur, låt vara med varierande styrka i olika branscher och med regionala och ganska allvarliga sysselsättningsvärigheter. Det är en högkonjunktur som har medfört att all tillgänglig produktionskapacitet tagits i anspråk. Vi kan i stort sett sälja allt vad vi kan tillverka. Å andra sidan kan vi snart sagt dagligen inregistrera tecken på balansrubbnings i ekonomin, rubbningar som tydligen tenderar att skärpas. Gemensamt för båda dessa sidor av utvecklingsförloppet är det svenska näringslivets begränsade produktionskapacitet, en följd av 1960-talets otillräckliga investeringar.

I själva verket har under nu rådande högkonjunktur alldeles klart bekräftats att vår kritik mot regeringens investeringspolitik varit berättigad. Den offentliga sektorn inklusive bostadsbygandet har tillåtits förfoga över en alltför stor del av våra samlade resurser, till men för tillväxttakten och den långsiktiga välbefinningsutvecklingen.

Herr Ståhle kritiserade moderata samlingspartiet för dess synpunkter på den offentliga sektorns storlek och sade att vi skulle gjort en "skarp gränsdragning" mellan den offentliga sektorn å

Ang. den ekonomiska politiken

ena sidan och den enskilda sektorn å andra sidan samt att vi skulle bortse från det obestridliga sammanhanget mellan de olika sektorerna inom samhällsekonomin. Det är en felaktig argumentation som herr Ståhle för. Vi har aldrig haft en så doktrinär inställning då det gäller den offentliga sektorns storlek. Det ömsesidiga beroendet är, som jag framhöll, alldeles påfallande. Vad vi har syftat till är att uppdraga principiella riktlinjer för utvecklingen, så att tillväxttakten kan ökas. Det är inte en politisk utan en ekonomisk-politisk bedömning som vi gör för att garantera en bättre och snabbare tillväxttakt än den vi har haft och kan se fram emot. Våra resurser är inte obegränsade. Vi måste helt enkelt göra en prioritering mellan de olika sektorerna. Den offentliga sektorn får då inte öka avsevärt snabbare än ökningen av de resurser som vi allesammans är med om att arbeta ihop. Om inte den offentliga sektorn håller sig i stort sett inom sådana ramar, blir konsekvensen att den enskilda sektorn måste begränsas, och erfarenheten har visat att det då varit de industriella investeringarna som drabats.

Den tablå som bankoutskottet redovisar på s. 8 i sitt utlåtande bekräftar de tendenser som jag här har påtalat. Tablån visar hur den privata konsumtionen från 1960 till 1969 klart minskat; det är en alldeles påtaglig trend. Den visar också hur de privata bruttoinvesteringarna har undergått en motsvarande minskning och hur den offentliga sektorn har ökat från 24,9 till 32,4 procent.

Vi är naturligtvis medvetna om — det underströk också herr Helén — att samhällsutvecklingen kommer att skapa nya behov och ställa nya krav på insatser från den offentliga sektorns sida. Nya angelägna önskemål måste förverkligas, men om vi skall kunna förverkliga dem måste vi i varje givet ögonblick göra en prioritering mellan vad vi har och vad vi kan få. Vi måste göra en av-

vägning mellan vad som är viktigt och vad som är mindre viktigt, därför att resurserna inte kommer att räcka till att fortsätta på samma sätt som vi hittills har gjort. Det går inte i längden att både öka den offentliga sektorn i samma takt som under de gångna åren och samtidigt göra gällande att den industriella kapaciteten skall byggas ut. Det är en ekvation som icke kommer att gå ihop. I det sammanhanget, herr Ståhle, kan vi inte bortse ifrån att det är de industriella investeringarna som är avgörande för välfärdsutvecklingen. Det är ju vad finansministern vid upprepade tillfällen under de senaste månaderna starkt har understrukit och som också nu motiverat vissa kraftåtgärder från regeringens sida.

Även om år 1969 representerade en viss omsvängning med en på nytt växande enskild investeringstakt efter den tidigare dämpningen och efter den tidigare faktiska tillbakagången, var uppgången 1969 i absoluta tal klart otillräcklig. Behovet av näringspolitiska stimulansåtgärder och av en klar prioritering av industriinvesteringarna är alltså i dag alldeles påtagligt. Jag menar att årets finansplan inte tillgodosett dessa krav. Den kännetecknades generellt sett av en optimism i överkant. Den byggde på förhoppningar om en positiv utvecklingstrend i nära nog *alla* för samhällsekonomin avgörande hänseenden: ökande export, mindre ökande import, stigande industriinvesteringar, förbättrat valutaläge, successivt lättad kreditmarknad och en lugn prisutveckling. I *inget* av dessa hänseenden har förväntningarna hittills klart infriats. Från vår sida framfördes redan i januari månad varningar för en alltför sangvinisk bedömning. De tillbakavisades från regeringens sida som ett uttryck för oppositionens vanliga svartmålning. Kammarens ledamöter minns helt säkert statsminister Olof Palmes spydiga kommentarer och tirader här i kammaren under remissdebatten.

Ang. den ekonomiska politiken

Så sent som för någon vecka sedan ironiserade finansministern över oppositionens tal om samhällsekonomiska svårigheter och påståenden om tendenser till försämrat ekonomiskt klimat. Statssekreterare Kjell-Olof Feldt fullföljde denna linje i den ekonomiska TV-debatten för ett par dagar sedan.

I det utlåtande av bankoutskottet som vi nu behandlar hävdar — som herr Strandberg nämnde för någon timme sedan — utskottets majoritet att det inte finns anledning till erinran mot de optimistiska konjunkturprognoser som redovisas i finansplanen. Den information som senare tillkommit, säger utskottet, ”tyder inte på att prognosen i något mera betydande hänseende skulle behöva revideras”.

Och nu vet vi att finansministern i går lade fram proposition 101 om investeringsavgifter för vissa byggnadsarbeten. Ur den kan man hämta bl. a. följande konstateranden, nämligen att spänningarna i vår ekonomi under de senaste månaderna har ”blivit alltmer framträdande”, att arbetsmarknaden kännetecknas i områden utanför skogs-länen av ”ett starkt efterfrågeöverskott”, att importen ligger på en ”mycket hög nivå”, vilket trots den gynnsamma exportutvecklingen medfört ”fortsatt underskott i varuutbytet med utlandet” under de första månaderna, att konjunkturläget måste betecknas som ”ansträngt” och att det är viktigt att industrins investeringsplaner kan realiseras. Där sägs vidare, att det strama kreditmarknadsläget emellertid gör att en prioritering av industrins investeringsplaner måste ytterligare markeras genom en dämpning av benägenheten för mindre angelägna byggnadsinvesteringar. De medel som finns för att dämpa denna investeringsbenägenhet måste förstärkas.

Jag skall nu inte debattera de åtgärder som föreslås i proposition 101 som sådana. Syftet med att prioritera industriinvesteringarna kan vi vara överens om, men åtgärden som sådan är verk-

ligen mildt sagt högst diskutabel. Vi får emellertid tillfälle att senare återkomma till det här nya inslaget i regeringens stopp- och gåpolitik, eller berg- och dalbanepolitik; stryk det som inte passar.

Vad som är intressant och anmärkningsvärt är att finansministern nu *erkänner* att situationen är oroande och att vår kritik och våra farhågor från början av året har varit berättigade. Det är naturligtvis ingenting att glädjas över. Tvärtom. Vi har alla ett klart gemensamt intresse att komma till rätta med balansrubbningsarna så snabbt och så effektivt som möjligt. Vi har också ett gemensamt intresse att återställa det förtroende mellan statsmakterna och näringslivet och den tilltro till den ekonomiska politiken som är en avgörande förutsättning för investeringar och för satsningar i kapital, initiativ och duglighet, i en långsiktig, välståndsbefrämjande aktivitet.

Skall vi lyckas förutsätter det att förtroendekrisen kan övervinnas. Låt mig säga, eftersom industriministern nu är närvarande i kammaren, att detta kräver en dämpning av de yviga socialistiska spekulationerna och av det som flertalet inom näringslivet ”uppfattar” som en äventyrlig näringspolitisk experimentlusta. Detta kräver i sin tur ekonomiskt förnuft, politisk realism, vilja och klarsyn. Läget är oroande. Det behöver inte innebära någon panik, men det finns plats för och behov av självrannsakan. Vi måste kosta på oss att dra ut konsekvenserna av att vi lever över våra tillgångar. Vi konsumerar mer än vad vi själva producerar för konsumtion, och vi har i längden inte råd att betala den import eller den förtäring av våra lagertillgångar som fordras för att fylla igen detta saldo.

Vi investerar totalt sett mer än vi sparar och konsumerar mer än vi tillverkar. Saldot kommer bl. a. till uttryck i en minskande valutareserv som kommer att successivt begränsa vår handlingsfrihet.

Vi för en kreditpolitik som reser spärrar för investeringsutvecklingen och som grymt — det är inte överord — drabbar den mindre och medelstora företagsamhet som vi behöver för näringslivets expansion och för att tillgodose det konsumtionsbehov som annars måste söka sig till importmarknaden. Men lättnader i kreditpolitiken kan inte åstadkommas utan en finanspolitisk restriktivitet, den restriktivitet regeringen hittills inte haft det politiska modet att tillämpa.

Det är inte besynnerligt att prisutvecklingen under årets första månader ger anledning till bekymmer. Oavsett vilka förklaringar eller bortförklaringar man må ha till utvecklingen, motsvarar prishöjningarna, som herr Helén påvisade, i stort sett hela den uppgång som finansministern förutsåg för innevarande år.

Det skatteförslag som vi kommer att få tillfälle att diskutera här i kammaren om någon månad är ägnat att ytterligare skärpa svårigheter och problem, nämligen att stimulera konsumtionen, att minska sparandet, att bygga under kompensationskrav och därmed driva upp löner, kostnader och priser, att med andra ord göra inflationshotet än mer akut.

Herr talman! Det är regeringen som bär ansvaret för den ekonomiska politiken. Vår socialdemokratiska regering är politiskt stark, starkare än någon tidigare regering under efterkrigstiden i vårt land, vilket gör regeringens ansvar än mer förpliktande. Den har en parlamentarisk majoritet i riksdagens båda kamrar, och det ansvar jag här talar om innefattar både de åtgärder som hittills har underlåtits och de åtgärder som nu fordras. Det är inte oppositionens sak att dela detta ansvar. Oppositionen har att påtala vad den anser vara vrängt och tokigt i politiken och att säga ifrån hur den i stora drag skulle ha velat ha det. Men ansvaret är och förblir regeringens.

Det är därför, herr talman, som jag

Ang. den ekonomiska politiken

ställer mig kritisk mot förslaget att oppositionspartierna skulle göras medansvariga genom att ingå i något slags institutionaliserat samråd med regeringen samt arbetsmarknadens och näringslivets parter i ett permanent ekonomiskt-socialt råd. Vill regeringen samråda med oppositionen och diskutera med oppositionen, skall vi där emot inte undandra oss vårt ansvar. Vi kommer tvärtom att vara beredda att delta i förutsättningslösa överläggningar, inriktade på att finna praktiskt politiska lösningar av de många samhällsproblem som nu föreligger och som i allra värsta fall skulle kunna utvecklas till en allvarlig ekonomisk kris i detta land, Europas rikaste land.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Jag skall i likhet med herr Helén på intet sätt försöka svartmåla den situation som nu är rådande, mer än vad som är nödvändigt. Men när man läser bankoutskottets utlåtande nr 19 och därtill fogade reservationer, kan man inte komma ifrån att såväl utskottets majoritet som reservanterna hyser en viss oro. Läser man raderna i utskottets skrivning och även tänker sig vad som står att läsa mellan raderna i skrivningen, finner man att det föreligger en viss oro för nuet och framtiden. I detta sammanhang må det vara mig förunnat, om jag så får uttrycka mig, att påminna om det utspel som vår partiledare gjorde för ungefär 14 dagar sedan, när han med skärpa påminde om att nödvändiga åtgärder måste vidtagas.

Jag har mycket noga läst utskottets utlåtande. Där sägs på många ställen att utskottet delar motionärernas uppfattning att åtgärder bör vidtas, och det hänvisas till utredningar, men så slutar det hela med att utskottet avstyrker samtliga motioner. Detta är numera brukligt inom samtliga utskott med den majoritet som finns inom båda kammarna.

Vi har speciellt från mittenpartiernas sida under de senaste åren med skärpa

Ang. den ekonomiska politiken

framhållit nödvändigheten av att gemensamma åtgärder vidtas. Vi har, som även herr Helén här anfört, framhållit nödvändigheten av att en parlamentarisk utredning tillsätts där alla får ta del av problemen och gemensamt söka lösa dem.

I reservationen på denna punkt talas om rationalisering och planering inom den statliga sektorn. Reservanterna hänvisar även till såväl minskningen av hushållssparandet som en viss oro när det gäller det enskilda sparandet. Det är väl bara att hoppas att det på denna punkt kommer att vidtas vissa åtgärder, även om kammaren inte bifaller motionerna.

Låt mig, herr talman, här bara uttala en liten undran. För ungefär en vecka sedan var finansministern uppe i norr — om det var i Boden eller Haparanda kommer jag inte ihåg — där han enligt referat i sina egna tidningar — jag hade inte nöjet att vara närvarande — sade att det inte fanns anledning till någon oro vare sig för ekonomin i vårt land eller för valutautflödet. Efter knappt en vecka får vi sedan den proposition som nyligen är omtalad, nämligen nr 101, i vilken föreslås drastiska åtgärder. Hade man följt de rekommendationer som oppositionen givit under dessa år och som återfinns i reservationerna, skulle man måhända inte ha behövt vidtaga de drastiska åtgärder som föreslås i proposition 101. Om detta är dock ingenting att säga. Vi får bita i det sura äpplet och försöka svälja det. Det är viktigare att göra någonting för att sanera ekonomin, byteshandeln och valutareserven än att föra en låtgåpolitik där över huvud taget ingenting sker. Även om det i dag kanske inte är tid att diskutera denna proposition, vill jag tillägga att jag är medveten om att kommunalmännen redan under de närmaste dagarna kommer att uppvakta vederbörande statsråd för att påminna honom om vad som står i denna proposition om en viss liberalisering när det gäller tillståndsgivningen.

Vi vet att det har förts en ekonomisk politik, som inte gagnat näringslivet. Sparandet har varit för dåligt. Nödvändiga investeringar har inte kunnat göras under dessa år. Detta har givetvis påverkat den ekonomiska utvecklingen, vilket jag och även andra talare tidigare har omnämnt. Vi har därför i våra motioner med skärpa velat framhålla alla de åtgärder som nu återfinns i de reservationer som herr Larsson i Högsby har yrkat bifall till.

Jag vill, herr talman, bara framhålla att felet med de i propositionen föreslagna åtgärderna är att de inte kommer att få någon verkan förrän om ungefär ett år. Detta bevisades förra gången en straffavgift på det fria byggandet infördes. Frågan är om inte redan nu åtgärder behöver vidtagas för att vi skall kunna rätta till vår ekonomi. Personligen är jag inte förundrad om vi, innan vi slutar vårriksdagen, får nya påbud från finansministern eller måhända industriministern om vissa kanske längre gående åtgärder för att klara den ekonomiska utvecklingen i vårt samhälle.

Herr Helén har talat om en stabiliseringskonferens. Jag delar hans uppfattning. Jag tror att vårt lilla lands läge i Europa och i den stora världen är sådant att det, även om regeringen har en majoritet bakom sig, är nödvändigt att även minoriteten samt näringslivet får säga sitt för att vi skall kunna lösa de ekonomiska problemen på bästa sätt.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (m):

Herr talman! Jag vill anknyta till det anförande som nyss hölls av herr Bohman och belysa en faktor i sammanhanget som jag anser förtjänar allvarlig uppmärksamhet, nämligen arbetskraftsfaktorn.

Jag har haft tillfälle att gå igenom den avstämning av 1965 års långtidsutredning som gjordes 1968 med beräkningar rörande arbetskraftsutvecklingen fram till 1980. Av denna utredning

framgår att den arbetsföra befolkningen i Sverige under det senaste årtiondet har gått tillbaka i antal och under 1970-talet kommer att mer eller mindre stagnera.

Medan antalet årsarbetare under tiden 1960—1965 ökat med 3 procent, har ökningen under tiden 1965—1970 inskränkt sig till 0,5 procent. För den närmaste femårsperioden, 1970—1975, kommer ökningen att vara så ringa som 0,1 procent för att 1975—1980 hålla sig vid plus minus noll. Antalet kommer till och med att något minska. Vi blir med andra ord beroende av invandringen, och det är ju en ganska osäker och äventyrlig rekryteringsbas.

Vad jag med detta vill ha sagt är att det inte är fråga om bara en tillfällig överhettning i vår ekonomi just nu. Vi står i stället inför en permanent brist på arbetskraft. Arbetskraftssituationen är den vassa egg, på vilken hela vår ekonomi balanserar. Effekten av arbetskraftsbristen måste bli att bruttonationalproduktens tillväxttakt kommer att minska och att den ekonomiska tillväxten upphör om inte näringslivets rationalisering intensifieras. Det är med tanke härpå som vi från vår sida anser att hög prioritet måste ges åt industrins investeringar för rationaliseringsändamål. Den offentliga sektorn och kanske även i någon mån bostadsbyggandet måste ges mindre utrymme i fortsättningen. Vi kommer nog inte ifrån detta. Det senare kan göras bl. a. på det viset att saneringen av äldre bostäder får vänta några år.

Inte minst nödvändigt är det också att de kommunala investeringarna hålls inom rimliga gränser. Vad jag nu sagt innebär ingen misstro mot den offentliga sektorn, utan såvitt jag kan se blir restriktioner på detta område i en nära framtid en tvingande nödvändighet. Storkommunutvecklingen bör också kunna lugnas ner. Över huvud taget tror jag att vi har all anledning att mycket snart ta prioriteringen för olika ändamål under omprövning.

Ang. den ekonomiska politiken

Men givetvis finns ett alternativ, och det är en fortsatt och växande inflation — ett i sanning dystert alternativ. Den senaste tidens prisutveckling är, som någon har sagt, ett skrämmande tecken på vad som i denna del kan väntas. Den kommer av allt att döma att accelerera. Kostnadsutvecklingen hänger som ett hot över den svenska ekonomin. Bankoutskottet, som ju på sitt sätt inom riksdagen har ansvar för penningpolitik och finanspolitik, borde i denna del ha kraftigare besinnat sitt ansvar och inte låtsats som om prognoser och allt är i huvudsak i sin ordning.

Herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! På grund av det kvardröjande tvåkammerssystemet är finansministern förhindrad att delta i första kammarens debatt. Det vore emellertid kanske oriktigt att den här debatten helt ägde rum utan något inlägg från regeringsbanken.

Jag skulle vilja dela upp mina kommentarer till debatten — som jag har kunnat följa den — i två olika avsnitt.

Först skulle jag vilja diskutera vad som faktiskt sker i vår ekonomi och den politik som faktiskt bedrivs, för att sedan komma tillbaka till oppositionens handlande i ekonomisk-politiska sammanhang.

Jämför vi läget i dag med den bedömning som skedde i statsverkspropositionen — det gjorde herr Bohman — är det riktigt att de, skall vi säga, optimistiska prognoser som gjordes i budgeten inte bara har slagit in utan i betydande utsträckning överträffats när det gäller den internationella utvecklingen. Det är aldeles påtagligt att den internationella högkonjunkturen har en större styrka än vad man rimligen kunde anta för ett halvår sedan. Jag tror att det är en rätt allmän bedömning som jag ger uttryck för, om jag säger att högkonjunkturen säkerligen kommer att bestå på våra viktigaste marknader in på år 1971. Det medför i sin

Ang. den ekonomiska politiken

tur att den överkonjunktur som råder i vårt land har blivit mera markerad än den var vid årsskiftet. Det som har hänt i den ekonomiska politiken är ett exempel på hur man hanterar en sådan situation. Det sker inga dramatiska kast i den ekonomiska politiken, utan den innebär — om det är en realistisk politik — ett successivt uppföljande av utvecklingen och en successiv anpassning av politiken till utvecklingen.

I budgeten — och då menar jag inte bara budgetförslaget för nästa budgetår utan innevarande års budget för det halvår som vi nu är inne i — har skett en icke oväsentlig åtstramning av finanspolitiken som lett till ett mycket kraftigt nedbringande av det statliga upplåningsbehovet. Jag tror att man kan säga att denna åtstramning var välkommen och nödvändig. Men är den tillräcklig?

Den investeringsavgift som annonserades i går visar att åtgärderna som sådana inte har varit tillräckliga utan måste mot bakgrunden av den pågående överkonjunkturen skärpas. Detta sker genom denna investeringsavgift som vi har lagt förslag om till riksdagen, men också genom att de statliga utgifterna säsongmässigt och temporärt dras ned.

Sedan kan man alltid fråga: Räcker dessa åtgärder för att åstadkomma den balans i ekonomin som vi behöver? Det är omöjligt att säga i dag. Den här debatten kommer egentligen en aning för tidigt; det är bara ett par veckor kvar innan riksdagen får tillfälle att ta del av kompletteringspropositionen och därmed regeringens bedömning av det ekonomiska läget och regeringens syn på den ekonomiska politiken. Efter ytterligare några veckor får vi tillfälle att debattera denna proposition här i kammaren. Från den synpunkten har därför den här debatten kanske kommit upp vid en inte helt lämplig tidpunkt.

Det var en rätt fantastisk tanke som herr Helén förde fram — om nu refe-

ratet är riktigt av vad han sade — nämligen att förslaget om en investeringsavgift skulle vara ett resultat av oppositionens förslag för någon vecka sedan. Jag utgår emellertid från att herr Helén måste ha felrefererats på den punkten. Rent tekniskt går det inte att arbeta så snabbt, även om det är en snabb regering. Det här förslaget var förberett och klart långt dessförinnan.

Det sägs att regeringens politik har inneburit att vi inte har gett industriinvesteringarna den prioritet som de bör ha med hänsyn till vårt — jag vill understryka det — långsiktiga bytesbalansproblem. Vi har nämligen ett sådant. Det är en felaktig historieskrivning om man vill underkänna regeringens konsekventa hävdande av industriinvesteringarnas nödvändighet för att förbättra och återställa jämvikten i vår bytesbalans. Jag skulle naturligtvis här kunna göra en ganska lång historieskrivning beträffande de successiva åtgärder som satts in under 1960-talet för att just stimulera industriinvesteringarna. Den senaste betydelsefulla stimulansen låg naturligtvis i omläggningen från omsättningsskatt till mervärdesskatt. Nu är det så att industriinvesteringar inte är en storhet som direkt styrs av den ekonomiska politiken. Man kan stimulera dem genom vissa finanspolitiska åtgärder, som skett. Man kan också stimulera dem genom att bereda det utrymme i samhällsekonomin som behövs för att en stigande investerings efterfrågan skall kunna realiseras utan att åstadkomma ett övertryck i ekonomin. Vi menar att det är det som sker genom årets budgetförslag. En viss uppgång av industriinvesteringarna ägde rum under fjolåret, och såvitt vi nu kan bedöma kommer en ganska väsentlig investeringsökning att äga rum under innevarande år.

Detta kan i sin tur vara en — låt mig använda uttrycket — de factokommentar till den ofta påtalade förtroendekrisen. Jag tycker över huvud taget att det är värdefullare att se till hur folk

handlar än till vad de säger. Den svenska industrins aktivitet i dag — både åtgärder på investeringssidan och dess förbättrade vinstläge — talar ett helt annat språk än det förtroendekrissspråk som herrar Bohman och Helén så gärna återger här i kammaren.

Det är inget sensationellt att det slutliga ställningstagandet till den ekonomiska politiken framöver görs i kompletteringspropositionen. Detta är återigen ett exempel på hur politiken fungerar. Politiken måste — jag vill upprepa det — vara en politik som successivt anpassar sig till ett föränderligt konjunkturläge. Att kalla det för berg- och dalbane- eller stopp- och gåpolitik är verkligen att vända upp och ner på begreppen, herr Bohman. Det är nämligen självklart att den ekonomiska politiken, om den icke anpassade sig till utvecklingen, verkligen vore en dålig politik. Jag vill upprepa att det är att vända upp och ner på begreppen om man kallar en anpassning av konjunkturpolitiken efter konjunkturutvecklingen för en berg- och dalbanepolitik. Det intressanta är kanske inte att upprepa ganska självklara ting om vår politik, utan det intressanta är formen för oppositionens kritik av denna politik.

Jag delar herr Bohmans uppfattning att oppositionen icke i den meningen är medansvarig för den ekonomiska politiken att vi bör syfta till att få ett institutionaliserat medansvar, vilket jag tror vore olyckligt för vår demokratis vitalitet. Men naturligtvis har oppositionen ett medansvar för den ekonomiska politiken i den meningen att oppositionen — om jag får uttrycka mig litet patetiskt — har ett moraliskt-politiskt ansvar för sitt uppträdande i ekonomisk politik. När man säger att regeringens finanspolitik varit för svag med hänsyn till rådande efterfrågan på arbetskraft, bytesbalansläge och prisutveckling är dock detta en argumentering som i och för sig rationellt kan läggas fram på ett intelligent sätt. Jag

Ang. den ekonomiska politiken

vill heller inte bestrida att man kan föra en sådan diskussion. Men några för vilka det borde vara besvärande att föra en sådan diskussion, är just oppositionen. Jag vill inte dra in oppositionen i något medansvar för den ekonomiska politiken, eftersom det självklart är regeringen som bär ansvaret för denna politik. Alla är dock ansvariga för sina egna handlingar. Oppositionen är alltså inte ansvarig för regeringens handlingar, men väl för sina egna.

Oppositionens företrädare kan inte om innevarande års budget och det budgetförslag som diskuteras säga att dessa är uttryck för en för svag finanspolitik när oppositionen samtidigt, i sitt eget agerande, velat ytterligare försvaga vad man nu i efterhand anser vara en alltför svag politik från regeringens sida. Att oppositionen uppträder på det sättet har vi ju sett också under de allra senaste dagarna. Skattemotioner har lagts fram — vi får tillfälle att diskutera dem mer i detalj senare — som enligt vår bestämda mening innebär en ytterligare försvagning av vår ekonomiska politik. Efter ytterligare några dagar greps emellertid oppositionen av ett samhällsekonomiskt ansvar — det är i och för sig bara bra. En framstående partiledare sade då att vi behöver höja mervärdeskatten redan innevarande år för att åstadkomma den dämpning av efterfrågan som skulle vara påkallad. Detta skulle ha varit ett intressant inlägg i en ekonomisk-politisk debatt om det inte verkligen vore uttryck för en stopp- och gåpolitik. När finansministern säger att enligt hans uppfattning denna åtgärd inte är aktuell eller befogad i det läge som man nu kan bedöma, vad händer då inom oppositionen? Då faller förslaget! Man förklarar att om inte herr Sträng är med på förslaget, saknar det aktualitet. Men hur kan förslaget sakna aktualitet för oppositionen, vars uppgift ju är att verkligen föra en konsistent alternativ politik? När därför herr Helén talar om att vi bör ha en långsiktig

Ang. den ekonomiska politiken

planering i vår politik, vilket är riktigt, måste han med sitt förflutna ha en mycket låg uppfattning om denna kammares ledamöters minne.

Jag skall inte ytterligare kommentera diskussionen om att det här skulle vara fråga om en förtroendekris. Den "förtroendekrisen" skall vi nog klara upp för egen räkning. Min fråga är snarare: Hur skall oppositionspartierna klara upp sin förtroendekris? Såvitt jag kan bedöma måste oppositionen genom sitt agerande i den ekonomiska politiken, framför allt genom sitt agerande under de allra senaste dagarna, verkligen ha inbjudit till en allvarlig förtroendekris mellan sig och inte bara näringslivet utan över huvud taget den för vår ekonomiska utveckling intresserade delen av svenska folket. Men det är oppositionens problem, och jag hoppas att ni skall kunna klara upp det. Samtidigt är det emellertid också i någon mån fråga om politikens anseende i detta land.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Statsrådet Wickman inledde med ett senkommet erkännande av tvåkammerssystemets olägenheter. Jag är glad över att insikten har nått regeringsbanken på den punkten.

Jag skall inte bli långrandig men vill gärna påpeka att det var ett par saker i mitt inlägg som industriministern inte alls tog upp. Den ena gällde behovet av en sparundersökning. Han gjorde inga kommentarer till hushållssparandets nedgång och sade ingenting om huruvida man åtminstone avser att undersöka omfånget av och orsakerna till denna förändring. Vi vet alla vilken betydelse ett ökat enskilt sparande skulle ha för undvikande av den typ av kapitalbrist som har utlöst de senaste månadernas och veckornas allvarliga läge.

Han sade inte heller ett enda ord som kommentar till påpekandet att en del av förtroendekrisen sannolikt har sin grund i de socialistiska hugskott och propåer som partivänner till industri-

ministern med jämna mellanrum för fram. Industriministern är ju i den lyckliga situationen att han i riksdagen företräder ett företagervänligt län. Han har inte ansvaret för vad som sker på Stockholmsbanken och har därför inte behövt svara på de frågor som riktats till en riksdagsman på Stockholmsbanken om vad man vill se närmast förstatligt. Det har blivit en katalog över åtgärder. Försäkringsväsendet skulle socialiseras liksom banker, naturtillgångar, byggnadsindustri, transportväsende, livsmedelsindustri, oljeindustri, skönhetsmedelsindustri och hyreshus. Denna katalog över socialiseringsprojekt bidrar verkligen till att skapa en del av vad som ändå måste kallas en förtroendekris. Jag är glad över att industriministern säger att man skall klara av den saken. Det innebär väl att man före valrörelsen kommer att avskriva dessa hugskott och propåer just som hugskott och propåer.

Sedan gjorde industriministern en seriös karakteristik av läget, som var intressant att höra. Han betonade att den internationella högkonjunkturen hade fått ett något annat förlopp än vad man hade räknat med, och han underströk att det i vår anpassning till detta läge inte fick bli några dramatiska kast. Men tror ändå inte industriministern att svenska folket uppfattar det som skedde genom framläggandet av propositionen om investeringsavgiften och senareläggandet av statliga beställningar som ett ganska dramatiskt kast? Inte är detta någon rutinåtgärd, utan nog uppfattas det som om larmklockan ringt. Jag ser visserligen att propositionen är daterad den 20 mars, men industriministern skall inte försöka övertyga mig om att det inte finns något tidsmässigt samband mellan propositionens presenterande här i kamrarna och den debatt som hålls i dag och som pågått under de senaste dagarna.

Sedan försöker industriministern att spela över det hela till oppositionssidan genom att hävda att vi skulle ha lagt

fram förslag som innebär ett äventyrande av den konjunkturpolitik som regeringen försöker föra. Finansministern har en gång tidigare konstaterat att modifieringar i förhållande till regeringsbudgeten som ligger inom en promille av dess totala omfång inte behöver debatteras i riksdagen. De förslag som vi presenterade i januari innebar förändringar inom denna ram. Om finansministern hade suttit här i stället för industriministern tror jag inte att han skulle ha framställt oppositionens förslag som en väsentlig försvagning av den konjunkturpolitik som regeringen önskar föra.

Vad gäller de förslag som vi under senaste tiden presenterat i anslutning till skattepropositionen har vi klart deklarerat vår beredvillighet att medverka till den finansiering som kan bedömas som erforderlig. Vi förutsätter att i bevillningsutskottet skall kunna föras seriösa diskussioner om detta. Det finns alltså inte heller här någon grund för industriministerns anklagelser.

Men låt oss få höra litet om regeringens syn på det enskilda sparandet! Och låt oss få veta om industriministern i dag är beredd att avskryva den katalog av socialistiska propåer som era kollegor på Stockholmsbanken med sådan förtjusning har redovisat.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Min replik kan i stort sett löpa parallellt med herr Heléns, och jag ber därmed om överseende om jag skulle upprepa vad herr Helén redan har sagt.

Jag tycker att den beskrivning av det ekonomiska läget som industriministern gav var både riktig och värdefull. När det gäller slutsatserna kan jag kanske inte hålla med honom, men vi är nog alla medvetna om att hans beskrivning av vad som händer på det internationella planet var riktig. Men det är ju inte mycket att glädjas åt att den internationella högkonjunkturen uppenbar-

ligen håller på att förstärkas, när vi vet att den tillgängliga kapaciteten i det svenska näringslivet inte gör det möjligt för oss att utnyttja de goda konjunkturen. Det är ju som om brandkären som skall släcka en eldsvåda inte har vatten, fastän omvänt.

Vi kan iaktta hur bra det går ute i världen men måste samtidigt beklaga att vi inte medan tid var byggde ut våra industriella resurser på det sätt vi borde ha gjort.

Man blir inte heller mera tillfredsställd av högkonjunkturen när man noterar att även om exporten ökar så ökar importen i ännu högre grad. Och den allvarliga klyftan mellan dessa två poster tenderar att vidgas. Höga siffror i absoluta tal på både export- och importsidan ger ju inte någon tillfredsställelse.

Jag kan naturligtvis också följa statsrådet Wickman när han säger att den ekonomiska politiken skall bedrivas på sådant sätt att det inte blir fråga om dramatiska kast utan om en uppföljning, under vilken man registrerar vad som händer och anpassar politiken därefter. Mot den bakgrunden blir jag rätt förvånad över statsrådet Wickmans påstående att jag skulle ställa begreppen på huvudet när jag talar om berg- och dalbana då det gäller den nya investeringsavgiften. Den avgiften är nämligen just den typ av kastningar som *inte* skall förekomma i en skickligt bedriven, flexibel, väl anpassad konjunkturpolitik. Det är sådana kast vi vill undvika. Vi anser att den ekonomiska politiken skall bedrivas med automatiskt verkande, generella medel. Då får den större effekt och skapar inte den oro och den halva panik som sådana här elefant hopp som investeringsavgiften medför och som totalt rycker sönder planeringen för de företag som är direkt berörda och som omöjliggör en långsiktig planeringsverksamhet i effektivitetsbesparande syfte inom de näringar det här är fråga om. Det är ett slöseri med medel. Detta slags konjunkturpolitik kostar

Ang. den ekonomiska politiken

mycket, mycket mera än en flexibel politik. Jag tror att herr Wickman är beredd att i varje fall i princip instämma med mig på denna punkt.

Vi har under 1960-talet — i varje fall i andra kammaren där jag då satt, men jag förmodar också här i första kammaren — haft debatter om förhållandet mellan investeringar och den statliga sektorns expansion. I de debatterna har jag i regel haft nöjet att möta finansministern. Vår diskussion har då alltid rört avvägningen mellan de olika sektorerna. Finansministern har i regel förklarat att vi får finna oss i att investeringarna inte ökar i snabbare takt. Vi får se till att vi inte överanstränger oss. Kraven från alla möjliga grupper i samhället på insatser från statens sida är så starka att de måste ges företräde framför ökade investeringar på andra områden, har finansministern sagt. När man nu kan registrera *resultatet* av den politik man relativt målmedvetet bedrivit under hela 1960-talet kan man näppligen föra det resonemang som herr Wickman här för. Då skall man kunna erkänna att man gjort en felaktig prioritering. Hade man inte gjort den felaktiga prioriteringen hade läget varit bättre i dag.

Herr talman, en sak är dessutom vad som *händer* på det internationella planet och vad som faktiskt sker i vårt land och som många människor kan uppfatta och registrera, i varje fall de som följer utvecklingen. En helt annan sak är vad regeringens talesmän *säger* för att försvara sin politik. Jag har följt de debatter i vilka företrädare för statsmakterna uppträtt under årens lopp och har då gång på gång kunnat konstatera en överslätande attityd från regeringen när man från oppositionens sida uttryckt sina farhågor. Man har från regeringssidan sagt att här *händer* i själva verket ingenting, det här är alls inte farligt. Det är, brukar man säga, oppositionens vanliga sätt att svartmåla och att bära sig illa åt. Allt går ju så bra!

Nu gav herr Wickman en annan och betydligt mera nyanserad bild av läget. Hade man i tid delgivit människorna i detta land den bilden, så hade vi inte haft samma anledning som i dag att kritisera statsmakterna. Jag hade då i varje fall ålagt mig större återhållsamhet. Det är ingenting att glädjas åt att utvecklingen i vår ekonomi går i fel riktning, tvärtom. Men vi skulle alla vinna på att erkänna att det tycks gå åt skogen och att vi alla måste försöka hjälpas åt att lösa problemet, i stället för att som regeringen säga att läget inte är oroande och sedan plötsligt hoppa in med en sådan åtgärd som investeringsavgiften. Jag upprepar att sådant *inte* skapar förtroende, det rubbar i stället förtroendet.

Jag tycker det är bra att herr Wickman på olika sätt försöker dämpa det allmänna misstroendet inom näringslivet mot regeringen. Det är en riktig åtgärd. Men det räcker inte med att bara *tala* om saken, utan man måste också vidta konkreta, praktiska åtgärder som gör klart för näringslivet att man tidigare talat för mycket i nattmössan och nu är beredd att ingå på ett mera fruktbringande, konstruktivt resonemang, vilket vi behöver i det svenska samhället i dag.

Det är givet att oppositionspartierna är ansvariga för sina handlingar och för sin politik. Vi är beredda att bära det ansvaret. På den punkten är vi överens. Men vi är inte överens när statsrådet Wickman från ett sådant allmänt positivt konstaterande drar slutsatsen att oppositionen inte lever upp till sin förkunnelse, att vi gör oss skyldiga till överbud i olika hänseenden, såsom när herr Wickman hänvisar till det alternativa till skatteförslag som vi lagt fram.

Jag har redan tidigare sagt att jag inte vill föregripa skattedebatten. Jag vill dock gärna i detta sammanhang inskräpa varför moderata samlingspartiet i sitt provisorium — ty det är ett provisoriskt förslag — så starkt skjutit in sig på marginalskatten och inte valt andra

avsnitt som politiskt sett kanske skulle varit mer matnyttiga. Det är just för att de höjda marginalskatterna är den ur samhällsekonomisk synvinkel mest betydelsefulla delen. Det är just marginalskattehöjningarna som skapar kompensationsbehov och får en allvarlig inflationistisk effekt. Därför menar vi att det i rådande läge är väsentligt att i stället få skatteskalor som är så utformade att denna effekt kan motverkas.

Skatteförslag skall naturligtvis alltid ges en tekniskt riktig konstruktion. Konstruktionen skall inte bestämmas av den konjunkturbild som råder *just* i det ögonblick man antar skatteförslaget. Den skattereform som vi nu diskuterar skall vi behålla under åtskilliga år framöver, om regeringen sitter kvar. Vi har ingen aning om hur konjunkturbilden ser ut exempelvis den 1 juli 1971 då investeringsavgiften skall lätta och då man från regeringens sida räknar med att situationen skall vara mera avspänd. Vi kan inte göra nya tekniska skatteförslag beroende av konjunkturläget i varje särskild situation. Ett skatteförslag måste därför vara så avpassat att skatteuttaget kan anpassas efter de konjunkturer som råder vid olika tillfällen.

Vårt förslag till förändrade marginalskatter innebär en statsfinansiell merbelastning på 270 miljoner kronor den 1 juli 1971 — en droppe i havet av de utgifter som vi har att räkna med. Men även den droppen kan vara betydelsefull. Hur betydelsefull den är och vilka motåtgärder man skall vidta får övervägas när den tiden närmar sig. Den regering som skall avlämna sin statsverksproposition den 1 januari nästa år får naturligtvis göra en samhällsekonomisk bedömning av vad det behövs för åtgärder för att balansera denna effekt. Man måste alltså skilja mellan skattesystemets tekniska utformning och den samhällsekonomiska bedömning samt de samhällsekonomiska åtgärder som kan behövas för att lösa konjunktursvårigheter. Det har vi förklarat i vår motion.

Ang. den ekonomiska politiken

Den är naturligtvis lång. Herr Wickman har kanske inte läst den. Det har kommit så mycket andra "papper" de senaste dagarna. Jag har en känsla av att oppositionen ändå får läsa fler papper än vad regeringen får göra efter den påskskörd som delades ut på våra bänkar. Av vår motion framgår att vi är beredda att delta i diskussioner om erforderliga åtgärder för att skapa samhällsekonomisk balans och även skisserat olika medel härför i vår motion.

Det är naturligtvis hyggligt av statsrådet Wickman att tänka på vårt anseende och på politikens anseende. Vi är tacksamma för den omtanke om oppositionens vitalitet och image, som kom till uttryck i statsrådet Wickmans senaste anförande. Men en politisk debatt i riksdagens första kammare vinner inte mycket på att vi försöker fastställa vilket av de demokratiska partierna som är mest mån om att bevara sitt anseende. Inom de olika partierna råder nog delade meningar på den punkten.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Statsrådet Wickman fällde en del smickrande omdömen om regeringens finanspolitik, dess avsaknad av dramatiska kast, hur långsiktig den var o. s. v. På två punkter vill jag göra några kommentarer.

Om regeringens finanspolitik nu har varit så utomordentlig som statsrådet Wickman påstår att den har varit, hur kommer det sig då att det inte har skett några väsentliga förändringar vare sig beträffande möjligheterna till kreditlätnader eller återströmning av valuta?

Om man ser till det förstnämnda så är det en helt omöjlig kreditpolitik som vi för närvarande *måste* föra. Jag tror nämligen inte att det finns någon i riksbanksfullmäktige som i och för sig tycker att denna politik är angeläsam.

Jag har ingen anledning att här stå upp och försvara herr Åsbrink som riksbankschef, men när man försöker

Ang. den ekonomiska politiken

ge intryck av att någon i riksbanksfullmäktige skulle tycka att det var trevligt att så här få "klippa till", då tror jag att man har fel. Varje gång vi har diskuterat dessa saker i riksbanksfullmäktige har jag sagt — och jag anser mig oförhindrad att upprepa det här — att så länge finanspolitiken inte tar över en större del av bördan, är det nödvändigt att föra en hård kreditpolitik.

Herr Wickman! Låt mig få ställa ett par frågor:

Om nu regeringen har en så långsiktig finanspolitik, hur kommer det sig då att det inte varit möjligt att göra några väsentliga lättnader i den orimliga kreditpolitik som riksbanken måst föra?

Om det nu är en så utomordentlig finanspolitik som regeringen för, hur kommer det sig då att denna politik inte lett till någon väsentlig återströmning av valuta?

Det viktigaste när det gäller att bedöma regeringens finanspolitik är ju att se till resultaten. Och, herr Wickman, resultaten skriker högljutt ut att herr Wickmans beskrivning av den socialdemokratiska politiken är vackra ord och ingenting annat. De faktiska resultaten låter vänta på sig.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp):

Herr talman! Jag har efter herr Sundins anförande inte någon anledning att använda det manuskript som jag försett mig med.

Det finns dock måhända anledning att konstatera det allmänna uppvaknande som skett mycket snabbt i anledning av doktor Hedlunds utspel i lördags. Att uppvaknandet synes ha skett både i kanslihuset och hos övriga oppositionspartiernas kanslier borde egentligen kunna lägga en god grund för samförståndslösningar i den viktiga fråga som det gäller, nämligen frågan om den ekonomiska politiken och vår samhällsekonomi.

I nästa akt alltså: Plats på scenen för herr Ericsson i Kinna!

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande förevarande utlåtande komme att framställas först särskilt angående varje punkt av utskottets hemställan samt därefter särskilt rörande viss del av utskottets motivering.

I fråga om *punkten A*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Akerlund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 19 punkten *A*, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Akerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 62.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de angående *punkten B* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Stefanson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 19 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Stefanson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 62.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls därpå utskottets hemställan i *punkten C*.

Vidare gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande *punkten D* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag,

Ang. den ekonomiska politiken

som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Stefanson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 19 punkten D, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten angivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Larsson, Nils Theodor*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 85;

Nej — 45.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Med avseende å *punkten E*, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Stefanson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter

Ang. den ekonomiska politiken

given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 19 punkten E, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Stefanson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 64.

Ytterligare gjorde herr talmannen enligt de avseende *punkten F* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Stefanson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 19 punkten F, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Stefanson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 65.

I vad gällde *punkten G*, yttrade vidare herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Akerlund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 19 punkten G, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt

hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Akerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 65.

Härpå gjorde herr talmannen i enlighet med de beträffande *punkten H* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Akerlund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutsottet hemställt i sitt utlåtande nr 19 punkten H, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Akerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 87;

Nej — 46.

Ang. den ekonomiska politiken

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de angående *punkten I* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Stefanson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutsottet hemställt i sitt utlåtande nr 19 punkten I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Stefanson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 65.

Såvitt rörde *punkten K*, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen.

Om åtgärder för undvikande av företagsnedläggningar

Därpå gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Stefanson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 19 punkten K, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Stefanson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 80;

Nej — 53.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr *Bohman* (m) anmälde, att han vid den nu företagna voteringen avsett att rösta ja men av misstag nedtryckt nej-knappen.

Vidkommande det avsnitt i utskottets *motivering*, som å sid. 16 i det tryckta utlåtandet började med orden "Utskottet anser liksom" och slutade med "bl. a. dessa problem", yttrade nu herr talmannen, hade yrkats dels att detsamma skulle godkännas, dels ock att kammaren skulle godkänna den motivering i förevarande del, som föreslagits i den vid utlåtandet avgivna, med 10 betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på godkännande av utskottets motivering i denna del oförändrad vara med övervägande ja besvarad.

Herrar *Stefanson* och *Åkerlund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner det avsnitt i bankoutskottets motivering i utlåtande nr 19 som på sid. 16 börjar med orden "Utskottet anser liksom" och slutar med "bl. a. dessa problem", röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den motivering i förevarande del, som föreslagits i den vid utlåtandet avgivna, med 10 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Åkerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 64.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Om åtgärder för undvikande av företagsnedläggningar

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 20, i anledning av motioner om åtgärder för undvikande av företagsnedläggningar.

Om åtgärder för undvikande av företagsnedläggningar

I detta utlåtande hade utskottet i ett sammanhang behandlat

dels de likalydande motionerna I: 383, av herr *Jansson, Paul*, och herr *Palm*, samt II: 427, av herrar *Hugosson* och *Carlstein*, vari yrkats, att riksdagen skulle besluta att överlämna föreliggande motioner till den s.k. samarbetsutredningen för beaktande,

dels ock de likalydande motionerna I: 824, av herr *Petersson, Bertil, m. fl.*, och II: 962, av herr *Nilsson* i Kalmar m. fl., vari föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om tillsättandet av en utredning med uppdrag att undersöka och framlägga förslag, som gäve staten möjligheter att under en övergångstid övertaga driften av företag, vilket konkursförklarats och därigenom eller av annan orsak avsåge att nedlägga driften.

Syftet med motionerna I: 383 och II: 427 vore att ytterligare utvidga registret av åtgärder som kunde tillgripas för att förebygga företagsnedläggelser och därmed förknippade sysselsättningsinskränkningar. Motionärerna hade betonat önskemålet om insyn för de anställda och samhället i företagens planer och dispositioner. Deras konkreta förslag gällde såväl en mera allmän kontroll över företagets skötsel och organisation som ökade möjligheter till tvångsingripanden i krissituationer.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet hemställt, att riksdagen måtte i anledning av

a) motionerna I: 383 och II: 427 samt

b) motionerna I: 824 och II: 962 besluta att som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i utlåtandet anfört.

I sitt yttrande hade utskottet bland annat uttalat förhoppningen, att Kungl. Maj:t kunde låta de i motionerna I: 383 och II: 427 framförda uppslagen övervägas antingen genom samarbetsutredningens försorg eller i samband med

den fortsatta prövningen av de förslag som utredningen framlade.

Herr JANSSON, PAUL, (s):

Herr talman! Det finns nog en oskriven lag här i kammaren att en motionär som har fått en motion välvilligt behandlad inte behöver uppta kammarens tid med något yttrande. Om jag nu för ett ögonblick bryter mot denna gode sedvänja beror det på vissa händelser som under den senaste tiden har inträffat på den svenska arbetsmarknaden och som understryker betydelsen av de åtgärder som vi har fört fram i motionerna I: 383 och II: 427.

De allra flesta företagsnedläggningar beror väl, kan man säga, på strukturomvandlingen i näringslivet. Men alla nedläggningar har väl inte skett på grund härav. Enligt gjorda undersökningar har det nämligen visat sig att många små och medelstora företag har haft en bristande organisation, vilket så småningom har lett till att verksamheten har avvecklats. I vissa fall hade nedläggningen kanske kunnat undvikas, om ägaren hade gått med på att överlåta företaget till hughade spekulanter. Över huvud taget är det ytterst angeläget att de anställda får rätt att påverka företagets dispositioner i frågor som gäller anställnings- och inkomstryggheten. Vi tror dessutom att det är nödvändigt att samhällets arbetsmarknadspolitiska och näringspolitiska insatser byggs ut på ett sådant sätt att man får möjlighet att gripa in innan beslut fattas om såväl nedläggningar som förflyttningar av företag. Det blir kanske nödvändigt med någon form av lagstiftning som ålägger företagen att föra förhandlingar med arbetsmarknadsmyndigheterna, med berörda kommuner och med de anställda, innan sådana beslut fattas.

Utskottet har av förklarliga skäl inte för dagen kunnat ta direkt ställning till de synpunkter som vi fört fram i motionerna, men utskottets förslag innebär ju att riksdagen i skrivelse till

Om ökad insyn i enskilda och statliga företag

Kungl. Maj:t skall ge till känna vad utskottet anfört i anledning av våra motioner. Jag vill understryka vad utskottet här har skrivit: "Då motionärernas avsikt sålunda är att tillföra ett pågående utredningsarbete idéer finner utskottet inte skäl att för sin del ingå på en närmare granskning av de olika förslagen. Utskottet inskränker sig till att notera att dessa synes intressanta och att det skulle kunna vara av betydelse att få deras för- och nackdelar närmare belysta och deras genomförbarhet utredd." Utskottet vill vidare "uttala förhoppningen att Kungl. Maj:t kan låta de i motionerna I: 383 och II: 427 framförda upplagen övervägas antingen genom samarbetsutredningens försorg eller i samband med den fortsatta prövningen av de förslag som utredningen lägger fram".

Jag vill, som sagt, särskilt understryka detta, och jag hoppas att regeringen snart kommer att finna former för en bättre aktivitet på det här området. Vad som under de senaste dagarna har hänt inom textilindustrin — YFA i Norrköping — poängterar väl ytterligare nödvändigheten av åtgärder på det här området.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Fru LANDBERG (s):

Herr talman! Liksom herr Paul Jansson tar jag kammarens tid i anspråk med anledning av motionerna I: 383 och II: 427 samt I: 824 och II: 962. Jag är medveten om att det är nödvändigt med en strukturomvandling inom vårt näringsliv. Frågan är bara om det ur både mänskliga och samhällsekonomiska aspekter ibland inte går i alltför snabb takt och om inte de anställda i de företag som läggs ned får bära en alltför stor börda för framstegen, allra helst som företagsnedläggningarna mycket ofta drabbar låglönegrupper.

Genom undersökningar som gjorts vet

vi att av dem som friställts vid nedläggningar får cirka en fjärdedel det bättre, en fjärdedel får det ungefär likadant som tidigare, och en fjärdedel får det sämre, medan en fjärdedel aldrig mera får arbete på arbetsmarknaden. Det är orimligt att cirka hälften av dem som friställs vid företagsnedläggningar skall få det sämre och betala för framstegen.

Norrköping, som sedan början av 1950-talet drabbats mycket hårt av företagsnedläggningar, har åter träffats av en mycket stor företagsnedläggning. Om knappt fyra månader börjar friställningen av 900 som är anställda vid YFA. Av dessa 900 är 716 arbetare. Av de anställda är 379 över 50 år och närmare 200 över 60 år. Ungefär hälften av de friställda är kvinnor.

Vi i Norrköping är medvetna om att allt kommer att göras från samhällets sida för att eliminera följderna av YFA-nedläggningen. Jag vill vid detta tillfälle kraftigt understryka att de möjligheter som i dag står till buds för samhället är otillräckliga för att undvika personliga tragedier och stora ekonomiska svårigheter för den kommun som drabbas av en så stor nedläggning som YFA-nedläggningen.

Eftersom utskottet har behandlat motionerna välvilligt har jag inget yrkande, men jag vill kraftigt understryka nödvändigheten av att det som utskottet ger uttryck för i sin skrivning mycket snart kommer till praktiskt utförande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställat.

Om ökad insyn i enskilda och statliga företag

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 21, i anledning av motioner om ökad insyn i enskilda och statliga företag.

I de likalydande motionerna I: 812, av herrar *Dahlén* och *Wirtén*, samt

Om ökad insyn i enskilda och statliga företag

II: 960, av fru *Nettelbrandt* och herr *Mundebo*, hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa bland annat

1. om en utredning med syfte att föreslå sådana ändringar i aktiebolagslagen, att kraven på främst de större företagens utåtriktade redovisning skärptes,

2. om en utredning med syfte att föreslå lämpliga former för ömsesidig information och samråd mellan representanter för de anställda, företagsledningen, kommun och arbetsmarknadsmyndigheter.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 812 och II: 960, såvitt nu vore i fråga.

Reservation hade anmälts av herrar *Annerås* (fp) och *Hyltander* (fp), vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **ANNERÅS** (fp):

Herr talman! I vår motion anges vägar för några reformer som är genomförbara och som skulle bidra till större öppenhet och insyn i det ekonomiska livet och motverka den maktkoncentration som vi är motståndare till.

En viktig faktor är den utåtriktade redovisningen av företagens resultat och företagens framtidsplaner. Visst har det väl skett en förbättring av redovisningsmetoderna och större öppenhet visats, men det brister på många håll, och därför är det angeläget att åstadkomma förändringar i bl. a. aktiebolagslagen som skärper kraven på främst de stora företagens redovisning.

Ett sätt att åstadkomma detta vore att kräva delårsrapporter av företag över en viss storlek. Dessa rapporter bör inte bara ge en redovisning av uppnådda resultat utan också en framåtriktad information.

Aktieregistren bör vara så utformade att de ger en aktuell och överskådlig information om ägarstrukturen.

Den ekonomiska redovisningen och den allmänna insynen när det gäller de statliga företagen är klart otillfredsställande. Det finns näraliggande exempel på detta. Jag skall inte närmare gå in på det utan vill endast konstatera att så är förhållandet.

Den tredje huvudpunkten som berörs i motionen gäller formerna för samarbete och samråd mellan offentliga myndigheter och företag. Det konstateras att en förbättring skett under senare år och att det är viktigt att skapa ett organ som kan arbeta vid exempelvis omläggningar och friställningar. I detta organ bör finnas representanter för anställda, företag, kommuner och arbetsmarknadsmyndigheter.

Motionärerna föreslår därför en utredning med syfte att utarbeta lämpliga former för ömsesidig information och samråd i dessa viktiga frågor.

Utskottsutlåtandet hänvisar till att flera statliga utredningar sysslar med de frågor som motionen berör. Vid behandlingen av motionen i utskottet förelåg icke delade meningar om angelägenheten av motionens syfte. Jag har därför, herr talman, inget yrkande utan uttalar förhoppningen att motionens frågeställningar tas upp i de olika statliga utredningar som redovisats i utlåtandet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 5, i anledning av motioner om dels uttalande angående antisemitismen i Sovjetunionen och Östeuropa, dels avståndstagande från förföljelser mot kristna.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att statsutskottets utlåtande nr 49 skulle sättas sist å föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Herr NYMAN (fp) erhöill på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Med hänsyn till omfattningen av det ärende som avses i Kungl. Maj:ts proposition nr 57, med förslag till lag om otillbörlig marknadsföring, m. m., hemställer jag att kammaren måtte medgiva att tiden för avgivande av motioner i anledning av nämnda proposition utsträcker till det sammanträde som infaller näst efter 15 dagar från den dag propositionen kom kammaren till handa.

Denna hemställan bifölles.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på driftbudgeten för budgetåret 1970/71 inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde jämte motioner;

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på kapitalbudgeten för budgetåret 1970/71 inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde jämte motioner; och

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående Främjande i allmänhet av fiskerinäringen för budgetåret 1970/71 jämte motioner.

Anmälades första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 122, till Konungen i anledning av motioner om

förkortning av väntetiden vid rättspsykiatrisk undersökning.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 15 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 127, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till sjöarbets-tidslag, jämte motioner i ämnet.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 17 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades och bordlades följande motioner:

nr 1098, av herr *Larsson, Ake, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 75, med förslag om den fortsatta regionalpolitiska stödverksamheten, m. m.; och

nr 1099, av herr *Nyquist m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 75, med förslag om den fortsatta regionalpolitiska stödverksamheten, m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 15.41.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert